

Kliford Simak

ZAŠTO IH VRAĆATI SA NEBA?

1.

Porota je zadovoljno likovala. Tipke pisaće mašine stapale su se jedna s drugom dok su sumanutom brzinom ispisivale presudu što je glatko vijugala preko rolne papira.

Kad se kucanje završi, sudija daje znak službeniku, ovaj ode do porote i otcepi hartiju s mašine. Ritualno ju je uhvatio obema rukama i okrenuo se sudiji.

"Tuženi", reče sudija, "neka ustane i okrene se poroti."

Frenklin Čepmen se nesigurno podiže; En Harison takođe ustade i stade pored njega. Položila mu je ruku na rame. Kroz tkaninu košulje osetila je kako drhti.

Trebalo je da ovo bolje izvedem, reče ona sebi. Mada je, istinu govoreći, na ovom slučaju radila predanije nego na mnogima drugima. Sažalila se na ovog čoveka pored sebe, tako bespomoćnog i izgubljenog. Možda, pomisli ona, žena i nije imala pravo da brani muškarca u ovakvom sudu. U drevnim danima, kada su porotu sačinjavali ljudi, ovo bi možda i prošlo. Međutim, u sudu gde je porota kompjuterska a jedino što utiče na presudu jeste slovo zakona - teško.

"Neka službenik", reče sudija, "sada pročitaj presudu."

Ona pogleda tužioca, koji je sedeo za svojim stolom, lica strogog i neumoljivog, kakvo je bilo tokom celog procesa. Sredstvo, pomisli ona - samo je sredstvo, kao što je i porota bila samo sredstvo pravde.

Prostorija je bila tiha i sumorna, kasno popodneвно sunce ulazilo je kroz prozore. Novinari su sedeli u prvim redovima i iščekivali i najmanji znak emocija, izraz lica koji bi mogao nešto značiti, mrvicu od koje bi mogli napraviti priču. I kamere su takođe bile tu, njihova izbuljena sočiva spremna da sačuvaju ovaj događaj sve dok se večnost i ništavilo ne stope u jedno.

Mada, pomisli En, ovde i nije bilo mesta neizvesnosti. Bilo je tako malo materijala na kojem bi mogla da zasnuje odbranu. Presuda će biti smrt.

Službenik počeo da čita:

"U slučaju Država protiv Frenklina Čepmena, utvrđeno je da je pomenuti Čepmen, tuženi u ovom procesu, kroz kriminalni nemar i ogromni nedostatak odgovornosti toliko odugovlačio sa spasavanjem tela pokojne Amande Haket da je zamrzavanje njenog tela postalo nemoguće, što je prouzrokovalo njenu konačnu smrt truljenjem.

Opravdanje tuženog da on lično nije bio odgovoran za upotrebljivost i mehaničku ispravnost vozila, koje se koristilo u pokušaju da se spase telo pomenute Amande Haket, nebitno je u ovom slučaju. Njegova dužnost je bila da spase telo na svaki mogući način, i nije bilo nikakvih ograda u tom smislu. Možda će još neko, u budućnosti, odgovarati za sličan slučaj neodgovornosti, ali njihova eventualna nevinost ili krivica ne mogu se zasnivati na slučaju koji je sad pred sudom.

Tuženi se proglašava krivim po svakom članu optužnice. Zbog nedostatka olakšavajućih okolnosti, nikakve preporuke za pomilovanje ne mogu se dati."

Čepmen se lagano spustio na stolicu i seo, mirno i kruto, spustivši svoje krupne mehaničarske ruke na sto; lice mu je bilo ledena maska.

Sve vreme, reče En Harison sebi, znao je šta će se dogoditi. Zato to tako dobro podnosi. Nijednog momenta nije bio zavaravan njenim advokatskim pričama i lažnim nadama. Pokušavala je samo da spreči da ne poludi, ali ni tu nije trebalo da se muči - sve vreme on je znao kako stvari stoje i napravio je pogodbu sa samim sobom, pogodbu koju je sad ispunjavao.

"Da li odbrana", upita sudija, "želi da uloži žalbu?"

"Ako vi dopustite", reče En.

On je dobar čovek, reče ona sebi. Pokušava da bude milostiv, ali ne može. Zakon mu to ne dopušta. Saslušaće moju žalbu, odbiće je, odrediće kaznu, i tu će biti kraj svemu ovome. Niko tu ništa više ne može da uradi. Kad postoje dokazi, nikakav obzir nije moguć.

Ona pogleda nestrpljive novinare, nemilosrdne kamere, i oseti kako joj drhtaj panike prolazi venama. Da li je mudar, pitala se, potez koji je isplanirala? Beznadežan svakako jeste; znala je da je beznadežan. Ali ako ostavimo beznadežnost na stranu, koliko je bio mudar?

I u tom trenutku oklevanja shvatila je da to mora da uradi, da se to

nalazi u biti njene dužnosti, i da ona tu dužnost ne može izneveriti.
"Poštovani sudijo", počeo, "predlažem da se presuda poništi na bazi predrasuda."

Tužilac skoči na noge.

Sudija mu rukom pokaza da sedne.

"Gospođice Harison", reče on, "nisam siguran da sam shvatio o čemu govorite. Na osnovu čega pominjete predrasude?"

Ona obide sto da bi se bolje suočila sa sudijom.

"Na osnovu toga", reče ona, "da je ključni dokaz mehanički kvar vozila koje je tuženi koristio u svom poslu."

Sudija ozbiljno klimnu glavom. "Slažem se s vama. Ali kakve veze s predrasudama ima vrsta dokaza?"

"Poštovani sudijo", reče En Harison, "porota je takođe mehanička."

Tužilac je ponovo skočio na noge.

"Prigovor!" povika on. "Prigovor!"

Sudija lupi čekićem.

"Mogu sam ovo da sredim", hladno se obrati tužiocu.

Novinari su se uskomešali, beležnice zašustale, počeli su da se došaptavaju između sebe. Televizijske kamere kao da su jače zasijale.

Tužilac sede. Žamor utihnu. Prostorija postade samrtno tiha.

"Gospođice Harison", upita sudija, "vi dovodite u pitanje objektivnost porote?"

"Da, cenjeni sudijo. U slučajevima gde su mašine umešane. Ne kažem da je to svesna predrasuda, ali tvrdim da tu ima nesvesne..."

"Besmislica!" reče tužilac glasno.

Sudija podiže čekić ka njemu.

"Vi ućutite", reče on.

"Ali tvrdim", nastavi En, "da bi ovde mogle biti umešane podsvesne predrasude. I dalje, smatram da u svim slučajevima kad su umešane mašine, nema jedne suštinske osobine pravde - osećaja milosti i ljudske vrednosti. Istina je da je tu u pitanju nadljudsko, potpuno poznavanje zakona, ali..."

"Gospođice Harison", reče sudija, "vi to primedbe upućujete sudu."

"Molim za vaše izvinjenje."

"Onda ste završili?"

"Mislim da jesam."

"U redu. Odbijam ovu žalbu. Imate li još kakvu?"

"Ne."

Ona se vratila za svoj sto ali nije sela.

"U tom slučaju", reče sudija, "nema potrebe da se dalje odlaže izricanje kazne. Niti ja imam ovlašćenja za to. Zakon je u ovakvim slučajevima precizan. Tuženi neka ustane."

Polako, Čepmen je ustao.

"Frenkline Čepmen", reče sudija, "odluka je ovoga suda da vi, zbog svoje krivice i u odsustvu preporuka za pomilovanje, gubite pravo da date svoje telo na zamrzavanje u trenutku smrti. Sva druga vaša građanska prava ostaju nepromenjena."

On lupi čekićem.

"Slučaj je zaključen", reče.

2.

Tokom noći neko je na zidu prijave crvene zgrade od cigala, preko puta ulice, nažvrljao slogan. Debelim linijama žute krede ispisano je:

ZAŠTO IH VRAĆATI S NEBA?

Denijel Frost je uparkirao svoj mali auto sa dva sedišta na jedno od slobodnih mesta na parkingu Centra večnost, i izašao; zastao je za trenutak, da baci pogled na grafit.

U zadnje vreme bilo ih je mnogo, i ispisivani su svuda; upitao se, pomalo dokono, šta li je to izazvalo poplavu grafita. Bez sumnje bi mu Markus Eplton odgovorio, da ga je pitao, ali je Eplton, šef sigurnosti Centra večnost, bio veoma zauzet čovek - tokom poslednjih nekoliko nedelja Frost ga je video samo jednom ili dvaput. Ali ako se zaista nešto neuobičajeno događalo, Markus će, bio je siguran, to moći da sredi. Nije bilo mnogo stvari, uverio se, koje su Markusu bile nepoznate.

Nadzornik parkinga došeta do njega i dodirnu kapu u znak pozdrava. "Dobro jutro, gospodine Frost. Gust saobraćaj danas."

I zaista je bio gust. Saobraćajnice su bile prepune malih kola, skoro istovetnih onima koje je Frost uparkirao. Njihove plastične kupole su se presijavale na jutarnjem suncu a s mesta na kom je stajao mogao je čuti tiho električno pištanje mnogih motora.

"Saobraćaj je uvek gust", reče on. "To me podseti: molim te, pogledaj mi desni branik. Neka kola su prošla preblizu."

"Možda je njegov branik stradao", reče nadzornik, "ali neće škoditi da proverim. A šta je s izolacijom, gospodine Frost? Može da se smrzne, znate."

"Mislim da je u redu", reče Frost.

"Ipak ću i to proveriti. Neće dugo trajati. Nema smisla rizikovati."

"Valjda si u pravu", reče Frost. "I hvala, Tome."

"Moramo sarađivati", reče mu nadzornik. "Pomagati jedni drugima. Taj slogan mi mnogo znači. Pretpostavljam da ga je neko iz vašeg odeljenja sačinio."

"Tačno", reče Frost. "Pre neki mesec. To je jedan od naših krupnijih uspeha. Moto o učešću."

On uze torbu sa sedišta i stavi je pod mišku. Zavežljaj s ručkom, koji je nosio u njoj, pravio je ružnu izbočinu.

Stao je na pokretnu traku i krenuo ka jednom od nekoliko trgova izgrađenih oko neboderskog Centra večnost. I ovaj put je, kao što je uvek radio, a bez nekog posebnog razloga, zabacio glavu i zagledao se u milju visok zid moćne građevine. Ponekad, kada je duvala oluja, taj prizor su zaklanjali oblaci što su se kovitlali oko vrha; ali kada su jutra bila vedra, kao ovo, velika zgrada je stremila nagore, a poslednji spratovi gubili su se u plavetnilu neba. Čoveka bi hvatala vrtoglavica od samog poleda, a um nije prestajao da se divi moći ljudskih ruku.

On gotovo izgubi ravnotežu ali se u poslednjem trenutku ipak uspravi. Moraću prestati s ovim blesavim buljenjem u zgradu, reče on sebi, ili se makar uzdržati dok ne dođem na trg. Pokretna traka bila je samo metar izdignuta, ali se čovek, ako ne pazi, može gadno ugruvati. Možda čak i vrat slomiti. Po stoti put se zapitao zašto se neko ne seti da stavi zaštitnu ogradu.

Stigao je na trg i sa trake uronio u reku ljudi koji su se gurali ka zgradi. Privio je torbu uza se, i drugom rukom pokušao da zaštiti izbočinu koja je predstavljala njegov ručak. Iako, znao je, nije bilo mnogo nade da ga sačuva. Skoro redovno smrvila bi ga masa tela koja je ispunjavala trg i predvorje zgrade.

Možda bih, pomisli, danas mogao da preskočim mleko. Mogao bih da uz ručak popijem čašu vode, i to bi poslužilo. On pređe jezikom preko usana, koje su se odjednom osušile. A možda, reče sebi, postoji i neki drugi način da se uštedi novac. Zato što je zaista uživao u toj čaši mleka, i željno je svakoga dana iščekivao.

Mada, nema mesta dvoumljenjima. Morao je naći načina da skupi pare za popravku branika na kolima. To jeste bio nepredviđeni trošak, koji je ozbiljno remetio njegov budžet. A ako Tom utvrdi da je i izolacija neispravna, moraće i to da plati.

On zastenja, u sebi, dok je razmišljao o tome.

Iako, shvatao je, čovek ne sme da rizikuje - ne sa svim tim vozačima na drumu.

Nije smeo da rizikuje - nije smeo da rizikuje ni sa čim što bi moglo

ugroziti ljudski život. Nema više izazivanja sudbine, nema više planinarenja, nema više putovanja letelicama - izuzev vožnje skoro potpuno automatizovanim helikopterima koji su se koristili u spasilačkim misijama - nema više auto trka, nema više divljačkih borilačkih sportova. Prevoz je obezbeđen onoliko koliko je to moguće, liftovi opremljeni neverovatnim bezbednosnim elementima, stepeništa su sa plastičnim rukohvatima a same stepenice od elastičnog materijala - urađeno je sve što se moglo uraditi da se nesreće preduprede i zaštititi ljudski život. Čak i sam vazduh, pomisli on, zaštićen je od zagađenja - izduvni gasovi iz fabrika se prečišćavaju i obnavljaju da bi se eliminisali štetni sastojci, kola više ne koriste fosilna goriva već trajne baterije koje pokreću električne motore.

Čovek je morao da živi ovaj prvi život što je mogao duže. To mu je bila jedina prilika da sačuva ušteđevinu za drugi život. A kad je celo društvo usmereno samo na to da produži životni vek ljudi, ne sme se dozvoliti da ga nebriga ili tvrdičluk (kao što je negodovanje oko cene izolacije ili popravke branika) liši godina u kojima treba da spremi kapital koji će mu biti potreban u narednom životu.

On se tada seti da je za ovo jutro zakazan sastanak i da će morati da sat vremena sluša B.DŽ.-a koji će govoriti o gomili stvari koje svako mora da zna. A kad B.DŽ. završi, šefovi raznih odeljenja i projektnih grupa izložiće probleme koje bi mogli da reše bez ičije pomoći, a ih izložiće ih zato da pokažu koliko su zauzeti, odani poslu i pametni. To je čist gubitak vremena, govorio je Frost sebi, ali nije bilo načina da se sve izbegne. Svake nedelje, već nekoliko godina, otkako je postao šef odeljenja za odnose s javnošću, ulazio je, sa svima ostalima, sedao za sto i besneo pri pomisli na sav nedovršen posao koji ga čeka u kancelariji.

Markus Eplton, pomisli on, jedini među njima ima muda. Markus je odbijao da prisustvuje tim sastancima, i niko ništa nije preduzimao. A obezbeđenje se unekoliko i razlikovalo od ostalih odeljenja. Da bi funkcionisalo, morala mu je biti data veća sloboda nego ostalim ljudima iz Centra večnost.

Bilo je dana, prisećao se, kada je dolazio u iskušenje da i sam iznese neke svoje probleme, na sastanku. Ali nikad to nije uradio, i sad mu je bilo drago zbog toga. Svi predlozi i saveti pokazali su se

potpuno beskorisnima. Iako to ne bi sprečilo ljude iz drugih odeljenja da posle sebi pripišu brojne zasluge.

Treba raditi svoj posao, rekao je sebi kao i mnogo puta dosad, držati usta zatvorena i stavljati na stranu svaki novčić koga se dokopaš.

Razmišljajući o svom poslu upita se ko je smislio parolu naškrabanu na zidu. Prvi put ju je video a bila je najupečatljivija od svih; mogao je i uposliti čoveka koji ju je smislio. Mada bi to bio gubitak vremena, znao je - taj pokušaj da nađe čoveka i ponudi mu posao. Slogan je bez sumnje delo nekoga od Svetih, a svi Sveti su uobražena gomila.

Nije mogao da shvati šta su hteli da postignu tim stalnim suprotstavljanjem Centru večnost. Centar večnost nije bio protiv religije, protiv bilo čije vere. U osnovi je imao naučni pristup biološkom programu dalekosežnih posledica.

Probio se stepenicama do ulaza i stupio u predvorje. Krenuo je nadesno, napredovao lagano, korak po korak, ka kiosku za razbibrigu, koji je bio priklešten između automata s cigaretama, s jedne strane, i automata za prodaju droge, s druge.

Ispred automata s drogama bila je gužva. Ljudi su tu svraćali, idući na posao, da uzmu svoje bajne pilule - halucinogene - koje će im prirediti nekoliko prijatnih časova te večeri. Frost ih nikad nije koristio, niti je nameravao da počne - one su, smatrao je, mamipara, a nikad i nije osetio potrebu za njima.

Pretpostavljao je da je mnogo onih koji smatraju da su im potrebne - kao neka vrsta zamene za uzbuđenja i avanture pređašnjih dana, kada se čovek gotovo svakodnevno suočavao sa smrću, koja je predstavljala konačni kraj. Mislili su, može biti, da je današnji život tmuran, da mu nedostaje boja, i da je cilj kome moraju težiti - cilj mučan i nemilosrdan. A ima takvih ljudi, ljudi koji s vremena na vreme prosto smetnu s uma uzvišenu svrhu svoga postojanja u ovom životu, koji izgube iz vida činjenicu da je ovo samo niz godina priprema za večnost što će doći.

Prošao je kroz gomilu i došao do kioska pred kojim nije bilo mnogo mušterija.

Čarli, vlasnik kioska, stajao je iza tezge; kad je opazio Frosta kako se približava, otvorio je kofer i izvadio otuda plastični omot u kome su bile poređane marke.

"Dobro jutro, gospodine Frost", reče on. "Imam nešto za vas.

Sačuvao sam ih baš za vas."

"Opet švajcarske, vidim", reče Frost.

"Izvrzne marke", reče Čarli. "Radujem se što ih baš vi kupujete. Od sada pa za sto godina biće vam drago što ste ih kupili. Dobro, kvalitetno izdanje, izbacila ih je zemlja u plavo išrafiranoj zagradi."

Frost pogleda u donji desni ugao omota. Broj 1.30 bio je ispisan olovkom.

"Današnja cena", reče Čarli, "iznosi 1.85."

3.

Vetar je tokom noći ponovo oborio krst.

Problem je, mislio je Ogden Rasel dok je sedeo i trljao oči da se otarasi krmelja koji su se stvrdnuli dok je spavao, što je pesak jedna podloga za krst. Možda bi, ako bi mogao da ih nađe, nekoliko krupnijih kamenova uz podnožje mogli da ga održe uspravnim kad krene rečni vetar.

Moraće nešto da učini: nije ni podesno ni ispravno da krst pada čim i najblaži vetrić dune. To se, rekao je sam sebi, ne slaže sa njegovom verom, ni s ciljem.

Upitao se, dok je sedeo tako na pesku a jutarnji mu kikut reke odzvanjao u ušima, da li je bilo mudro odabrati ovo ostrvce kao mesto za osamu. Bio je sam, nesumnjivo, ali to je bilo sve. Ono što mu je zaista nedostajalo, bila je udobnost. Iako udobnost, podsetio je sebe strogo, nije bila stvar koju je tražio. Udobnosti je bilo tamo odakle je došao, u svetu koga se odrekao, i mogao ju je zadržati jednostavno ostajući tamo. Ali on se lišio udobnosti, kao i mnogih drugih stvari, u ovoj potrazi za nečim značajnijim, što je osećao ali još nije mogao da shvati.

Iako sam pokušavao, pomisli on. Bože, koliko li sam pokušavao!

On ustade i pažljivo se protegli: činilo mu se da ga boli svaka koščica i svaki mišić. To je spavanje na otvorenom, pomisli - izložen vetru i vlazi reke a da nema ni ćebe da se ogrne. A ni na sebi skoro ništa nije imao; u stvari, jedina stvar koju je nosio bile su stare pantalone, odsečene ispod kolena.

Pošto se istegao, zapita se da li da krst namesti pre jutarnje molitve, ili će molitva biti jednako prihvatljiva i bez uspravnog krsta. Jer, reče on sebi, krsta će biti, položenog krsta, a vrednost sigurno leži u simbolu a ne u položaju.

Stojeći tamo rvao se sa svojom savešću i pokušao da prodre u dušu i nedokučivu zagonetku onoga područja koje se prostiralo iza njegove duše, koje je i dalje odolevalo svakoj logici. Još uvek nije bilo otkrovenja i nije bilo odgovora, kao što ga nikad i nije bilo. Ovoga jutra stvari su stajale gore nego ikad. Sve o čemu je mogao

da razmišlja bile su opekotine od sunca po celom telu, kolena oderana od klečanja u pesku, glad u stomaku, a sve vreme se pitao nije li se neka riba uhvatila u mrežu koju je postavio prošle noći.

Ako dosad nije našao odgovor, reče on sebi, posle meseci čekanja, traženja toga odgovora, možda odgovora i nema, možda je ovaj put kojim se uputio pogrešan. Možda lupa na vrata prazne sobe; možda priziva stvorenje koje ne postoji niti je ikad postojalo, ili ga oslovljava imenom koje ne prepoznaje.

Mada, pomisli, ime i nije važno. Ime je bilo samo oblik, okvir unutar kojega čovek može delovati. Zaista, podseti se, ono što je tražio, bilo je krajnje jednostavno - razumevanje i vera, dubina vere i snaga razumevanja koju su posedovali drevni ljudi. Morala je postojati neka osnova za verovanje da tako nešto postoji, i da se može naći. Čovečanstvo, u celini gledano, nije moglo toliko da pogreši. Religija, bilo koje vrste, mora biti nešto više od puke čovekove želje da popuni prazninu u sopstvenom srcu. I stari neandertalci su polagali svoje mrtve tako da, kad ustanu u sledećem životu, prvo ugledaju sunce kako se pomalja; stavljali su u grob malo gline kao simbol narednog života, i ostavljali su mrtvima njihovo oružje i odeću koje će im biti potrebna.

Morao je da sazna! Morao se prisiliti da sazna! I saznaće, onda kada se nauči da dosegne duboko skrivenu prirodu postojanja. Negde u tom mističnom jezeru naći će istinu.

Mora biti nečega višega u životu, mislio je, osim bivstvovanja na Zemlji, bez obzira koliko on trajao. Mora da postoji neka druga večnost, negde iza probuđenog, obnovljenog i besmrtnog mesa.

Od ovoga dana - on menja svoj zavet. Provodiće više vremena na kolenima, tražiće dublje, i odbaciće sve, usredsrediće se samo na potrage za koju se opredelio. Negde u budućnosti mora ležati čas i minut otkrovenja, spoznavanja vere, mada niko nije mogao reći kad će taj čas kucnuti. Možda je i blizu.

Za ovo će mu biti potrebna sva snaga, pa će prvo doručkovati, pre jutarnje molitve, i onda tako osnažen krenuće, s obnovljenim žarom, u svoju potragu za istinom.

Krenuo je duž obale ka vrbacima gde je bio privezao mreže, i izvukao ih. Lako su izašle - prazne.

Dok je gledao prazne kuke, glad mu je još jače stegla stomak. Znači - opet rečne školjke. Zagrcnuo se od pomisli na njih.

4.

B.DŽ. je oštro zaškripao olovkom po stolu, da označi početak sastanka. Dobročudno je prešao pogledom preko okupljenih.

"Drago mi je što te vidim s nama, Markuse", reče B.DŽ. "Često ne stižeš. Koliko sam shvatio, imaš mali problem..."

Markus Eplton popreko pogleda raspoloženog B.DŽ.-a. "Da, B.DŽ.", reče on, "postoji problem, ali on nije samo moj."

B.DŽ. skrenu pogled na Frosta. "Kako ide nova kampanja o štednji, Dene?"

"Radimo na tome", odgovori Frost.

"Računamo na tebe", reče mu B.DŽ. "Zapamti, mora da ima neki slogan. Čujem da se mnogo novca troši na marke i novčiće..."

"Problem je", reče Frost, "što su marke i novčići dobri na duge staze."

Piter Lejn, blagajnik, neugodno se promeškolji u svojoj stolici. "Što brže smišliš nešto", reče on, "to bolje. Kupovina naših akcija vidno opada." On pogleda sve okupljene oko stola. "Marke i novčići!" reče tako kao da su i same reči nečiste.

"Mogli bismo to zaustaviti", reče Markus Eplton. "Samo treba pravim ljudima kazati prave stvari. Nema više specijalnih izdanja, izdanja prvog dana, kitnjastih avio-izdanja."

"Zaboravljaš jednu stvar", podseti ga Frost. "Tu nisu u pitanju samo marke i novčići. Tu su i porcelan, slike i gomila drugih stvari. Skoro sve što može da stane u vremensku komoru, a nije previše glomazno. Ne možeš da prekineš prodaju svih tih stvari."

"Ne možemo mi ništa da zaustavimo", reče B.DŽ. kiselu. "Već je previše priča da posedujemo sav svet."

Karson Luis, potpredsednik zadužen za postrojenja, reče: "Mislim da takve glasine održavaju Svete aktivnima. Naravno, oni nam ne pričinjavaju nikakvu štetu, ali su ipak dosadni."

"Stavili su nov natpis preko puta", reče Lejn. "I to dobar, moram priznati..."

"Više ga nema", procedi Eplton kroz zube.

"Naravno, ne sumnjam da ga nema", reče Lejn. "Ali nije rešenje da

trčimo za njima sa četkom i kofom i peremo njihove slogane."

"Po meni", reče Luis, "pravog rešenja i nema. Najbolje bi bilo, naravno, da iskorenimo kampanju Svetih u celini. Ali to nije moguće. Markus će se, mislim, složiti sa mnom da sve što sada možemo uraditi, jeste da ih malo obuzdamo."

"Čini mi se", reče Lejn, "da bismo mogli i više no što sada radimo. Ovih nekoliko nedelja video sam tih grafita na zidovima više nego ikad. Sveti mora da imaju zavidan broj ljudi koji neumorno ispisuju slogane. I to ne samo ovde. Svuda. Duž cele obale. I u Čikagu, i u kompleksu Zapadne obale. U Evropi, Africi..."

"Jednoga dana", reče Eplton, "to će stati. Obećavam vam to. To je samo nekolicina kolovođa. Stotinak, najviše. Jednom kad ih nađemo, okončaćemo celu stvar."

"Ali obazrivo, Markuse", upozori ga B.Dž. "Insistiram da se to obavi tiho."

Eplton pokaza zube. "Veoma tiho", reče on.

"Nisu samo slogani u pitanju", reče Luis. "Tu su i glasine."

"Glasine nam ne mogu nauditi", reče B.Dž.

"Većina njih ne može, naravno", reče Luis. "One samo daju ljudima nešto o čemu će razgovarati da prekrate vreme. Ali neke su zasnovane i na činjenicama. Pozivaju se, naime, na stvarne događaje iz Centra večnost. Oni u biti polaze od istina i onda ih iskrivljuju tako da nam mogu nauditi. A glasine svakako mogu da oštete naš ugled. Neke od ovih su zaista ozbiljne. Ipak, ono što mene brine jeste kako Sveti dolaze do informacija koje leže u osnovi tih glasina? Verovatno su razvili mrežu doušnika u ovoj i drugim granama Centra večnost, a to je ono što se mora zaustaviti."

"Ne možemo biti sigurni", usprotivi se Lejn, "da sve te glasine pokreću Sveti. Mislim da im previše stvari pripisujemo. Oni su samo grupa ludaka..."

"Ne ludaka", reče Markus Eplton. "Lako bismo se otarasili ludaka. Oni su gomila lukavih operatera. Potcenjivati ih nešto je najgore što možemo uraditi. Moja kancelarija bavi se time sve vreme. Prikupili smo dosta informacija. Osećam da se krug sužava..."

"Ne bih se složio s tvojim stavom", reče mu Luis, "da su oni efikasna i dobro organizovana opozicija. Mislim da oni imaju neki savez sa Skitnicama. Kad se stvari zakuvaju, sumnjivi jednostavno nestanu u

Divljini i sakriju se kod Skitnica..."

Eplton odmahnu glavom. "Skitnice nisu ni više ni manje od onoga kako nam se prikazuju. Previše puštaš mašti na volju, Karsone. Skitnice su nezaposleni, neizlečivi delinkventi, bogalji. Što sve zajedno čini, kako ono beše, Pitere, negde jedan procenat..."

"Manje od pola procenta", reče Lejn.

"U redu, manje od jedne polovine jednog procenta stanovništva. Proglasili su se nezavisnim od nas. Idu Divljinom u grupama. Nekako preživljavaju..."

"Gospodo", reče B.DŽ. tiho, "plašim se da smo opet odlutali na temu o kojoj smo mnogo puta razgovarali, bez ikakvog rezultata. Mislim da Svete možemo prepustiti Bezbednosti, ona će se postarati za njih."

Markus klimnu glavom. "Hvala, B.DŽ.", reče on.

"Što nas dovodi", reče B.DŽ., "do problema koji sam pomenuo."

Čonsi Hilton, šef projekta Vremenska potraga, mirno reče: "Jedan od naših istraživača je nestao. Njeno ime je Mona Kembel. Imam osećaj da je naišla na nešto."

"Ali ako je naišla na nešto", povika Lejn, "zašto bi..."

"Pitere, molim te", reče B.DŽ. "Razgovarajmo mirno, dok možemo."

On pređe pogledom preko okupljenih. "Žao mi je, gospodo, što vam to nismo odmah saopštili. Shvatate da nije bilo posebnog razloga da ćutimo o tome. Želeli smo samo da ne pravimo buku, i Markus je mislio..."

"Znači, Markus ju je tražio?", upita Lejn.

Eplton klimnu glavom. "Šest dana. Ni traga od nje."

"Možda je", reče Luis, "prosto negde otišla da bude sama, i razmisli o tom problemu."

"Pomislili smo i na to", reče Hilton. "Ali, da je to u pitanju, ipak bi se prvo obratila meni. Izuzetno je savesna osoba. A i sve njene beleške su nestale."

"Ako je otišla da radi", reče Luis, "ponela bi ih sa sobom."

"Ne sve", reče Hilton. "Samo one u vezi s projektom na kome trenutno radi. Ne celu dokumentaciju. U stvari, nikome nije dozvoljeno da bilo šta u vezi s projektom iznese iz zgrade. Mada ni naše obezbeđenje nije efikasno koliko bi trebalo da bude."

"Proverili ste monitore", upita Lejn Epltona.

Eplton kruto klimnu glavom. "Naravno. To se uvek radi, iako je

uglavnom beskorisno. Sistem monitora ne može da utvrdi identitet osobe. Svaki kompjuter označi osobu kad se pojavi u njegovom kvadrantu, ali njegova najvažnija uloga je da pazi na signal sa odašiljača, koji označava da li je osoba živa ili mrtva. Ako se signal ugasi, znači da je osoba umrla, i spasioci se odmah šalju na mesto nesreće. Ti signali se sve vreme pomeraju, kako se ljudi kreću. Prenose se iz jednog kvadranta u drugi."

"Ali to jednostavno može značiti da ljudi putuju."

"Svakako. Ali mnogo ljudi putuje. A Mona Kembel možda uopšte nije putovala. Možda se sakrila."

"Ili je oteta", reče Luis.

"Mislim da ne", reče mu Hilton. "Zaboravljate da su beleške nestale."

"Znači vi tvrdite", reče Frost, "da je ona namerno obustavila rad na projektu."

"Ona je pobegla", reče Hilton.

Hauard Barns, šef Svemirskih istraživanja, upita: "Stvarno smatrate da je ona nešto otkrila?"

"Da", reče Hilton. "U poverenju mi je rekla da radi s novim načinom proračunavanja. To mi se urezalo u pamćenje. Rekla jetako: novi način proračunavanja a ne novi pristup projektu. To mi se učinilo čudnim, bila je tako poletna i..."

"Proračunavanje?" upita Lejn.

"Da, kasnije sam otkrio da je radila s hamalskom matematikom. Sećaš je se, Huarde?"

Barns klimnu glavom. "Jedan od naših brodova ju je doneo, pre nekih dvadesetak godina. Otkrivena je na planeti na kojoj su nekad živela inteligentna bića. Planetu smo možda i mogli iskoristiti, ali morala bi biti teraformirana, a teraformiranje na toj planeti bilo bi posebno komplikovano, pokušaj bi trajao hiljadu ili više godina."

"Ta matematika", upita Luis, "da li bismo je mogli upotrebiti?"

"Matematičari su pokušali da je shvate", reče Barns. "Nisu uspeali. Prepoznali su je kao matematiku, ali bila je tako daleko od našeg shvatanja matematike da je niko nije mogao razumeti. Ekipe koja je posetila planetu našla je mnogo drugih artefakata, ali nijedan se nije činio važnim kao ovaj. Naravno, zanimljivi su bili za antropologe i kulturnjake, ali bez praktične vrednosti. Matematika je, opet, bila nešto drugo. Nalazila se u - pa, nazovimo je knjigom, i knjiga je bila

netaknuta. Ne nailazi se često na očuvanu knjigu na napuštenoj planeti. Kada je doneta na Zemlju, bilo je dosta uzbuđenja."

"I niko je nije provalio", reče Lejn, "izuzev možda ove Mone Kembel."

"Skoro sam siguran da je uspela", reče Hilton. "Ona je stvarno izuzetna osoba i..."

"Zar ne zahtevate mesečne izveštaje od svojih zaposlenih?" upita Lejn.

"Da, svakako. Ali im baš ne zavirujemo preko ramena. Znae kako to utiče na ljude."

"Da", reče Barns. "Moraju imati nešto slobode. Mora im se dozvoliti da osećaju kako jedna grana istraživanja pripada njima, lično, tokom istraživanja."

"Svi vi, naravno, shvatate koliko važno ovo može biti", reče B.Dž. "Uz dužno poštovanje prema Hauardu, Svemirsko istraživanje je dugotrajan projekat. To će se raditi u narednih trista, četiri stotine godina. A vremenski program nam treba što pre. Naučni probaj u vremenski program rešio bi nam pitanje životnog prostora koji će nam biti neophodan u sledećem veku. Možda i pre toga. Kada jednom počnemo s oživljavanjima, suočićemo se s ne tako dalekim danom kada će nam biti potrebno više prostora no što to Zemlja može pružiti. A dan kada ćemo početi s oživljavanjima možda se već opasno primakao. Momci iz Besmrtnosti sasvim lepo napreduju, ako sam pravilno razumeo Ensona."

"Tako je, B.Dž.", reče Enson Grejvs. "Osećamo da se približavamo. Dao bih najviše deset godina."

"Za deset godina", reče B.Dž., "imaćemo besmrtnost..."

"Mnogo toga može loše da pođe", upozori ga Grejvs.

"Verujem da će sve biti u redu", reče B.Dž. "Za deset godina imaćemo besmrtnost. Transformatori materije su rešili probleme sirovina i hrane. Stambeni program napreduje po planu. Jedini problem je pitanje prostora. Da bismo obezbedili taj prostor, i to brzo, treba nam vremensko putovanje. Vreme je ključ svega."

"Možda", reče Lejn, "tražimo nemoguće. Možda vreme ne može da se probije, a mi mlatimo praznu slamu."

"Ne mogu se složiti s vama", reče Hilton. "Mislim da ga je gospođica Kembel probila."

"I pobegla", reče Lejn.

"Sve se svodi na jedno", reče B.Dž. "Mona Kembel se mora naći."
On ošinu pogledom Markusa Epltona. "Razumeš", reče on. "Mona Kembel se mora naći!"

"Slažem se", reče Eplton. "Stoga bih zatražio svu pomoć koju mi okupljeni mogu pružiti. Uskoro ćemo je svakako naći, ali bismo to brže izveli uz..."

"Nisam siguran da te razumem", reče Lejn. "Celo obezbeđenje je pod tvojom kontrolom."

"U poslovnom smislu", reče Eplton, "i u svakodnevnim poslovima, to je sasvim tačno. Ali ekonomsko odeljenje takođe ima svoje agente..."

"Ali za drugačije poslove", povika Lejn. "Ne za rutinske..."

"Slažem se", reče Eplton, "iako je logično da bi i oni mogli pomoći. A imam na umu još jedno odeljenje."

On okrenu svoju stolicu i pogleda pravo u Frosta.

"Dene", reče on, "ti si razvio solidnu mrežu doušnika koji bi mogli biti od velike pomoći. Imaš svakakve ljude..."

"Šta?" upita B.Dž.

"Oh, zaboravio sam", reče Eplton, "da možda ne znate za to. To je čisto posao u okviru odeljenja. Den se svojski potrudio da organizuje tu grupu doušnika, i onaje veoma efikasna. Finansira je, koliko sam shvatio, iz nečega što se zove istraživanje javnog mnjenja, i što ne ulazi u mesečni izveštaj. Što važi, naravno, i za druge projekte."

Đubre jedno, reče Frost u sebi. Ti prijavu, pokvareno đubre!

"Dene", povika B.Dž., "je li ovo istina?"

"Jeste", reče Frost. "Jeste, naravno da jeste."

"Ali zašto?", upita B.Dž. "Zašto si..."

"B.Dž.", reče Frost, "ako vas stvarno interesuje, reći ću vam tačno zašto sam to radio, i zašto je to neophodno. Da li imate pojma koliko bi knjiga, koliko novinskih članaka izašlo prošle godine, ili u proteklih deset godina - svi sa ciljem da potkopaju Centar večnost - da nešto nije preduzeto da se to spreči?"

"Ne", povika B.Dž., "i ne interesuje me. Možemo preživeti takve napade. Preživljavali smo ih i ranije."

"Preživeli smo ih zato što je samo nekoliko njih promaklo. Oni najopasniji nisu objavljeni. Nisam samo ja to radio, već i moji prethodnici. Neki od onih koje sam zaustavio gadno bi nas oštetili."

"B.Dž.", reče Lejn, "mislim da je Den u pravu i..."

"E, ja ne mislim", reče B.Dž. ljutito. "Ne smemo vršiti cenzuru. I ovako nas optužuju da pokušavamo da upravljamo svetom. Govori se..."

"B.Dž.", reče Frost besno, "nema svrhe pretvarati se da Centar večnost ne upravlja svetom. Istina, još uvek postoje narodi, vlade, ali mi zaista posedujemo svet. Iscedili smo im sav kapital i imamo sva velika preduzeća i službe i..."

"O tome bismo mogli da raspravljamo", prekide ga B.Dž.

"Naravno da bismo mogli. To nije naš kapital. To je novac koji nam je poveren. Ali mi tim novcem upravljamo, mi odlučujemo kako da ga uložimo, i niko nas u tome ne kontroliše."

"Primećujem", reče Lejn nesigurno, "da smo odlutali sa teme."

"Nisam nameravao", reče Eplton, "da potpalim strasti."

"Mislim da jesi", reče mu Frost razjareno. "Ne znam zbog čega, Markuse, ali znam da ti nikad u životu nisi uradio nešto što nisi nameravao."

"Markus je, po meni, zatražio saradnju", reče Lejn, pokušavajući da smiri situaciju. "Što se mene tiče, voljan sam da mu je pružim."

"Ja nemam nameru da to uradim", reče Frost. "Neću pomagati čoveku koji je ovde došao da me smišljeno unizi zato što radim posao koji se tajno radio i pre no što sam ga ja preuzeo..."

"To mi se ne dopada, Dene", reče mu B.Dž.

"Znao sam da vam se ne bi dopalo", reče Frost. "Vi ste - oprostite mi na izrazu - naš prvi čovek, i nisam želeo da vas osramotim..."

"Ti si znao?" upita B.Dž. Lejna.

Lejn klimnu glavom. "Da. Ekonomsko je moralo da obezbedi sredstva. A Markus zna zato što je njegov posao da zna sve što se događa. Ali, za sve smo znali samo nas trojica. Žao mi je."

"Razgovaraću s vama trojicom o ovome, kasnije", reče B.Dž. "Još uvek mislim da sve treba raditi javno. U našim rukama je sveti trust. Ova organizacija je čuvala taj trust dugo, dugo vremena, i čuvali smo ga časno. Jednom ćemo morati da se razračunamo sa svim onim ljudima koji čekaju dan ka kome svi mi težimo. I kad taj dan dođe, moći ćemo da otvorimo ne samo naše knjige, već i naša srca, i da..."

B.Dž. je došao na temu koju je voleo. Mogao je da priča o njoj satima.

Gnjavio je i gnjavio.

Frost pogleda Epltona koji je, pogrbljen i namrgođen, sedeo u svojoj stolici.

Znači, nije ti uspelo, pomisli Frost. Nije išlo onako kako si mislio da će ići. Došao si samouveren i nadobudan, obelodanio si moje delo pred svima, i nije uspelo. Da mi je samo znati zašto si pokušao da me središ.

Nikad se nije bio sukobio sa Markusom. Nisu bili prijatelji, jer niko nije bio prijatelj sa Markusom Epltonom. Ali bili su, ako već ne prijatelji, ono kolege koje su se uzajamno uvažavale.

Mora da je nešto bilo, nešto neprimetno na prvi pogled, neki događaj koji je izmakao njegovoj pažnji. Jer, ako se ništa ne dešava, zašto bi Markus pokušao da ga uništi?

On ponovo obrati pažnju na ono što B.DŽ. govori.

"I zato, kažem vam, moramo uložiti sve snage da pronađemo Monu Kembel. Ona možda ima nešto što nam treba, što nam je trebalo svih ovih godina."

On tu stade i upitnim pogledom pređe po okupljenima. Svi su ćutali.

B.DŽ. zaškripa olovkom po stolu.

"To je sve", reče on.

5.

"Vidite kako stvari stoje", reče starica pogrebniku. "Nas dvoje starimo. Nije nam ostalo još mnogo godina. Iako smo sasvim zdravi." Stari gospodin veselo udari štapom o pod i nasmeja se.

"U tome je stvar", reče on. "Naše zdravlje je i suviše dobro. Verovatno bismo mogli poživeti još dvadesetak godina."

"A i uživamo", reče starica. "Džejms je mnogo radio celog života i dosta smo uštedeli. Sada kad više ne može da radi, samo sedimo, pričamo, posećujemo prijatelje. Ali sve smo siromašniji, svakog bogomdanog dana. Trošimo ono što smo uštedeli, a to sebi ne možemo priuštiti."

"Glupo je", reče stari gospodin. "Ako bismo prestali da trošimo, mogli bismo taj novac uložiti u nešto, i on bi skupljao kamatu."

Starica klimnu glavom. "Skupljao bi kamatu", reče ona, "umesto da mi ovako sedimo u kući i trošimo ga."

Pogrebnik protrlja svoje meke, debele ruke.

"Potpuno vas razumem", reče on. "Nema potrebe da budete tako snishodljivi. Ljudi sa sličnim problemima dolaze nam svakodnevno."

6.

Sa prozora svoje kancelarije, na najvišem spratu Centra večnost, Frost je posmatrao tapiseriju starog Njujorka. Reka Hadson je bila srebrna nit, ostrvo Menhetn čvor izbledelih boja.

Mnogo puta je stajao na ovom prozoru i doživljavao ovaj prizor, oivičen plavom izmaglicom udaljenosti i vode, kao metaforu - pogled na prošlost čovečanstva s pozicije budućnosti.

Ali danas nije bilo metafore. Nije bilo ničega, izuzev pitanja bez odgovora i brige koja mu je probijala mozak.

Eplton je namerno pokušao da ga uništi, i to je bilo zastrašujuće; srž pitanja je, međutim, zašto je Markus to smatrao neophodnim. I da li je Markus delovao sam, ili za tuđe interese - možda je bilo još umešanih?

Kancelarijska politika - to bi bio očigledan odgovor. Ali Frost je godinama pažljivo izbegavao bilo kakvo mešanje u kancelarijsku politiku. Neko možda želi njegovo mesto, možda i više ljudi. Ali niko od njih, bio je siguran, ne bi mogao smisliti ovo što je Eplton uradio.

I to se pojavljivao samo jedan mogući odgovor - neko ga se plaši, neko misli da on nešto zna, ili sumnja u nešto što bi moglo doneti štetu možda ne Centru večnost, ali svakako nekom od šefova odeljenja.

Što je samo po sebi bilo smešno. On je ispunjavao svoje obaveze i gledao svoja posla. Savetovali su se s njim samo u vezi sa stvarima koje su bile u njegovom domenu. Nije se mešao u politiku, izuzev onoliko koliko mu je to položaj nalagao.

Uvek jeste gledao svoja posla, ali, podsetio se, upravo jutros je prekršio pravilo koje je sam sebi postavio. Rekao je B.DŽ.-u da je smešno pretvarati se da Centar večnost ne upravlja svetom. To, naravno, jeste bila istina, ali nije je trebao kazati. Trebao je da drži jezik za zubima. Nije bilo potrebe da to kaže. Jedino opravdanje koje je imao bilo je da ga je Eplton razbesneo i da nije, tako besan, mogao pravilno da rasuđuje.

Ono što je Eplton rekao - bila je istina. Postojala je mreža doušnika, ali on ju je nasledio kad je dobio službu, i bila je mala i ograničene

namene. Eplton je sve to, radi nekog svog cilja, naduvao preko svake mere.

Frost se odvoji od prozora i pođe ka svom stolu. Sedajući privuče gomilu papira koju je gospođica Bil tu bila spuetila. Na vrhu gomile nalazio se, kao i obično, dnevni izveštaj o životnoj statistici.

Uzeo ga je i pogledao ga.

Na papiru je stajao datum 15. jun 2148, i dva reda teksta:

Sa nerešenim životnim pitanjem - 96.674.321.458

Spremni za dalji život - 47.128.932.076

Jedva pogledavši ostatak teksta on zgužva papir i baci ga u kantu za otpatke, onda se maši drugoga lista sa gomile.

Neko zakuca i Frost podiže pogled. Gospođica Bil uđe.

"Izvinite, gospodine Frost", reče ona. "Niste bili tu, pa sam uzela da pročitam jutrošnje novine, i onda sam zaboravila da ih stavim na vaš sto."

"U redu je", reče on. "Ima li nečeg interesantnog?"

"Izveštaj o sinijjanskoj ekspediciji. Objavili su ga baš kao što smo ga napisali. Naći ćete ga na trećoj stranici."

"Ne na prvoj?", upita on.

"Ne. Tu je došao Čepmenov slučaj."

"Čepmenov slučaj?"

"Da, sećate se. Čovek čija su se spasilačka kola pokvarila."

"A, taj. Novine su danima pisale o tome."

"Juče su ga osudili. Bilo je na televiziji."

"Propustio sam. Nisam sinoć gledao televiziju."

"Bilo je tako dramatično", reče gospođica Bil. "On ima ženu i decu i sad, eto, ne može s njima u drugi život. Tako mi ih je žao."

"Prekršio je zakon", reče Frost. "Nije obavio jasnu i jednostavnu dužnost. Životi svih nas zavise od takvih ljudi."

"To je tačno", priznade gospođica Bil, "ali mi ga je ipak žao. Tako užasna stvar. Biti jedan iz milijarde ljudi koji je osuđen na večnu smrt, biti lišen druge prilike."

"On nije ni prvi", podseti je Frost, "a ni poslednji."

Ona spusti novine na sto.

"Čula sam", reče ona, "da ste imali nekih neprijatnosti na jutrošnjem sastanku."

On samo odsutno klimnu glavom, ne reče ništa.

Čula je, pomisli on. Priča o onome što se desilo nekako je već procurela i sad juri zgradom kao furija.

"Nadam se da nije ništa ozbiljno", reče ona.

"Nije ništa ozbiljno", reče joj on.

Ona se okrete i pođe ka vratima.

"Gospođice Bil", pozva je.

Ona se okrene.

"Ne bih da ostanem i popodne", reče on. "Nemam nikakvih obaveza u planu, zar ne?"

"Imate nekoliko sastanaka. Ništa važno. Mogu ih otkazati"

"Ako biste bili ljubazni", reče on.

"A ako stigne neki poverljiv dokument."

"Stavite ga u sef."

"Ali oni ne vole da..."

"Znam. Treba da se odmah pročita i..."

I to je to! pomisli on.

To je bio odgovor na današnje događaje.

Jednostavno se nije setio.

"Gospodine Frost, nešto nije u redu?"

"Ne, sve je u redu. Ako dođe neki poverljiv dokument, samo ga stavite u sef. Pobrинуću se za njega ujutru."

"Vrlo dobro", reče ona, pomalo kruto, da bi izrazila svoje neslaganje.

Ona izađe.

On se sruši u stolicu prisećajući se toga dana od pre otprilike tri meseca: kurir je doneo poverljiv dokument, on ga je otvorio ne gledajući ime primaoca, i tek tada utvrdio da je namenjen Piteru Lejnu.

Lično ga je odneo Lejnu, i sve mu objasnio - i činilo se da je sve sređeno. Kurir je otpušten, naravno, ali to je bilo sve. Kurir jeste napravio grešku, ozbiljnu grešku, i zaslužio je otkaz. Frost je bio uveren da je između Lejna i njega ta stvar zaboravljena.

Ali, reče on samome sebi, ta stvar očito nije bila zaboravljena, možda i zato što je, vrativši se od Lejna, našao ispod stola papirić - ispao je iz koverta kad ju je otvarao.

Sad se sećao kako je stajao s papirićem u ruci i pitao se da li da ga odnese Lejnu. Ako bi ga odneo, morao bi ponovo sve da mu objašnjava, a to bi bilo neprijatno a papirić mu se nije činio važnim.

Što je slučaj, podseti se on, s polovinom stvari koja je donošena kao poverljiv dokument.

Neki zaboravljeni činovnik, koji je voleo formalnosti i krimi-romane, uveo je tu praksu pre mnogo godina, i ona je opstala do danas, još jedna u nizu stvari koje čine kancelarijsku rutinu. Neka dokumenta su, naravno, zaista bila poverljive prirode, ili makar polupoverljive, ali ostala su bila najobičnija kancelarijska dokumenta, i tu nije bilo ikakve potrebe za poverljivošću.

I tako, da bi izbegao neprijatnosti još jednog objašnjavanja, jednostavno je zaturio papir u ladicu stola, i zaboravio na njega, znajući da, ako je tako nevažan kao što izgleda, niko neće primetiti da ga nema.

Ali napravio je očito pogrešan potez. Ili mu se to sad tako učinilo.

A ako je ono što je Eplton jutros uradio povezano s nestalim papirićem, onda je u sve i Lejn umešan.

On otvori srednju ladicu stola i poče da pretura po papirima i drugim tričarijama, ali papirića nigde.

Kad bi se samo mogao setiti šta je pisalo na njemu! Nešto u vezi sa stavljanjem nečega na nekakvu listu.

On nabra obrve pokušavajući da se seti. Ali - bez uspeha.

Pretražio je i ostale ladice, papirića nigde.

I tako su saznali, pomisli on.

Neko mi je pretražio sto i našao ga!

7.

Prodavac pokaza rukom na gustiš i močvaru.

"Osam hektara", reče on. "I po ceni po kojoj ih prodajemo, to vam je najbolja kupovina koju možete napraviti. Kažem vam, prijatelji, nema boljeg načina da uložite svoj novac. Za sto godina ovo će vredeti deset put više. Za hiljadu godina, ako potraje toliko, bićete milijarder."

"Ali to je samo močvara", reče žena. "Ko bi tu nešto gradio i..."

"Vi danas merite ovu zemlju hektarima", reče joj prodavac. "Za nekoliko stotina godina, prodavaćete je po kvadratnom metru. Razmislite samo koliko će tada biti ljudi na svetu, uporedite taj broj sa naseljivom površinom Zemljine kugle, i shvatićete na šta mislim. Jednom kada otkriju besmrtnost i počnu sa oživljavanjima..."

"Ali neće im trebati zemlja", reče čovek. "Kada budu pronašli mogućnost za vremensko putovanje, poslaće ljude milion godina u prošlost, da nasele Zemlju, a kada to popune, poslaće ih dva miliona..."

"Sada, da vam iskreno kažem", reče prodavac, "ja ne bih računao s tim. Mnogo ljudi nije sigurno u to vremensko putovanje. Centar večnost će ga svakako pronaći, ako je moguće; ali, ako je nemoguće, ni oni ga ne mogu stvoriti. A ako je vremensko putovanje nemoguće, onda će ovo parče zemlje biti veoma vredno. Nema veze što je pomalo močvarno. Ljudskoj rasi će biti potreban svaki kvadratni metar. Možda će jednom doći vreme kada će cela planeta biti jedna velika zgrada i..."

"Ali tu su i putovanja u svemir", reče žena. "Sve te planete..."

"Gospođo", reče prodavac, "budimo na trenutak realni. Istražuju svemir već više od sto godina i nisu našli nijednu planetu na kojoj bi čovek mogao da živi. Planete, naravno, ali one se moraju prethodno teraformirati, a teraformiranje dugo traje i mnogo košta."

"Pa, ne znam", reče žena. "Ovaj komad močvare mi se čini nesigurnim."

"Da", reče muž. "Mislili smo samo da ga pogledamo. Uložili smo najveći deo svoga novca u marke, i pomislili smo da bi bila dobra

ideja da ga malo ulažemo i u druge stvari."

"Ne da ga nešto mnogo imamo", reče žena. "Novca, mislim."

"Vidite kako stvari stoje", reče prodavac, "slažem se da su marke dobra investicija. Ali kako da se osigurate da ih nećete izgubiti u budućnosti? Naravno, kupite ih, položite ih u vremensku komoru ili nešto slično. I onda, kada vas ožive, odete, uzmete ih i verovatno ćete moći da ih prodate po nekoj pristojnoj ceni. Ali mnogo ljudi kupuje marke. Tržište može da se prezasiti. Marke mogu da više ne budu popularne kada vas ožive, hobiji se menjaju. Možda ne dobijete za njih onoliko koliko ste planirali. Možda, čak, uopšte nećete moći da ih prodate. I šta ako im se nešto desi, kako da ih povratite? Recimo da su nekako ukradene. Čak i ako biste znali ko ih je ukrao, i čak da ih on još uvek ima, kako biste dokazali da su vaše? Kako biste ih povratili? Ne možete dokazati da je to baš vaša kolekcija maraka. A šta ako ih vreme upropasti? Šta ako ih bakterije uništi, ili nešto od desetine drugih stvari koje se mogu dogoditi. Šta ćete onda imati? Reći ću vam, narode. Ništa. Ama baš ništa."

"U pravu ste", reče muž. "Nikad nisam tako razmišljao. A zemlja će ostati ovde, i imaćemo ugovore."

"Tako je", reče prodavac. "I da biste je zaštitili, sve što treba da uradite jeste da otvorite račun kod Centra večnost i date nam ovlašćenje da vaš novac koristimo za plaćanje poreza (koji neće biti veliki) i za druge neophodne troškove.

Vidite", reče on. "Veoma je prosto..."

"Ali", reče žena, "kad bi samo bila neka bolja zemlja. Da nije močvara."

"Čujte", reče prodavac, "nema veze što je to močvara. U budućnosti će svaki metar zemlje postati dragocen. Ako ne za sto godina, onda za hiljadu. A ako želite, možete odrediti da spavate hiljadu godina. Centar večnost često pravi takve ugovore. I onako će im biti potrebno, recimo, nekoliko stotina godina da ožive ove koji su već zamrznuti."

8.

Marke su bile iz Švajcarske, a to je značilo klupa u Menhetenskom parku, vreme napisano na omotu bilo je 1.30.

Džo Gibons je već bio tamo i čekao kada je Frost došao stazom.

"Malo kasniš", reče Gibons.

"Morao sam da se osiguram", reče Frost, "da me neko ne prati."

"Ko bi te pratio? Nikad se nisi brinuo zbog toga."

"Nešto je iskršlo u kancelariji."

"Markus je besan na tebe? Plaši se da ga možda ne potkopavaš."

"To je smešno", reče Frost.

"Da, naravno. Ali s kopiletom kakav je Markus, nikad ne možeš biti siguran."

Frost sede na klupu pored Gibonsa.

Vrabac je skakutao po stazi. Iznad njih neka ptica izvijala je jednu jedinu žuboreću notu. Nebo je bilo plavo i u malom parku vladao je mir, lagodni mir.

"Prijatno je ovde", reče Frost. "Čovek bi trebalo češće da izlazi. Da provede jedno pola dana bez ikakvih briga na vratu."

"Imam nešto da ti kažem", reče Gibons, "a baš ne znam kako to da uradim."

Odavao je utisak čoveka koji ima neprijatan posao i žuri da ga što pre obavi. "Slična stvar se dešavala i ranije", reče on, "ali ti nikad nisam spominjao. Znao sam da nećeš hteti, da ćeš odbiti..."

"Odbiti?"

"Dene", reče Gibons, ozbiljno, "imam predlog."

Frost odmahnu glavom. "Nemoj mi ga reći."

"Ovaj ti moram reći", reče Gibons. "O ovom moraš sam da odlučiš. Prekrupno je. Ne mogu da donesem odluku umesto tebe. Druge sam mogao da odbijam na taj način. Govorio sam im da ti ne radiš tako. Ali ovo ne mogu. U pitanju je četvrt miliona."

Frost ništa ne reče. Nije se ni pomakao. Izgledalo je kao da se odjednom okamenio, i kroz taj kamen se čuo piskutavi alarm za uzbunu u njegovom mozgu.

"Ne znam", reče on konačno, ali to je rekao samo da zamaskira, da

priguši zvonjavu u glavi, da smisli nešto.

"Zakonski je", reče Gibons. "Mogu to da sredim. Gotovina. Nema čekova. Nema dokaza. Ničega. Sve mogu da sredim, sem onoga što traže od tebe. A to je na tebi."

"Znači, biću obavezan to da uradim", reče Frost.

"Da", reče Gibons. "Bože, čoveče, zaslužuju toliko za tih četvrt miliona. Sem toga, nisu čak hteli ni da mi povere tih četvrt miliona. A i bili bi ludi. Mnogo toga bih uradio za te pare. Ne bih mogao da odolim."

"A ti? Koliko od..."

Gibons se nasmeja. "Ništa. Ti zadržavaš sve, svaki cent. Ja dobijam deset hiljada, ako te ubedim."

"Sumnjam da bismo uspeli da se izvučemo", reče Frost oštro.

"Žao mi je, Dene. Morao sam ti reći. Mogu da se vratim i da ih odbijem. Iako sam se nadao da ćeš pristati. Dobro bi mi došlo tih deset hiljada."

"Džo", reče Frost, naglo, "dugo smo radili zajedno. Prijatelji smo..."

On stade. Nije mogao da kaže ono što je nameravao. Ne bi pomoglo. Ako je Markus Eplton podmitio Džoa Gibonsa, tu nema pomoći.

"Znam", reče Gibons. "Prijatelji smo. Nadao sam se da ćeš razumeti. I kad si to već spomenuo, mogli bismo i da se izvučemo. Sa mnom nema problema. S tobom će biti malo teže."

Frost klimnu glavom. "Uložiti novac i onda se prijaviti za smrt."

"Ne! Ne!" usprotivi se Gibons. "Nemoj se prijavljivati. Posumnjaće. Izrežiraj svoju smrt. Nešto prirodno. Daj mi deset hiljada i ja ću ti to srediti. To je trenutna cena za takve stvari. Čisto i lako. Naravno, nemoj nikako ulagati u deonice Centra. Kupi nešto što možeš prodati posle - gomilu slika, recimo."

"Moraš mi dati vremena", reče Frost.

Trebalo mu je vremena. Vremena da razmisli. Vremena da odluči šta će uraditi.

"A ako ti se ne dopada smrt", reče Gibons, "možeš probati da sve izblefiraš. Zaustavio si gomilu takvih stvari. Ova se provukla. Ne možeš ih sve ukloniti. Niko to od tebe ni ne očekuje."

"Ova", reče Frost, "mora biti opasna. Ako vredi četvrt miliona, mora biti."

"Neću te zavaravati, Dene", reče Gibons. "Ova će biti prava bomba. Prodavaće se kao luda. Predvideli su da će prvo izdanje doneti sedam miliona."

"Izgleda da dosta znaš o tome."

"Naterao sam ih da mi sve kažu", reče Gibons. "Nisam hteo da radim naslepo. I morali su sve da mi ispričaju, jer sam ja bio jedini koji ti je ovo mogao preneti."

"Izgleda da si se baš duboko uvalio."

"U redu", reče Gibons, "biću iskren. Malopre sam ti rekao da mogu da odem do njih i da ih odbijem. Ali to neće uspeti. Ako ti kažeš ne, ja kod njih više ne idem. Kaži ne i ja krećem na neko putovanje. Dugo putovanje."

"Morao bi da bežiš", reče Frost.

"Morao bih da bežim."

Sedeli su u tišini. Vrabac je sleteo na klupu i posmatrao ih svojim staklastim očima.

"Džo", reče Frost, "reci mi u čemu je stvar."

"Knjiga", reče mu Gibons, "koja tvrdi da je Centar večnost obmana, da je cela ideja obmana, da nema šanse za drugi život, da je nikad nije ni bilo. Da je sve prosto izmišljeno, pre dve stotine godina, da bi se okončao rat..."

"Čekaj malo!" prekide ga Frost. "Oni ne mogu..."

"Mogu", reče Gibons. "Mogao si to saseći u korenu, naravno, da si znao. Povećati pritisak na njih i..."

"Ne, mislim, to ne može biti istina!"

"Kakve to ima veze?" upita Gibons. "Istina ili laž, čitaće se. Pogodiće ljude u živac. To nije nekakav letak. Taj tip uzima školski pristup celoj stvari. Mnogo je istraživao. Ima dobre argumente. I sve je to napisao. To može biti prevara, ali ne deluje kao prevara. To je knjiga za koju bi svaki izdavač dao svoju desnu ruku."

"Ili četvrt miliona."

"Tačno. Ili četvrt miliona."

"Možemo je sad zaustaviti", reče Frost, "ali kad jednom dođe u knjižare, gotovo je. Ne bismo je mogli tada povući. Ne mogu da dopustim da takva knjiga izađe. Ne usuđujem se. Sumnjam da bih to preživeo."

"Možeš stvari da središ tako", podseti ga Gibons, "da uopšte ne

moraš ništa da preživljavaš."

"Samo što bi tada", reče Frost, "bile preduzete retroaktivne mere. Moglo bi da se sredi da se izvesna osoba preskoči kad dođe vreme za oživljavanja."

"Ne bi to uradili", reče Gibons. "Takve stvari se brzo zaboravljaju. Ali, ako se toga plašiš, mogu da ti sačuvam obraz. Mogu da kažem da sam saznao za knjigu, ali da si ti poginuo pre no što sam uspeo da te o svemu obavestim."

"Za određenu cenu, naravno."

"Dene", reče Gibons tužno, "malopre si rekao da smo prijatelji. A sad kažeš, za određenu cenu. Tako prijatelji ne razgovaraju. Uradio bih ti to iz prijateljstva."

"Još jedna stvar me zanima", reče Frost. "Ko je izdavač?"

"To ti ne mogu reći."

"Kako da..."

"Gledaj, Dene, razmisli prvo. Nemoj da me odmah odbiješ. Daj sebi dvadeset četiri časa. Onda dođi i reci mi."

Frost odmahnu glavom. "Ne treba mi dvadeset četiri časa. Nemam šta da razmišljam."

Gibons ga je gledao raširenih očiju i po prvi put Frost ga vide uplašenog.

"Pitaću te još jednom, kasnije. Možda ćeš se predomisli. Za četvrt miliona! Čoveče, to može da te obezbedi."

"Ne mogu da rizikujem", reče Frost. "Možda ti možeš, ali ja ne mogu."

I ne mogu, reče sebi.

U glavi mu više nije odzvanjalo za uzbunu. Sad mu je u glavi vladala hladnoća, daleko gora od zvonjave - hladnoća razuma i straha.

"Reci Markusu", reče on, a onda se predomisli. "Ne, nemoj. Sam će otkriti. Otpustiće te, Džo, nemoj to izgubiti iz vida. Ako te ikad uhvati..."

"Dene", povika Gibons, "šta to pričaš! Šta hoćeš da kažeš?"

"Ništa", reče Frost. "Baš ništa. Ali da sam na tvom mestu, počeo bih odmah da bežim."

9.

Provirivši kroz poluotvorena vrata Nikolas Najt vide čoveka kako ulazi u crkvu, potajno, skoro bojažljivo, sa šešikom stisnutim obema rukama i privijenim na grudi.

Najt je, sedeći za svojim stolom s malom, nisko spuštrenom stonom lampom, zainteresovano posmatrao čoveka.

Očigledno nije često dolazio u crkvu, i bio je nesiguran u sebe. Tiho i zastajkujući prolazio je pored redova stolica, s vremena na vreme naglo se osvrtao, kao da se plaši da ga neko nepoznato i zastrašujuće stvorenje ne zaskoči iz senke.

A ipak, oko njega je lebdela aura vere, kao da je došao da traži utočište i utehu. A to je, samo po sebi, bilo neuobičajeno. Danas je, naime, malo ljudi dolazilo u crkvu s verom. Dolazili su bezbrižno, ili sa smirenim uverenjem da ovde nema ničega što bi im bilo potrebno, već prosto da odaju poštu nečemu što je postalo deo kulturne tradicije, i ništa više od toga.

Posmatrajući ovoga čoveka Najt oseti da se nešto pokrenulo duboko u njemu, neka osećanja na koja je bio zaboravio - želja da priđe tom čoveku, da ga uteši, osećaj cilja, dužnosti i očinskog saosećanja.

Očinskog saosećanja, pomisli on. Kome još na svetu to treba? Prvi put se to osećanje javilo pre mnogo godina, dok je još bio u semeništu, ali se i ugasio - nije bilo ni mesta ni potrebe za nečim takvim.

Tiho ustade sa stolice i pažljivo priđe vratima koja su vodila u crkvu.

Čovek je došao do prednjeg dela prazne crkve i sada seo na klupu. Šešir mu je još bio stisnut u rukama, a sedeo je uspravno, na ivici klupe, ukrućen. Gledao je pravo preda se; treperenje sveća sa oltara stvaralo je mnogobrojne senke koje su jurile njegovim licem.

Nepomično je ostao tako nekoliko dugih minuta. Izgledalo je kao da ni ne diše. A Najtu se učini da, iako stoji u dovratku, može da oseti napetost i bol u tom zgrčenom telu.

Kad prođe tih nekoliko dugih trenutaka na klupi, čovek ustade i krete između redova klupa, da izađe putem kojim je i ušao, sa šešikom još uvek čvrsto pripijenim uz grudi. Nijednog trenutka, Najt je bio

siguran, nije se pojavio ni tračak emocija na tom zaleđenom licu, a telo je još uvek bilo pravo kao prut, kao i na početku.

Čovek je ušao ovamo tragajući za nečim, to nije našao, i sada odlazi s mišlju da se to, može biti, i ne može naći.

Najt krenu iz svoje sobice, ka ulazu. Ali čovek će, primeti on, stići do vrata i izaći pre no što ga on može presresti.

Zato ga meko oslovi: "Prijatelju."

Čovek se naglo okrete, sa strahom na licu.

"Prijatelju", reče Najt, "ima li nešto što mogu da učinim za tebe?"

Čovek nešto promrmlja, ali se ne pomeri. Najt mu priđe.

"Treba ti pomoć", reče Najt. "Ovde sam da ti pomognem."

"Ne znam", reče čovek. "Video sam otvorena vrata, pa sam ušao."

"Ta vrata su uvek otvorena."

"Mislio sam", reče čovek. "Nadao sam se..."

Ponestalo mu je reči i stajao je, nem.

"Svi se moramo nadati", reče Najt. "Svi imamo veru u sebi."

"Verovatno je u tome stvar", reče čovek. "Ja vere nemam. Kako čovek stiče veru? U šta čovek treba da veruje?"

"U večni život", reče mu Najt. "Moramo verovati u to. I u mnogo drugih stvari."

Čovek se nasmeja - kratkim, surovim, pakosnim smehom. "Ali to već imamo. Imamo večni život. I ne treba nam vera."

"Ne večni život", ispravi ga Najt. "Samo produžetak ovoga. A posle toga produžetka dolazi još jedan život, drugačiji, bolji."

Čovek podiže glavu i zaškilji očima, kao sa dva mala plamena.

"Ti veruješ u to, pastore? Ti si pastor, zar ne?"

"Da, ja sam pastor. I da, verujem u to."

"Onda kakvog smisla ima ovo produžavanje? Zar ne bi bilo bolje..."

Najt odmahnu glavom. "Ne znam", reče on. "Ne mogu se pretvarati da znam. Ali ne mogu ni kritikovati Božju odluku da to dopusti."

"Ali zašto on to dopušta?"

"Možda nam treba duži život da bismo se bolje pripremili za smrt."

"Priča se", reče čovek, "o beskonačnom životu, besmrtnosti. Šta će nam onda Bog? Neće nam trebati ni drugi život, jer ga već imamo."

"Da", reče Najt, "možda će tako i biti. Ali onda ćemo varati same sebe. A besmrtnost o kojoj pričaju nam se možda neće dopasti. Može nam dosaditi."

"A ti, pastore? Kako stoji stvar s tobom?"

"Sa mnom? Ne razumem."

"Koji je od ovih života za tebe? Da li si obezbedio svoje mesto u Centru večnost?"

"Ja..."

"Shvatam", reče ovaj. "Srećno, pastore, i hvala ti što si pokušao."

10.

Frost se umorno pope stepenicama i otključa vrata svoje sobe. Zatvorio je vrata i okačio šešir na čiviluk, srušio se u staru, izlizanu stolicu i prešao pogledom preko sobe.

I, po prvi put u životu, on primeti svu njenu bedu i prljavštinu.

Krevet je stajao u jednom uglu; u drugom se nalazio mali štednjak i ormarčić u kome je stajala hrana. Jeftin tepih prepun rupa bezuspešno je pokušavao da prikrije go pod. Mali sto je stajao pored jednog usamljenog prozora - tu je jeo i pisao. Zatim nekoliko stolica, uzan sto s ladicama i otvoren ormar, u kome je držao odeću. To je bilo sve.

Tako mi živimo, pomisli on. Ne samo ja, već milijarde drugih. Ne zato što želimo tako da živimo, ne zato što nam se tako dopada. Već zato što je ovaj jadni način života, ovo siromaštvo - cena za drugi život, cena, možda, besmrtnosti.

Sedeo je, uronjen u gorčinu, obnevideo od očaja i bola.

Četvrt miliona dolara, pomisli on, i morao je da ih odbije. Ne, priznade sebi, zato što mu je to bilo ispod časti, ne iz poštenja, već iz straha. Iz straha da je sve samo pažljivo smišljena zamka Markusa Epltona.

Džo Gibons, reče on sebi, jeste bio prijatelj i odan radnik, ali i Džo se mogao kupiti ako je suma bila dovoljno velika. Sve nas, pomisli on s gorkim ukusom istine u ustima, moguće je kupiti. Nije bilo čoveka na svetu koji nije bio za prodaju.

I sve to, pomisli, zbog cene koju moramo platiti za taj drugi život; štednja, cepidlačenje i jad - time ga plaćamo.

Sve je počelo pre manje od dva veka - 1964, s čovekom koji se zvao Etinger. Zašto, upitao se Etinger, čovek mora da umre? Umire danas od raka a lek će se pronaći možda već za deset godina? Umire od starosti, a starost je samo oboljenje koje će se, može biti, već u idućem veku moći izlečiti.

To je smešno, tvrdio je Etinger. A velika je i šteta, gubitak i varka. Nema razloga da smrt postoji. A ima i načina da se pobedi.

Ljudi su tako razmišljali i pre Etingera, ali on je prvi rekao: Uradimo

nešto - sada!

Razvijmo tehnologiju da se čovek koji je umro može zamrznuti i sačuvati do dana kad njegovo izlečenje postane moguće. Onda ih oživimo, lišimo se neželjene starosti, izlečimo rak, popravimo oslabljeno srce i dajmo im svima drugu šansu za život.

Zamisao je napredovala polako, svi sem nekolicine su je ignorisali, u televizijskim emisijama su je ismevali, pisci su se idejom pozabavili dosta nemarno, ne želeći da budu prozvani ludacima.

Polako, ipak, zamisao je napredovala. Potom je počela da raste nezaustavljivo: nekolicina posvećenih ljudi radila je danju i noću, obavljana su neophodna istraživanja, razvijana neophodna tehnologija, podizane instalacije i stvarana organizacija koja će se brinuti o svemu.

Godine su prolazile i ideja se postepeno usadila u mozgove ljudi ... smrt može biti pobeđena, smrt nije kraj, ne samo duhovni već i fizički drugi život jeste moguć. On postoji za one koji ga žele, to više nije kockanje sa sudbinom već ozbiljan predlog sa dobrim izgledima za uspeh.

Ipak, mnogo vremena je proteklo pre nego što se iko usudio da javno kaže da planiraju da to koriste, jer je u javnosti sve još uvek važno za ludost. Ali, kako su godine prolazile, sve više i više ugovora je sačinjavano, a kada bi potpisnici bili na samrti, službenici bi ih zamrzavali, da sačekaju dan oživljavanja.

I svi zamrznuti ostavljali su svoju teško zarađenu životnu uštedevinu Korporaciji, koja je nastala praktično ni iz čega, da je koristi i čuva do dana kada će vlasnici biti oživljeni.

U Vašingtonu je održana sednica Kongresa da se zauzme stav o tom pitanju, na kojoj ništa nije odlučeno, i Skupština je zasedala, ali jednako bezuspešno. Pokret je još smatran za ludost mada nije zabranjivan. Nije se suviše isticao, nije se politički nametao javnosti, nije propovedao nekakve gluposti. I dok je sve više postajao predmet privatnih razgovora i javnog interesovanja, zvanično je zanemaran, verovatno zato što zvaničnici nisu znali kako da se postave prema njemu. Ili možda zato što je bio, kao nekad NLO-i, previše kontroverzan da bi se o njemu moglo bezbedno razgovarati.

Kada i kako se to dogodilo, ili šta je doprinelo tome, niko tačno ne zna tek - jednog dana postalo je očigledno da je mali pokret iz 1964,

sada poznat kao Centar večnost, postao najveća organizacija od postanka sveta.

Velika na mnogo načina. Velika po uticaju koji je imala na ljude, koji su sad čvrsto verovali ne samo u ideju Centra već i u sposobnost Centra da sprovede tu ideju dokraja. Velika po poverenju koje je uživala, sa milionima zamrznutih tela što su čekala na oživljavanje. I, možda najvažnije, velika po svojim prihodima i investicijama.

Jer svi ti milioni zamrznutih ljudi ostavili su svoju ušteđevinu Centru. I jednoga jutra svet se probudio da otkrije da je Centar večnost najveći deoničar na svetu, i da je u mnogim slučajevima preuzeo potpunu kontrolu nad velikim industrijskim kompleksima.

Vlade sveta (sve vlade) konačno su, prekasno, shvatile da su nemoćne da bilo šta preduzmu u vezi s Centrom večnost, ako su, naravno, uopšte i htele da bilo šta preduzmu. Jer ispitivati njegov rad, ograničavati ga na bilo koji način, nije značilo samo jurišati na njegov dobro utvrđen finansijski položaj, već i jurišati na probuđeno interesovanje masa.

I tako, niko ništa nije preduzimao i Centar večnost postajao je sve moćniji, i sve neranjiviji. Danas, pomisli Frost, on predstavlja vladu sveta, finansijsku instituciju sveta i - jedinu nadu sveta.

Ali ta se nada skupo plaćala - nada koja je od ljudi načinila sebične škrtice.

Nije uzeo šolju mleka - šolju mleka koju je želeo, šolju mleka koju je njegovo telo tražilo - za ručkom. A taj ručak su predstavljala dva tanka sendviča iz papirne kese. I sve zato što je morao da svake nedelje odvoji dobar deo plate na kupovinu akcija Centra, da bi se, tokom onih dugih godina kad će ležati zamrznut, akcije uvećavale i donosile pare. Živeo je u ovoj bednoj sobi, jeo je jeftinu hranu, i nikad se nije oženio.

Ali je zato broj njegovih akcija rastao iz nedelje u nedelju, i ceo život mu se okretao oko knjižice koja je pokazivala koliko akcija poseduje.

A ovoga popodneva, priseti se, bio je spreman da proda Centar večnost, i svoj položaj u njemu, za četvrt miliona dolara - više novca no što može da zaradi za ceo život. Bio je spreman, čak i voljan, da uzme novac, i onda, ako je neophodno, da namerno potraži smrt.

Jedina stvar koja ga je sprečavala bio je strah da je sve to zamka.

Da li je bila zamka? pitao se.

Ako je bila, zašto je uopšte postavljena? Zašto je Markus Eplton najednom postao njegov neprijatelj?

Onaj nestali papirić? A ako i jeste zbog toga, zašto je taj papirić toliko važan, toliko važan da on mora biti diskreditovan pre no što i pokuša da ga upotrebi.

Ako je papirić bio toliko važan i na neki način optuživao neke ljude, oni će očekivati da će ga on što pre iskoristiti za sopstvene ciljeve. Jer to bi i oni uradili. To bi svako uradio - uradio bi bilo šta samo da se dođe do tog jednog dolara povišice, da se dobije bolji položaj koji će doneti taj jedan dolar.

Stavio je papirić u sto, i danas, kad ga je potražio, nije ga bilo. A ako su uzeli papirić natrag, zašto...

Ali, čekaj malo. Da li je papirić zaista stavio u sto? Ili ga je spustio u džep?

On se još dublje zavalio u stolicu i pokuša da se priseti. Ali nije mogao dokraja da obnovi događaj. Možda ga je stavio u džep umesto u sto. Ili ga je možda bacio u kantu za smeće. Nije bio siguran.

Ako ga je stavio u džep, možda je još tamo. Možda je još uvek u džepu njegovog drugog odela, iako je u to teško poverovati pošto ga je očistio i ispeglaio pre samo nedelju ili dve, i pažljivo ga spremio u ormar. Kada je to završio, ispraznio je džepove i stavi sav njihov sadržaj u jednu od ladicu, da bi ga posle razvrstao.

Ako je to uradio, možda još uvek ima sve papire. U ladici stola.

A ako ima i taj papirić, još ga može upotrebiti. Možda je to moglo biti oružje protiv Epltona i Lejna.

Podigao se sa stolice i pošao ka ladicama. Izvukao je prvu; unutra se nalazila zgužvana gomila papirića koju je izvadio iz odela.

Zgrabio ih je i počeo da pretura po njima, dahćući od uzbuđenja.

Neko kratko zakuca na vrata, i on se okrete, uplašen. Niko mu nije kucao na vrata. Niko mu i nije dolazio u posete.

On ugura papiriće u unutrašnji džep odela i zatvori ladicu.

Osoba pred vratima ponovo zakuca, ovaj put glasnije i upornije.

11.

Srećno, pastore, rekao je čovek. Srećno, pastore, i hvala ti što si pokušao.

Taj preplašeni, nesigurni čovek, koji je došao tražeći utehu i sigurnost, i koji je otišao ne našavši ni utehu ni sigurnost. Taj se čovek obratio njemu, mislio je Nikolas Najt, prvi čovek koji mu se obratio za pomoć za mnogo, mnogo godina. I izneverio je toga jednoga čoveka, nije mu mogao pružiti pomoć koju je ovaj tražio.

A to bi bilo tako lako, reče Najt sebi. Tako bi lako bilo pružiti mu utehu i ohrabrenje. Neki drugi pastor da, ali ne Nikolas Najt. Jer, i njemu su nedostajali uteha i sigurnost.

Sedeo je povijen nad svojim stolom, sa stonom lampom spuštenom tako nisko da je pravila sasvim mali krug svetla na polituri stola. Činilo mu se da je satima ostao tako pogrbljen. I sve vreme mu je samo jedna misao kao žarač prosecala mozak: izneverio je jedinoga čoveka koji mu se obratio za pomoć.

Izneverio ga je jer je i u njemu samome obitavala ta praznina koja je ispunjavala sav ostali svet. Propovedao je veru, a sam je nije imao. Molio se za duhovnu besmrtnost a u sebi nije nalazio snage da se odrekne telesne besmrtnosti koju je nudio Centar večnost.

Crkva je postojala - ne samo ova, već sve religiozne organizacije na svetu, cela duhovna zajednica sveta - zbog nečega što je bilo iznad jednostavnog materijalnog poimanja. I ova, a i sve religije koje su joj prethodile, postojale su toga radi, ma koliko neshvaćene, otkad je sveta i veka. Od primitivnih početaka, od šamana u prašumi, od prinošenja ljudskih žrtava u svetilištima, crkva je uvek oličavala nešto što čovek ne može da shvati. Oličavala je tajnu uma, uživanje duha, hladno, jasno svetlo logike.

Ali ne više, reče Nikolas Najt sebi. Crkva nikad i nije bila bolja od ljudi koji su je sačinjavali. A danas nema posvećenih ljudi, potencijalnih mučenika, spremnih i da umru za svoju veru. Danas je crkva kompromis i običaj, i vode je ljudi s malo ili nimalo vere.

Kad bi se čovek mogao samo moliti, pomisli on. Ali nije bilo smisla u molitvi, jer molitva nikad i nije bila ništa drugo do gomila ritualnih

reči. Čovek se istinski molio srcem, ne govorom.

Nelagodno se promeškoltio i spustio ruku u džep odore. Prsti mu se sklopiše oko brojanice, on je izvadi i položi na sto.

Drvene kuglice su se izlizale od upotrebe, metalni krst bio je prljav i potamneo.

Ljudi su se još uvek molili s ovima, znao je, ali ne toliko kao ranije. Jer su i za staru crkvu u Rimu, možda jedinu koja je zadržala neki delić onoga što je nekad bila, došli loši dani. Većina ljudi se danas priklonila novoj crkvi, ako je uopšte razmišljala o religiji, formalnoj i bezličnoj uspomeni na ono što je religija nekad bila.

U ovome je ležala vera, pomisli on prelazeći prstima preko brojanica. Slepa i ne baš razumljiva vera, ali ipak vera.

Brojanice su se prenosile u njegovoj porodici s kolena na koleno, iz generacije u generaciju, i postojala je, prisetio se, stara priča koja ih je pratila - kako je jedna njegova pretkinja, u nekom zaboravljenom selu u Srednjoj Evropi, pošla u crkvu, kako je odjednom počela kiša i ona potražila zaklon u obližnjoj kolibi, i tada je, nagonski, pružila brojanice preda se i naredila kiši da stane. Kiša je stala i izašlo je sunce. Do kraja svoga života ona je verovala da su baš brojanice zaustavile kišu. A u to su verovali i njeni potomci, dugo posle njene smrti, prepričavajući priču.

To je naravno, reče Najt sebi, samo delić vere, ali i to je nešto.

Da je imao samo delić vere te starice, mogao je pomoći čoveku. Jednom od hiljadu ljudi koje je Najt poznavao, kojem je vera bila potrebna.

A zašto je njemu toliko bila potrebna vera? Šta ga je to nagnalo da u veri potraži utehu?

Ponovo je prizvao u svest lice toga čoveka - oči ispunjene užasom, neuredna kosa, oštre, visoke jagodice.

Znano mu je bilo takvo lice. Možda lice praznoga čoveka - skup svih lica koja je ikad video.

Ipak nije bilo samo to. To nije bilo lice mase. To je bilo lice jednog čoveka, lice koje je nedavno video.

Odjednom mu sve dođe - jasno i surovo - to isto lice gledalo je u njega s prve strane jutrošnjih novina.

I toga čoveka, pomisli on u iznenadnom strahu od svoje nemoći, on je izneverio, čoveka kome ništa do vere nije ostalo, ama baš ništa

sem vere.

Čovek koji je došao u crkvu, i otišao, prazan kao što je i bio, možda još prazniji jer više nije imao ni nadu, bio je Frenklin Čepmen.

12.

Frost naglo otvori vrata brzim, naglim pokretom, spreman da se suoči s osobom koja je pokucala na vrata.

Pred vratima je stajala žena, smirena i staložena; bledo svetlo sijalice iz hodnika svetlucalo je u njenoj crnoj kosi.

"Da li ste vi gospodin Frost?" upita ona.

Frost proguta knedlu od iznenađenja, možda čak i olakšanja.

"Da", reče on. "Molim vas, izvolite ući."

Ona uđe.

"Nadam se", reče ona, "da vam ne smetam. Zovem se En Harison, advokat sam."

"En Harison", reče on, "drago mi je što smo se upoznali. Niste li vi..."

"Da", reče ona. "Ja sam branila Frenklina Čepmena."

"Video sam sliku u novinama. Trebalo je da vas odmah prepoznam."

"Gospodine Frost", reče ona, "biću iskrena s vama. Uhodila sam vas. Mogla sam da telefoniram, ali ste vi i mogli da odbijete da me vidite, pa sam rizikovala dolazak ovamo. Nadam se da me nećete izbaciti."

"Ne bih vas izbacio", reče Frost. "Nema razloga. Hoćete da sednete?"

Ona sede na stolicu na kojoj je do malopre sedeo on. Divna je, pomisli on, ali iza te lepote se krije snaga, u njoj se krije čvrstina, mada ugladana.

"Treba mi vaša pomoć", reče ona.

On sede u drugu stolicu i malo zastade da razmisli.

"Ne razumem", reče.

"Rečeno mi je da ste dobar čovek, da se s vama može razgovarati. Rekli su mi da ste vi čovek kakav meni treba."

"Oni?"

Ona odmahnu glavom. "Nije važno. Prosto se priča po gradu. Hoćete li me saslušati?"

"Da", reče on, "saslušaću vas. Iako ne znam kako vam mogu..."

"Videćemo", reče ona. "Reč je o Frenklinu Čepmenu..."

"Uradili ste sve što ste mogli za njega", reče Frost. "Nije imao mnogo izgleda."

"U tome je stvar", reče ona. "Neko drugi bi sve to možda bolje obavio, ne znam. Jer, to nije bilo pravedno."

"Bilo je po zakonu", reče Frost.

"Da. I ja živim po zakonu. Ili bi trebalo. Ali pravnici mogu da uoče razliku između pravde i zakona, a te dve stvari nisu iste. Istina je da je, zbog okolnosti na koje nije mogao uticati, Čepmen zaista prekasno stigao na mesto smrti, i žena je izgubila priliku za drugi život. Ali odluka da se i Čepmenu uskrati pravo na drugi život - pogrešna je. To je opet stari zakon džungle. Oko za oko, zub za zub. Kao inteligentna rasa, trebalo bi da smo to prevazišli. Zar ne postoji milost? Saosećanje? Da li se moramo vratiti plemenskim zakonima?"

"Nalazimo se u procepu", reče Frost. "Prelazimo iz starog načina življenja u novi. Stara pravila više ne važe a još je prerano da primenjujemo nova. Morali smo da odredimo pravila koja će nas provesti kroz taj prelaz. I ta pravila su morala najpre da osiguraju da se nove generacije staraju o starijim do te mere da ništa ne sme da stane na put planu za oživljavanje. Mora postojati neka garancija da će svi koji su umrli biti oživljeni. Ako izneverimo jednu osobu, prekršili smo zavet koji smo dali svima. Jedin način da se obezbedi nekakva sigurnost jeste da se donesu zakoni koji propisuju kaznu tako strogu da se može biti siguran da neće biti prekršeni."

"Možda bi bilo bolje", reče En Harison, "da je Čepmen pristao na saslušanje pod drogom. Predložila sam mu to, čak sam ga i nagovarala. Ali on je to odbio. Postoje ljudi koji se protive da izlože sudu ceo svoj život, sve svoje nade i strepnje. U izvesnim pravnim slučajevima - izdaji, na primer - saslušanje pod drogom je obavezno; u ovom slučaju nije. Imam neki osećaj da bi bolje prošao da je pristao."

"Još uvek ne shvatam cilj svega ovoga", reče Frost. "Ne vidim kako bih mogao da vam pomognem."

"Ako bih vas ubedila", reče ona, "da se nekakva milost može dozvoliti, vi biste mogli to da predložite Centru večnost. Ako bi Centar to predložio sudu..."

"Samo trenutak", reče Frost. "Ja nisam u mogućnosti da uradim tako nešto. Ja upravljam unapređivanjima i odnosima s javnošću, uopšte se ne bavim takvim stvarima."

"Gospodine Frost", reče ona, "bila sam potpuno iskrena kad sam

rekla zašto sam došla baš vama. Shvatila sam da ste vi jedini čovek u Centru koji će mi posvetiti malo vremena, koji će me saslušati. Zbog toga sam došla, i zbog toga vam govorim sve ovo. A vodi me jedan sebičan razlog. Borim se za svog klijenta i uradiću sve što mogu da mu pomognem."

"Da li on zna da ste vi ovde?"

Ona odmahnu glavom. "Ne bi mu se dopalo da sam mu rekla. On je čudan čovek, gospodine Frost. Ima neki duboko usađen ponos. Nikad ne bi molio za nešto. Ali ja ću moliti, ako treba."

"Da li biste ovo uradili za svakog svog klijenta?" upita Frost. "Ne verujem. Šta je to tako posebno u njemu?"

"Nije to što verovatno mislite", reče ona. "Iako vas neću razuveravati. Ali, taj čovek ima u sebi nešto na šta se tako retko nailazi. Neko unutrašnje dostojanstvo, snagu da se suoči s nemaštinom a da ni od koga ne zatraži pozajmicu. Jednostavno mi je slomio srce. I zarobljen je - zarobljen u mreži zakona koje smo doneli pre sto ili više godina, u sveobuhvatnom plamenu oduševljenja, odlučni da ništa ne sme poremetiti plan. U suštini su to možda i dobri zakoni, ali danas sasvim prevaziđeni. Služili su kao sredstvo za zastrašivanje; i uspeli su. Proverila sam: otkako je ovaj zakon donet, manje od dvadeset ljudi je po njemu osuđeno na smrt. Tako da mora da je ispunio svoj cilj. Pomogao nam je u stvaranju društva kakvo smo želeli, ili kakvo smo mislili da želimo. Više nema razloga da se sprovode takve kazne.

A ima još jedan razlog. Bila sam s njim kada su mu uklonili odašiljač iz grudi. Da li ste ikad..."

"Ali to je", usprotivi se Frost, "bilo uveliko izvan granica vaših obaveza prema klijentu. Nije bilo razloga da idete s njim."

"Gospodine Frost", reče ona, "kada ja prihvatim slučaj, ja mu se posvetim. Nikad ne napuštam klijenta. I nikad zaista ne prestajem da mislim na njega."

"Kao sada", reče on.

"Kao sada. Stojala sam tamo i gledala kako se kazna izvršava. Fizički, naravno, to nije ništa. Odmah je ispod kože. Malo iznad srca. Odašiljač registruje otkucaje srca i šalje signal koji se snima na monitoru, i kad signal prestane, spasilačka ekipa se šalje na mesto nesreće. Izvadili su mu ga i bacili u malu metalnu posudu s

instrumentima, i ležao je tamo, mala metalna stvar; ali, za mene to nije bio komad metala - to je bio čovekov život. Sada na monitorima nema njegovog signala, i kada umre neće, biti spasilačke ekipe. Pričaju o još hiljadu godina života, još milion godina, pričaju o večnosti. Ali za moga klijenta nema tih milion godina, nema te večnosti. Njemu je preostalo još samo četrdesetak godina, možda i manje."

"A šta biste vi uradili?" upita Frost. "Jednostavno ponovo ugradili odašiljač..."

"Ne, naravno da ne. On je počinio zločin i mora da podnese kaznu. To jeste jednostavna pravda, ali ne mora da bude i surova. Zašto se kazna ne može ublažiti na izgnanstvo? I to je teška kazna, ali nije pogubljenje, nije smrt."

"Skoro kao smrt", reče Frost. "Obeležen na oba obraza, i izbačen iz ljudske rase. Ni sa kime ne možeš razgovarati, niko ne sme trgovati sa tobom - čak ni za životne potrepeštine. Oduzima ti se sva imovina, sem odeće u kojoj se nalaziš."

"Ali to nije smrt", reče En Harison. "Još uvek imaš odašiljač u grudima. Spasilačka ekipa će doći."

"I vi očekujete od mene da ublažim kaznu na izgnanstvo?"

Ona odmahnu glavom. "Ne baš tako", reče ona. "Ne preko noći, ne sutra ili prekosutra. Ali treba mi prijatelj u Centru, Čepmenu treba prijatelj u Centru. Vi znate s kime treba da porazgovarate, i kad to da uradite, znali biste šta se dešava, kad bi nešto trebalo preduzeti - to jest, ako vas uverim, ako mogu da vas nateram da vidite stvari onako kako ih ja vidim. I nemojte me pogrešno shvatiti. Nećete biti plaćeni za ovo. Nemam odakle da vas platim. Ako pristanete, to mora biti zato što vi smatrate da je to ispravno."

"Pretpostavljao sam to", reče Frost. "Ni vi niste plaćeni, zar ne?"

"Ni centa", reče ona. "Hteo je da me isplati, naravno. Ali on ima porodicu a i nije uspeo bogzna koliko da uštedi. Pokazao mi je svoja primanja, ona su bedna. Nisam mogla da njegovu ženu u drugi život pošaljem kao siroticu. Njemu, naravno, sad ta ušteđevina nije potrebna. Još uvek ima posao, ali ne zadugo. I gde će onda dobiti drugi posao?"

"Ne znam", reče Frost. "Mogu da pričam sa..."

I tu zastade. S kim je mogao da priča? Ne s Markusom Epltonom.

Ne posle onoga. Ne s Piterom Lejnom, ako su Eplton i Lejn zaista umešani u događaj s nestalim papirićem, papirićem koji, igrom slučaja, možda i nije izgubljen. B.DŽ.? Nije bilo verovatno da će ga B.DŽ. saslušati - kao ni ostali.

"Gospođice Harison", reče joj on, "obratili ste se čoveku iz Centra večnost koji vam najverovatnije nikako ne može pomoći."

"Žao mi je", reče ona. "Ne želim da vas izložim neprijatnostima. Ako možete bilo šta da učinite, čak i ako samo želite da pomognete, ceniću to. Jer čak i spremnost da mi pomognete dokazuje da na svetu još ima ljudi s osećajem za pravdu."

"Ako mogu biti od bilo kakve pomoći", reče Frost, "spreman sam da vam pomognem. Ali neću stavljati glavu na panj. Trenutno to sebi ne mogu dozvoliti."

"To mi je", reče En, "sasvim dovoljno."

"Ništa vam ne obećavam."

"To ne mogu ni očekivati. Uradićete šta možete."

Ovo je greška, pomisli Frost. Nema pravo da joj ponudi pomoć. Ne treba da se meša u sve ovo. A pogotovu što zna da joj nikako pomoći ne može.

Ali tmurna soba je sad delovala nekako toplije i svetlije. U njoj se osećala živost kakvu nije iskusio dosad. I znao je da ova žena stvara tu toplotu i svetlost, ali umiruću toplotu i svetlost, toplotu i svetlost vatre koja se gasi. I da će, ubrzo pošto ona ode, i sećanje na nju izbledi, soba ponovo postati hladna i tmurna, kao i pre.

"Gospođice Harison", upita on odjednom, "da li bi vas smeo izvesti negde na večeru?"

Ona se nasmeši i odmahnu glavom.

"Izvinite onda", reče Frost. "Mislio sam, možda..."

"Ne što ne bih da me izvedete", reče ona. "Ne mogu vam dozvoliti da potošite toliko novca na mene. Ali ako ovde imate hrane, umem da kuvam."

13.

Nestor Belton zatvori knjigu i odgurnu je na drugu stranu stola, što dalje od sebe. Onda obori glavu i skupi šake u pesnice, da protrlja svoje umorne oči.

Sutra su ispiti, pomisli on, i trebalo bi malo da odspavam. Ali još toliko toga mu je ostalo da ponovi; ako ništa drugo, mora bar letimično da pređe preko stranica teksta.

Ovi ispiti su važni. Od onih koji budu postigli najbolje rezultate, izabraće se studenti kojima će biti dozvoljeno da uđu u Školu za savetnike. Otkad zna za sebe, želeo je da bude savetnik. Sada je to postalo značajnije nego ikad ranije, jer su se na svakom uglu mogle čuti glasine da će za samo nekoliko godina besmrtnost postati stvarnost, da je neko u Centru večnost konačno rešio problem, i da je sada potrebno samo da se usavrše neophodne tehnike.

Kada besmrtnost postane moguća, počće oživljavanja, i odredi savetnika će prionuti na posao. Godinama su oni držani po strani, mnogi su ceo život proveli u čekanju, bez pravog posla, i sada su i sami bili smešteni u komore, i čekali oživljavanje.

Savetnici i tehničari za oživljavanje - dve grupe ljudi, hiljade njih, koji su držani u pripravnosti, i sve ove godine iščekivali dan kada će se horde mrtvih povratiti u život. Dve grupe koje su obučavane o trošku Centra večnost, i koje su plaćane iako ništa nisu radile, jer nije još bilo šta da se radi.

Ali spremni, uvek spremni: jedni sa ogromnim brojem praznih zgrada, pripremljenih za dan kada će biti potrebne, drugi s velikim skladištima hrane, koju su konvertori pravili i čuvali za Dan oživljavanja.

Centar večnost, reče Nestor Belton sebi, mislio je na sve, sve je isplanirao, kao što samo posvećena organizacija, sa posvećenim i nesebičnim ljudima na čelu, može isplanirati. Skoro dve stotine godina Centar se brine o mrtvima, on je čuvar nade čovečanstva, arhitekta budućeg života.

On ustade sa stolice i priđe jedinom prozoru u svom studentskom sobičku. Napolju je bled mesec, poluprikriiven paperjastim oblacima,

obasjavao pejzaž dvorišta spavaonice. A daleko, na severozapadu, dizala se masivna zgrada Centra večnost.

Imao je sreće, reče on sebi po hiljaditi put, da dobije baš sobu s pogledom na Centar. To mu je davalo nadahnuće i blagoslov. Trebalo je da samo pogleda kroz prozor, i znao bi za šta radi, znao bi da učestvuje u poduhvatu koji će posle milion godina (iako su neki govorili da je u pitanju i više od milion godina) krunisati čovekovo dugo, sporo puzanje od nesvesne primarne tvari.

Večni život, reče Nestor Belton sebi, to znači da umiranja nema, život će se nastavljati i nastavljati u večno mladom telu. Konačno će biti vremena da se intelekt čovekov razvije do svojih krajnjih granica. Da se stekne mudrost bez starenja. Biće vremena za svaki posao koji um može da zamisli. Komponovati značajnu muziku, pisati značajne knjige, konačno naslikati platna koja su umetnici oduvek pokušavali da naslikaju, ali uglavnom neuspešno, stići do zvezda, istraživati svemir, dokraja shvatiti atom i kosmos, gledati kako ponosno uzdignute planine nestaju i nove se rađaju, kako reke presušuju i nove nastaju, i onda, za nekih deset milijardi godina, kada plamena smrt snađe ovaj Sunčev sistem, ljudi će otići u druge sisteme, daleko u dubinama svemira.

Nestor Belton obgrli svoj uski grudni koš tankim rukama.

Ovo je vreme za život, pomisli.

S užasom se seti onih davnih dana kad su ljudi umirali, i to je bilo konačno, kada nije bilo ni pomisli na drugi život, izuzev tankih i neverljivih obećanja srednjovekovne vere, koja je od sebe pokušavala da stvori nauku.

Svi ti jadni mrtvi ljudi - koji su umrli gotovo sasvim uvereni da ta smrt nije samo privremena, za koje smrt jeste predstavljala kraj i ništavilo, koji su se plašili uprkos svojoj veri što bi se, kad bi se povelala reč o tome, povlačila i bacala u neki mračni ugao njihovih umova - nisu o smrti ni želeli da razmišljaju, nisu mogli podneti da misle o njoj.

Vetar je poigravao na strehi, i stvarao usamljeni zvuk. Senke u dvorištu su se činile bestelesnim. Udaljena belina Centra večnost predstavljala je magličasto svetlo nasuprot mračnom nebu. Kao da, pomisli on, dolazi zora. Mora da se tako, s vremena na vreme, reče on sebi, rad činio ljudima iz Centra - kao hod ka zori. Ali s padovima i razočaranjima koji su dolazili kad bi se konačni cilj učinio na dohvat

ruke. Ali sad, sudeći po onome što je mogao da zaključi na osnovu glasina koje su kružile, zora (ne lažna, ovaj put) konačno je na vidiku, čovek će za neku godinu doći do cilja, do onoga što se nalazilo i u prvoj niti života, rođenoj u primarnim morima.

I on, Nestor Belton će, uz malo sreće, učestvovati u svemu tome. On i drugi savetnici će, posle oživljavanja, voditi neophodne procese rehabilitacije, tako da omoguće oživljenima da se uklupe u današnje društvo.

Ali za takav posao čovek mora mnogo toga znati, mora biti, između ostaloga, i izvrstan istoričar, s posebnim poznavanjem istorije poslednja dva veka.

Šest dugih godina učenja do toga cilja - ako sutra dobro prođe na ispitima.

On još jednom pogleda u magličastu belinu Centra večnost i vrati se knjigama.

14.

Sveće zadrhtaše, skoro se ugasiše, i miris ruža ispuni tmurnu sobu - iako pri svetlosti sveća soba više nije izgledala tako tmurno. Oboje - i sveće i ruže - predstavljali su luksuz, ali Frost nije mogao da žali za novcem koji je dao za njih. Prvi put posle mnogo godina nije jeo sam, i nije se mogao setiti večeri koja je bila tako prijatna kao ova.

En Harison više nije pominjala Čeomenov slučaj, ali imali su o mnogo čemu da pričaju - bila je izložba evropske umetnosti u Metropolitenu muzeju (oboje su je, kako se ispostavilo, posetili kad su imali slobodan dan); nov istorijski roman o kome su svi govorili, čari prvih svemirskih letova; nerazumno ponašanje saobraćajaca; mudrosti ulaganja u druge stvari sem u akcije Centra, i na kraju - pričali su o njima samima.

En se rodila i odrasla u Menhetnu, rekla mu je, završila je studije na Kolumbiji, provela jedan odmor u Francuskoj, drugi u Japanu, ali više nije išla na odmore: predstavljali su samo gubljenje vremena i novca, a, sem toga, posao joj je uzimao sve vreme - previše za jednu osobu, nedovoljno za dve.

On joj je pričao o raspustima koje je, kao dete, provodio na farmi svoga dede u Viskonsinu. To, naravno, tada više i nije bila farma, jer danas farme ne postoje, već pre neka vrsta porodičnog letnjikovca.

"Ali", reče on, " to sada nije ni letnjikovac. Nije ni vlasništvo moje porodice. Kad je deda umro, farma je prodana jednoj od velikih firmi, koja se bavila nekretninama, a zarada je pretvorena u deonice Centra. Pre nekoliko godina sam poslovno išao u Čikago, pa sam uzeo slobodan dan i odvezao se do toga mesta. Nalazi se na zapadu, na obroncima brda iznad gradića Bridžporta. Zgrade su još bile tamo, ali nije bilo nikoga, naravno, i sve je već bio načeo zub vremena."

"Sramota je", reče En, "da nema više farmi. Zemlja postaje divljina. Bilo bi logično da vlada podstiče farmerstvo. Tu bi se našlo mnogo novih radnih mesta za nezaposlene."

On klimnu glavom. "I ja žalim za time. Bilo je nečeg stabilnog u

farmama. Država bez farmi deluje mi kao nesigurna tvorevina. Mada i nije bilo razloga da ih zadržimo, a bilo je mnogo razloga da razvijamo fabrike za konvertovanje do punog kapaciteta. Kada oživljavanja počnu, trebaće nam baš te fabrike. A što se nezaposlenosti tiče..."

"Da, znam", reče ona. "Trebalo bi izgraditi mesta za stanovanje. Blok za blokom apartmana, i svi stoje prazni. Ne samo ovde, već i u celom svetu. Kada sam bila u Japanu, gradili su gomile stanova."

"Svi će nam oni zatrebati", reče joj on. "Skoro sto milijardi zamrznutih, a sadašnja populacija nije mnogo ispod polovine toga broja."

"Gde ćemo ih sve smestiti?" upita ona. "Znam da..."

"Gradićemo veće zgrade, ako je potrebno. Centar večnost je malo niži od dva kilometra. Sagrađen je kao model, da bi se videlo da li se tako velika zgrada može koristiti a da se ne sruši za nekoliko meseci. I izgleda da je sve u redu. Na početku je bilo malo sleganje tla, ali ništa ozbiljno. Naravno, ne mogu se svuda graditi tako visoke zgrade. To zavisi od strukture tla. Ali inženjeri kažu da, ako se dovoljno duboko kopa..."

"Misliš na život pod zemljom?"

"Pa, da, i ispod i iznad. Ide se dole dok se ne naiđe na dobru podlogu, pa se onda odatle gradi naviše. Na taj način, kažu, može i nekoliko miliona ljudi da stane u jednu zgradu. Što bi značilo da imamo čitav omanji grad u jednoj jedinoj zgradi."

"Ipak, postoji granica..."

"Svakako", složi se on. "Doći će vreme, za nekoliko vekova, kada ni uza svu tehnologiju neće biti mesta."

"Onda ćemo se preseliti u neko drugo vreme?"

"Valjda", reče on, "nadamo se."

"Još niste pronašli vremensko putovanje?"

"Ne", reče on, "ali smo blizu."

"Besmrtnost?"

"Deset godina", reče on. "Dvadeset, možda. Ako se ne desi neka krupnija nezgoda."

"Dene", reče ona, "da li je pametno to što smo uradili - da držimo sve te ljude zamrznute dok ne budemo mogli da im damo besmrtnost? Znamo kako da izlečimo rak, kako da popravimo oslabljeno srce,

kako da eliminišemo efekte starenja. Mogli smo početi s oživljavanjima još pre sto godina, ali to jednako odlažemo, gomilamo tela. Rekli smo: ništa se ne gubi time što ćemo ih pustiti da još malo odspavaju. Njima je svejedno. Hajde onda da ih iznenadimo, da ih nagradimo za čekanje. Hajde da im damo večni život."

On se nasmeja. "Ne znam. Ne mogu ti se tu usprotiviti. Previše reči je već utrošeno na to. Lično, ne vidim u čemu je problem."

"Ali sa svim tim milijardama - zamisli samo koliko će vremena trebati. Svaki mora da se prilagodi..."

"Znam, ali postoje odredi tehničara, hiljade njih spremnih da počnu sa radom svakog trenutka. Tu su i hiljade savetnika."

"Ali ipak će potrajati."

"Da", reče on. "Trebaće mnogo vremena. Bilo bi jednostavnije da se radi onako kako je prvobitno planirano. Ali onda je počela sva ova graja oko socijalne bezbednosti. Znam da je to jedini način, i da se ne može prosto prikačiti cena večnom životu. Ali to samo čini oživljavanje mnogo težim, može čak i doći do ekonomskog haosa."

"Srediće se to", reče ona. "Mora. Sam si rekao - to je jedini način. Ne može se besmrtnost obezbediti samo onima koji mogu da je plate."

"Ali pomisli samo na Indiju", reče on. "Pomisli na Afriku i Kinu. Ljudi koji ni sada ne mogu da zarade za normalan život, koji opstaju zahvaljujući svetskim humanitarnim programima. Oni ne mogu ni novčić da uštede. Ni cent da ulože negde. Kada budu oživljeni, naći će se u svetu koji za njih neće biti nimalo bolji od ovoga u kom se sada nalaze. Još uvek će biti na ivici gladovanja, još uvek će stajati u redu za hranu. Sve što im dajemo jeste šansa za besmrtnost. Ništa više."

"I to je bolje od smrti", reče ona. "Bolje od kraja svega."

"Valjda je tako", reče on.

Ona pogleda na sat. "Žao mi je", reče, "moram da idem. Kasno je. Ne sećam se kad sam provela ovako prijatno veče."

"Voleo bi kad bi još malo ostala."

Ona odmahnu glavom i ustade. "Nisam uopšte nameravala da ostajem. Ali drago mi je što ipak jesam. Drago mi je što sam veče ovako provela."

"Možda neki drugi put", predloži on. "Mogu da te nazovem?"

"To bi bilo lepo."

"Otpratiću te kući."

"Kola su mi dole."

"En, ima još jedna stvar."

Napola već okrenuta vratima, ona zastade.

"Razmišljao sam", reče on. "Ti si advokat. Možda će mi trebati jedan. Da li bi me zastupala?"

Ona se okrene ka njemu, zbunjeno se smešeci. "Zašto bi tebi trebao advokat?"

"Ne znam", reče on. "Možda mi i ne treba. Ali mislim da imam izvestan papirić. Imam gomilu papirića, i skoro sam siguran da je i taj jedan među njima. Ali imam osećaj da je bolje da ne pogledam, da ne znam..."

"Dene", upita ona, "šta to pokušavaš da kažeš?"

"Nisam siguran. Vidiš, imam taj neki papirić, ili mislim da ga imam."

"Pa šta je tu tako ozbiljno? Kakav je to papirić?"

"Ne znam. Samo beleška, podsetnik. Ali nije trebalo da bude kod mene. Ne pripada meni."

"Otarasi ga se", reče mu ona. "Spali ga. Nema potrebe da..."

"Ne!" usprotivi se on. "Ne mogu to da uradim. Može biti nešto važno napisano."

"Sigurno znaš šta piše na njemu..."

On odmahnu glavom. "Pogledao sam ga kad mi je prvi put došao u ruke, ali ga tada nisam razumeo. Tada mi se i nije učinio značajan..."

"Ali sada ti se čini", reče ona.

On klimnu glavom. "Možda. Ne znam."

"I ne želiš da znaš."

"Da", reče on.

Ona nakrivi glavu i pogleda ga polušeretski-poluozbiljno. "Ne vidim kakva je moja uloga u tome."

"Mislio sam da uzmem svu tu gomilu papirića, da ih stavim u kovertu i da ti dam kovertu..."

"Meni, kao tvom advokatu?"

On klimnu glavom, malodušno.

"Da li bi mogao nešto više da mi kažeš o tom komadiću papira?" reče ona.

"Mislim da ne," reče on. "Ne bih hteo da te uvlačim u to. Papirići su mi u džepu. Tražio sam onaj papirić, da bih se uverio da je kod

mene. Našao sam gomilu papirića, a bio sam ih izvadio iz džepa moga odela, pre no što si došla. Pa sam sve te papiriće vratio u džep..."

"Mislio si da neko dolazi da ti uzme taj papirić."

"Da. Tako nekako. Ne znam ni sam šta sam u tom trenutku mislio. Ali sad mi se čini da je bolje da ne znam šta na njemu piše, ni gde se on nalazi."

"Nisam baš uverena", reče ona, "da je to u skladu s etikom i zakonom."

"Shvatam", reče on. "Bila je to loša ideja. Zaboravimo na nju."

"Dene", reče ona.

"Da."

"Zamolila sam te za pomoć."

"Koji ti ne mogu pružiti."

"Ako možeš, uradićeš to."

"Nemoj računati na mene. Šanse za to su..."

"U nevolji si, Dene."

"Ne još. Mada bih mogao uskoro biti. Loše si procenila stvari. Došla si čoveku koji ti ne može pomoći."

"Ne mislim tako", reče ona. "Kladim se na tebe. A sad mi daj tu kovertu..."

15.

Amos Hiklin dohvati još jednu kratku cepanicu i stavi je na vatru. Bila je to logorska vatrića, mala i uredna.

Večera je bila završena, tiganj i lonče za kafu oprani na obali mesecom uglačane reke, šaka peska poslužila je kao sapun. I sad je došlo vreme, dok se noć spuštala, da čovek sedne, nasloni se na stablo drveta i puši lulu, onako kako to treba da se radi: lagano, opušteno, puštajući misli da slobodno teku.

Iz šupljine drveta oglasio se mračnjak svojom večernjom pesmom, jednostavnim upitnim zvukom koji je imao nešto nezemaljsko u sebi. Na reci, riba je glasno pljesnula, iskočivši iz vode da ulovi insekta koji je sleteo na površinu.

Hiklin se pruži prema svojoj urednoj gomilici drveta za potpalu, uze još dva komada i pažljivo ih stavi na vatru. Onda ponovo sede pa izvadi iz džepa košulje lulu i vrećicu s duvanom.

Ovo je dobro, pomisli on, jun, prijatno vreme, mesečina se preliva rekom, stari mračnjak kucka u šupljini drveta, a ni komarci nisu toliko dosadni.

A, sutra, možda...

Rečno ostrvo je, pomisli on, sumanuto mesto za sakrivanje blaga. Nesigurno mesto za sakrivanje bilo čega vrednog, jer svaka budala zna šta se s ostrvom može dogoditi.

Ipak, na neki otkačeni način sve se slagalo. Čovek koji je u bekstvu, koji je zamalo uhvaćen, mora da sakrije stvari bilo gde, ili na bilo koji način. Prednost je bila u tome što je ovo jedno od poslednjih mesta na kome bi ga tražili. Ta ostrva bila su tek nešto više od naslage peska obrasle niskim žbunjem. Mogu opstati godinama, ili nestati tokom jedne noći - ovo je prevrtljiva reka, sa promenljivim strujama.

Možda je sve zaista Sizifov posao, pomisli Hiklin, ali ulozi su veliki a on nije ništa gubio sem, možda, godine dana. Godina dana prema, onako odoka, milion dolara.

Žad, pomisli on. Kakva glupava stvar za krađu!

Onoga dana kada je ukraden, bilo je malo šanse da ga se otarasi - jedinstveni predmeti iz muzeja, koje bi svako prepoznao.

Možda Stiven Farnes nije ni hteo da ih proda. Možda se tako zaljubio u njihovu lepotu da ih je hteo samo za sebe. Nakon godina rada u muzeju možda se u njegovom uvrnutom umu razvila ideja da takva lepota ne bi trebalo da trpi svakodnevno izlaganje pogledima ljudi koji je ne razumeju.

Zamalo je uspeo. Da ga onaj klinac nije prepoznao u zabačenoj kafani na putu, onoga dana pre skoro dve stotine godina, izvukao bi se. Mada se, na neki način, on i jeste izvukao - nisu ga uhapsili, proživeo je život, a stari, sedi, senilni starac nekako je preživljavao obavljajući krajnje sumnjive poslove u zabitima Nju Orleansa.

Hiklin je sad sedeo u noći, s nogama ispruženim pravo preda se, i lagano pućkao lulu dok je svetlost logorske vatre poigravala na njegovom licu.

Divljina puna zveri, pomisli on. Sva ova zemlja, obrađivana vekovima, ponovo prepuštena divljini. Jer - od zemlje više nije bilo koristi, bila je samo prostor za stanovanje; potomci ljudi koji su nekad živeli od zemlje, sad su se nalazili u velikim metropolama, stisnuti u svojim sobama i stanovima, živeći u divljini ljudskih kaveza. Cela istočna obala postala je more ljudi; Čikago, megalopolis oko jezera Mičigen, koji se prostire na severu sve do Zelenog zaliva i zauzima dobar deo njegove istočne obale, i još nekoliko centara s takvom populacijom, velika ostrva zgnječenog čovečanstva, koje je nastavljalo da se umnožava.

A on evo ovde, pomisli, čovek izvan svega toga, jedan od retkih ljudi izvan svega toga. Međutim, i njega pokreću isti motivi i ista pohlepa kao i sve one milijarde drugih ljudi. Iako je postojala razlika. On je bio kockar a oni su dirinčili celog svog bednog života.

Kocka, pomisli on. Sve ovo bi moglo biti samo kocka. Ali pismo napisano na samrtničkoj postelji i neuredna, nažvrljana mapa su, uprkos svem romantičarskom duhu, imali i nešto što ga je uverilo da je sve pravo. Istraživanje dokumenata otkrilo mu je činjenice iz života Stivena Farnesa. Nije bilo sumnje da je upravo on čovek koji je, 1972, iz muzeja u kome je radio ukrao zbirku nakita od žada, koja je vredela čitavo bogatstvo.

Negde, na jednom od ostrva u ovom delu reke, to blago leži zakopano, izvanredne umetnine zapakovane u papir i položene u staruučelične akten-tašnu.

'...Ne želim da bude zauvek izgubljeno, i zato sve ovo stavljam na papir i molim se da ćete to pronaći uz pomoć moga opisa.'

Pismo namenjeno, tako i naslovljeno, istom onom muzeju iz koga je zbirka ukradena, ali nikad poslato - možda nije imao prilike da ga pošalje, možda niko nije hteo da ga pošalje umesto njega, možda nije imao marke za kovertu a smrt se opasno približavala. Nikad poslato, ali spakovano, sa svom ostalom njegovom imovinom, u iznošenu akten-tašnu, možda istu kao ona u kojoj se zbirka nalazi.

A akten-tašna - gde je ona ležala, sakrivena i zaboravljena, od starčeve smrti? Kojim je čudnim putevima stigla na tu aukciju, da bi tog kišnog popodneva bila izložena sa mnogim drugim svaštarijama? Zašto je niko nije otvorio da vidi šta sadrži? Ili je neko ipak otvorio i pomislio da je to samo gomila đubreta, bez ikakve stvarne vrednosti?

Mirno kišno popodne, nije ga zanimalo ništa drugo do da potraži zaklon od kiše. I luda, neobjašnjiva, dečaćka potreba koja ga je naterala da ponudi četvrt dolara za akten-tašnu, tek onako. Nije bilo drugih ponuda. Sedeći sad ovako i pušeci, Hiklin se seti kako je za trenutak pomislio da će biti najbolje ako torbu negde spusti i ode, ako je se otarasi pretvarajući se da je rasejan. Ali, opet ga je neki neobjašnjivi poriv naterao da je odnese u svoju sobu i te večeri je, nemajući šta drugo da radi, ispitao njen sadržaj, i našao pismo, i ono je probudilo njegovu radoznalost - nije poverovao u njega ali se ipak potrudio da otkrije ko je bio Stiven Farnes.

I evo ga sad, pored reke, s logorskom vatrom i mračnjakovom tužbalicom koja odzvanja iz šupljine drveta - jedini čovek na svetu koji zna (otprilike, istina) gde je zakopan ukradeni žad. Možda, posle toliko vremena, jedan od malobrojnih ljudi koji uopšte zna za pljačku. Čak i sad, reče on sebi, žad se verovatno ne može bezbedno prodati na tržištu. Još uvek ima dokumenata o krađi, i muzej verovatno postoji. Ali za petsto godina od sada, za hiljadu godina od sada, moći će da se proda bez bojazni. Do tada će krađa biti sasvim zaboravljena, ili tako duboko zakopana u drevnim dosijeima da je neće biti moguće odande iskopati.

Kad bi samo našao, reče on sebi, to bi bila dovoljna ušteđevina za drugi život. Dijamanti, pomisli on, ili rubini ne bi vredeli truda. Ali žad je nešto drugo. On će zadržati svoju vrednost kao i sva ostala

umetnička dela. Konvertori mogu proizvoditi dijamante na kilo, kao što bi verovatno mogli uraditi i sa žadom, na tone, ako treba. Ali skulpture od žada i slike ne mogu se proizvoditi. Umetnine će zadržati svoju vrednost, možda će im vrednost čak i skočiti. Jer konvertori mogu proizvoditi neobrađenu materiju, bilo kakvu materiju, ali ne mogu kopirati umetnikovu veštinu.

Čovek, reče on sebi, mora pažljivo da bira šta će ostaviti za Dan oživljavanja.

Duvan je izgoreo i lula je pravila grgotave zvuke dok ju je sisao. Izvadio je zato iz usta i udari njome nekoliko puta o đon čizme, da istrese pepeo.

Sutra ujutru će se ribe uhvatiti na udice koje je postavio, a još imai brašna i drugih namirnica za tanjir palačinki. On ustade i pođe ka kanuu da uzme ćebad.

Jedna poštena dremka, obilan doručak i potraga se nastavlja - potraga za peščanim ostrvom s jednim krajem u obliku udice i dva bora na tom istom kraju, gotovo na obali. Iako, znao je, oblik peska mogao se izmeniti, ili biti potpuno zbrisan. Jedinu nadu polagao je u ta dva bora, ako su preživela.

Stajao je na ivici vode i pogledao gore u nebo. Nijedan oblak nije skrivao sjaj zvezda, a mesec, skoro pun, nalazio se malo iznad istočnih grebena. Udahnuo je vazduh, bio je čist i svež, sa blagim nagoveštajem hladnoće u sebi. Sutra će, reče on sebi, biti još jedan savršen dan.

16.

Denijel Frost je stajao na trotoaru i posmatrao svetla na kolima En Harison kako klize niz ulicu, dok nisu skrenula i izgubila se iz vida.

On se okrenu i pođe izlizanim kamenim stepenicama koje su vodile do njegovog stana. Ali na pola puta zastade i vrati se na ulicu.

I suviše je lepa noć, reče on sebi, da bih se vratio u sobu. Ali čak i dok je to govorio, znao je da nije u pitanju lepota noći - ovde, u ovom trošnom kraju, ništa se nije moglo nazvati lepim. Nije ga, znao je, lepota noći vratila, već čudna odbojnost pomisli da se vrati u sobu. Sačekaće malo, možda će se praznina umanjiti, ili će njegovo sećanje malo izbledeti pa će lakše moći da podnese prazninu.

Do ove večeri nije shvatao koliko je prazna, koliko je jednolična, bezbojna i zlokobna ta njegova soba bila - dok se nije vratio u nju posle susreta, u parku, sa Džoom Gibonsom. I onda, nakratko, En Harison je unela boju, toplinu i lepotu među ta mala četiri zida. Tu su bile i sveće i ruže - i cena koju je platio za te dve stvari, i koja mu se činila nečuvenom - ali ni sveće ni ruže nisu preobrazile sobu. En je načinila to čudo.

Soba mu je sad bila zlokobna i prazna kao nikad pre. Bilo je logično da živi u takvom stanu: vrata za privatnost, krov za zaklon, jedan prozor da bi ušlo dnevno svetlo. Mesto za obedovanje i spavanje, mesto u kome provodi vreme kad nije na poslu. Nije bilo potrebe za većim stanom, za većom udobnošću. Bilo kakvu udobnost, ako bi je o poželeo, potisnula bi misao da iz dana u dan raste iznos koji će mu obezbediti bogat drugi život.

Zašto li je soba delovala tako zlokobno i prazno kad je hteo da se vrati u nju te večeri? Da nije možda zato što je njegov život postao isto tako ništavan i prazan? Da nije soba prazna zato što je i njegov život prazan? A kako život može biti prazan kad je pred njim skoro sigurna besmrtnost?

Senka je prekrivala ulicu, sa samo ponekom uličnom svetiljkom tu i tamo. Rasklimatane građevine na obema stranama ulice bile su blede aveti prošlosti, stare stambene zgrade koje su odavno nadživele bilo kakvo dostojanstvo, koje su nekad možda imale.

Njegovi koraci su odzvanjali kao udarci doboša po betonu dok je lagano hodao ulicom. Kuće su uglavnom bile mračne, sa samo ponekim svetlom obasjanim prozorom. Ulica je izgleda bila prazna. Prazna, pomisli on, jer nije bilo razloga da se bilo kuda ide. Nema kafića, nema predstava, nema koncerata - jer sve to košta. A da bi se dobro pripremio za drugi život, čovek mora pažljivo da troši novac.

Tmurna, napuštena ulica i tmurna, prazna soba - da li je to sve što sadašnji život može ponuditi čoveku? Da možda ne grešim, pomisli on. Nisam li možda sve vreme hodao u snu, zaslepljen sjajem budućeg života?

Sam, pomisli, sam u životu i sam na ulici.

Čovek izađe iz uvučenog ulaza.

"Gospodine Frost?" pozva.

"Da", reče Frost. "Mogu li vam pomoći?"

Bilo je nečega u ovom čoveku što mu se odmah nije dopadalo, nagoveštaj drskosti, taštine, u govoru.

Čovek se približi još dva-tri koraka, ali ništa ne reče.

"Izvinite", reče Frost, "ali imam..."

Nešto ga ubode u potiljak, surov bolan ubod. On podiže ruku da udari to što ga je ubolo, ali ruka mu najednom oteža i na pola puta odbi da ide dalje. Činilo mu se da pada, na jednu stranu, laganim, elegantnim padom, ne kao da ga je neko udario ili gurnuo, već pre kao da je pokušao da se nasloni na nešto čega tu nije bilo. I, zanimljivo, skoro da ga to i nije zabrinulo, znao je da pada tako polako da se ne može povrediti kada udari o asfalt.

Čovek koji mu se obratio još uvek je stajao na trotoaru, i sad je tu bio još jedan čovek, onaj, shvati Frost, koji mu je došao iza leđa. Ali oni su bili ljudi bez lica, obgrljeni senkama zgrada, i nisu mu bili poznati.

17.

Nalazio se na nekom mračnom mestu, činilo mu se da sedi na stolici, i u toj tami je svetlost, kojoj nije video izvora, obasjavala samo metalnu površinu neobične mašine.

Bilo mu je udobno, osećao se pospanim i nije mu se pomeralo sa stolice, iako mu je smetalo to što nije znao gde se nalazi. Bio je siguran da nikad nije bio ovde.

Ponovo je zatvorio oči i nastavio da sedi, tvrda stolica ispod njegovih leđa i zadnjice, i tvrd pod ispod njegovih nogu bili su sva stvarnost ovoga sveta. Načuljio je uši, i učini mu se tad da čuje nekakvo zujanje, veoma tiho zujanje, zvuk kakav proizvodi mašina dok čeka da dobije zadatak za koji je načinjena.

Nešto ga je peckalo na oba obraza i na čelu, golicavo i vrelo; on se upita šta se dogodilo, gde je to dospeo i kako je tu dospeo, ali bio je tako opušten, tako blizu sna da mu je bilo u stvari svejedno.

Tiho je sedeo; sad mu se učini da sem zujanja mašine čuje i otkucaje vremena kako prolazi pored njega. Ne otkucaje sata, nisu se oni čuli, već otkucaje samog vremena. To je čudno, pomisli on, vreme ne bi trebalo da se čuje.

Postiđen idejom da se vreme čuje, on se promeškolji u stolici i podiže ruku da opipa obraz.

"Poštovani sudijo", reče glas iz tame koja ga je okruživala, "optuženi je budan."

Frost otvori oči i pokuša da ustane sa stolice. Ali noge su mu bile preslabe, ruke kao da su mu bile od gume, a i želeo je samo da nastavi da sedi.

Ali čovek je rekao 'poštovani sudijo' i nešto da je optuženi budan, a to je bilo dovoljno da Frosta natera da sazna gde se nalazi.

Drugi glas upita: "Može li da stoji?"

"Izgleda da ne, poštovani sudijo."

"Pa", reče Poštovani Sudija, "to ionako ne menja stvari."

Frost uspe da se okrene tako da je sad sedeo bočno u stolici, sad je mogao da vidi izvor svetla; bila je to lampa sa senilom, nešto iznad njegove glave, a odmah iznad lampe nalazilo se avetinjsko lice -

jedna polovina bila je osvetljena, druga u mraku.

"Denijele Frost", upita avetinjsko lice, "da li me vidiš?"

"Da, vidim", reče Frost.

"Da li me čuješ i razumeš?"

"Ne znam", reče Frost. "Tek sam se probudio i ne mogu da ustanem iz ove stolice..."

"Previše pričaš", reče drugi glas u sobi.

"Ostavi ga na miru", reče avetinjsko lice. "Daj mu malo vremena. Ovo mora biti šok za njega."

Frost je sedeo u stolici a drugi su čekali.

Šetao se ulicom, izgleda, kad je čovek iskoračio iz ulaza i obratio mu se. Onda ga je nešto ubolo u vrat i pokušao je da dohvati stvar koja ga je ubola, ali nije uspeo. Onda je pao, veoma lagano, iako se nije sećao udarca o trotoar, i tu su bila dva čoveka, ne jedan, koja su stajala i gledala ga kako pada.

'Poštovani sudijo', rekao je drugi čovek, a to znači da je ovo sud, a ako je ovo sud, mašina mora biti Porota, a mesto gde je Poštovani Sudija sedeo s malim zaklonjenim svetlom mora biti sudijska stolica. Ali to ne može biti. Ovo mora da je san. Zašto bi on bio na sudu?

"Da li vam je sada bolje?" upita Poštovani Sudija.

"Da, izgleda", reče Frost. "Ali ovo je neka greška. Čini mi se da sam na sudu."

"To je", reče drugi glas, "potpuno tačno."

"Ali nema razloga..."

"Ako umukneš za trenutak", reče drugi, "sudija će ti sve objasniti."

Rekavši to on šmrknu, i taj šmrktaj oprtča sobu na svojim malim, prljavim nogicama.

"Pripravniče", reče lice koje je visilo iznad svetiljke, "to je poslednje što si danas rekao. Ovaj čovek je dovoljno nesrećan i bez tvojih podsmevanja."

Drugi čovek ništa ne reče.

Frost nekako ustade; oslanjao se o stolicu da bi ostao uspravan.

"Ne znam šta se ovde dešava", reče on, "a imam prava da znam. Zahtevam..."

Avetinjsko lice odmahnu avetinjskom rukom da bi ga prekinulo.

"Imate pravo da znate", reče lice, "i ako saslušate, sve ću vam reći."

Par ruku ga zgrabi odnazad, uspravi i nastavi da ga drži. Frost se

polako uhvati rukom za naslon stolice.

"U redu je", reče on čoveku iza sebe.

Ruke ga pustiše i on je stajao sam, oslonjen o stolicu.

"Denijele Frost", reče sudija, "biću kratak. Nema drugog načina."

"Uhvaćeni ste i dovedeni pred ovaj sud da biste bili saslušani pod drogom istine. Proglašeni ste krivim i kazna je već doneta i izvršena, u skladu sa zakonom."

"Ali to je smešno", povika Frost. "Šta sam uradio? Za šta sam optužen?"

"Izdaju", reče sudija.

"Izdaju. Poštovani sudijo, pa to je suludo. Kako sam mogao..."

"Ne izdaju države. Izdaju čovečanstva."

Frost je stajao kao oduzet, ruke su mu stiskale naslon stolice takvom snagom da su počinjale da ga bole. Strah mu je kolao venama i mozak kao da mu se sledio. Reči su nadolazile kao bujica, ali nije ih izgovarao. Držao je zatvorena usta.

Ovo nije bio čas, reče mu jedan sićušni delić njegovog uma, koji je još uvek pribrano razmišljao, za gomile reči, za izlive besa. Možda je već rekao više no što je trebalo. Reči su sad bile oruđe koje je morao upotrebiti na najbolji mogući način.

"Poštovani sudijo", reč on konačno, "moram vam se u tome usprotiviti. Nema zakona..."

"Ali ima ga", reče sudija. "Razmislite malo i shvatićete da ga mora biti. Mora biti zakona protiv sabotaze plana za produženje ljudskog života. Mogu vam citirati..."

Frost odmahnu glavom. "Nema potrebe, iako nikad nisam čuo za taj zakon. Ali ako je to u pitanju, nije bilo nikakve izdaje. Ja radim za taj isti plan, radim za Centar večnost..."

"Pod drogom ste", reče sudija, "priznali da ste, s raznim izdavačima, koristeći svoj položaj, radi nekih svojih ciljeva, planirali da potkopate plan."

"To je laž!" zaurla Frost. "Nije tako bilo."

Avetinjska glava polako odmahnu, tužno.

"Mora da je tako bilo. Vi ste sami to rekli. Svedočili ste protiv samog sebe. Ne biste lagali na svoju štetu."

"Suđenje!" reče Frost kivno. "Usred noći. Onesvešćen na ulici i donet ovde. Bez hapšenja. Bez advokata. I, pretpostavljam, bez

mogućnosti za žalbu."

"U pravu ste", reče sudija. "Nema žalbe. Po zakonu, presude donete posle saslušanja pod drogom konačne su. To je najefikasniji pristup pravdi. Otklanjaju se sve smetnje izvršenju pravde."

"Pravde!"

"Gospodine Frost", reče sudija, "bio sam strpljiv s vama. Zbog vašeg pređašnjeg odgovornog položaja koji ste zauzimali u Centru večnost, dao sam vam više slobode, u vašim primedbama, nego što je to propisano. Uveravam vas da je suđenje bilo ispravno i jedino moguće u slučaju izdaje, da ste proglašeni krivim i kazna je izvršena. Sada ću vam pročitati presudu."

Avetinjska ruka krenu u tamu, gde joj se nalazio džep, izvadi naočari i stavi ih na avetinjsko lice. Naizgled otkinuta ruka uze nekoliko listova papira, oni zašuškaše.

"Denijele Frost", sudija je čitao s papira, "proglašeni ste, posle zakonom predviđenog procesa, krivim po optužnici koja vas tereti za izdaju celog čovečanstva, a koja se sastojala u tome da ste namerno i svojevolejno pokušali da sabotirate administrativne poslove koji imaju za cilj razvoj besmrtnosti, i to ne samo u odnosu na trenutno žive ljude, već i u odnosu na sve druge čija su tela zamrznuta.

Odluka je ovoga suda, u skladu sa kaznom predviđenom po zakonu, da ćete vi, Denijele Froste, biti odstranjeni iz ljudske rase, da će vam biti zabranjeno..."

"Ne!" povika Frost. "Ne možete mi to uraditi. Nisam..."

"Pripravniče", uzviknu sudija.

Ruka se pojavi iz mraka i prsti se zariše u Frostovo rame.

"Umukni", reče pripravnik škrgućući zubima, "i slušaj sudiju."

"...da će vam biti zabranjeno", nastavi sudija, "da komunicirate i imate bilo kakav odnos s drugim pripadnicima ljudske rase, i da će pripadnicima ljudske rase, po postojećim zakonima, biti zabranjeno da komuniciraju ili imaju bilo kakav odnos s vama; da će vam se oduzeti sve što posedujete izuzev, iz pristojnosti, odeće u kojoj se trenutno nalazite - sva vaša imovina biće konfiskovana. U skladu s tim, oduzimaju vam se sva prava, izuzev onog koje vam dopušta da se vaše telo zamrzne za drugi život, po zakonu, i milosti ovoga suda. I dalje, radi toga da vas svi mogu prepoznati kao izgnanika i izbegavati kontakte s vama, bićete obeleženi, na čelu i oba obraza,

tetovažom u obliku crvenog slova 'O'."

Sudija spusti papire i skide naočari.

"Imam da dodam još jednu stvar", reče on. "Kao čin milosti, tetoviranje je već izvršeno dok ste bili pod drogom. To je prilično bolan postupak, a namera ovoga suda nije da vam nanese nepotreban bol ili veće poniženje od onoga koje je neizbežno.

I upozorenje: sud je svestan da se ova tetovaža može ukloniti različitim sredstvima. Nemojte, ni pod kojim okolnostima, doći u iskušenje da se okrenete takvom rešenju. Kazna za takav čin je oduzimanje jedinog prava koje vam je ostalo, prava na zamrzavanje vašeg tela."

On pogleda u Frosta. "Da li ste razumeli?" upita on.

"Da", promrmlja Frost. "Da. Razumeo sam."

Sudija uze čekić i udari njime. Zvuk je šuplje odjekivao u skoro praznoj sobi.

"Slučaj je zaključen", reče on. "Pripravniče, isprati ga do vrata i izbaci ... mislim, pusti ga napolje."

18.

Krst je tokom noći ponovo pao.

19.

Bledo svetlo na istoku nagoveštavalo je blizinu zore.

Denijel Frost je nesigurno stajao na ulici, još uvek potresen onim što se desilo u sudnici, još uvek pod uticajem droge, koja je polako iščezavala, prepun čudne mešavine očaja, besa, straha i sažaljenja prema samome sebi.

Ovde je bilo nečega strašno pogrešnog, znao je - ne samo u činjenici da je osuđen na ono na šta su mu oni rekli da je osuđen, već i u tome da je suđenje održano usred noći, i u tome da su bili prisutni samo sudija i pripravnik. Ako su oni zaista bili sudija i pripravnik.

Namešteno suđenje, pomisli on. Duga ruka Markusa Epltona pružila se prema njemu. I to očajnički. Mora biti, reče on sebi, nečega u onome papiru, što Markus mora po svaku cenu da sakrije.

Ali sad nije mogao - ako je ikad uopšte mogao - ništa da uradi u vezi s tim. Niko ga ne bi slušao. Niko se ne bi usudio da razgovara s njim. Nema prava na žalbu, reklo je avetinjsko lice. To je bilo tačno: nije postojao način da se podnese žalba.

Neću da stavljam glavu na panj, rekao je En Harison.

"En Harison", reče on šapatom.

Bože, zaboravio je na En Harison.

Da li je ona bila oroz, da li je njen dolazak prouzrokovao sve ovo?

I da li ju je spomenuo? Da li je rekao da sad ona ima papirić - ako ga stvarno ima?

Ako su ga saslušavali pod drogom, bez sumnje je ispričao sve o njoj. Ali činilo mu se nemogućim da su ga zaista tako saslušavali, jer da su to uradili (i da je sud bio pravi sud), ne bi bio osuđen.

Stajao je drhteći u noći, pred samu zoru, dok su pitanja, sumnje i nedoumice nastavljali da urlaju njegovim mozgom.

Nije više pripadnik ljudske rase.

Nije više ništa.

Samo gomila protoplazme, izbačena na ulicu, bez imovine i bez nade.

Sa jednim jedinim preostalim pravom - pravom da umre.

A to je, naravno, Markus Eplton i predvideo.

Na to je i računao - da će se, lišen svih ostalih prava, čovek okrenuti onome jedinome koje mu je preostalo.

"Neću to uraditi, Markuse", reče Denijel Frost; govorio je sebi, noći, svetu - i Markusu Epltonu.

On pođe, s mesta na kom je stajao, niz ulicu, jer je morao da pobegne, morao je da nađe skrovište pre jutra. Skrovište od podsmeha, besa i bezdušne surovosti, s kojima će se susresti ako ga neko primeti. Mora se ne samo sakriti od sveta, već se urotiti protiv njega. Jer on ovome svetu više nije pripadao, bio mu je neprijatelj. Sve će biti upereno protiv njega a jedinu zaštitu pružaće mu mračna i skrovita mesta. Shodno tome, on je bio jedini svoj zaštitnik, pošto se više nije mogao pozivati ni na kakav zakon niti pravo.

U njemu je rastao hladan, čvrst čvor besa i surovosti, koji je izbrisao sve samosažaljenje koje je bilo ostalo. Čvor hladnog, čvrstog besa zbog toga što se uopšte dozvoljavaju stvari koje su njemu učinjene. To nije bilo civilizovano. Ali ko je i tvrdio da je ljudska rasa civilizovana? Mogla je da pretura po kosmosu, da traži planete nalik Zemlji, mogla je da otvara poklopac vremena, mogla je da porazi smrt i ide ka besmrtnosti, ali još nije bila odmakla od plemenskog načina života.

Morao je postojati način da se porazi ovo opako pleme, morao je postojati način da izravna račune s Markusom Epltonom; a ako je postojao, on će ga naći, i bez milosti upotrebiti.

Ali ne sada.

Sad mora da se sakrije.

Biće mu dobro, znao je, u trenutku iskrenosti sa samim sobom, sve dok može da se drži za taj čvor gneva što mu se vrpolji u stomaku. Jedina stvar koju ne može sebi dozvoliti jeste kenjkavo samosažaljenje.

Stigao je do raskrsnice i zastao razmišljajući kuda da krene. Izdaleka, s neke druge ulice, začu se tiho zujanje električnog motora - taksija možda.

Ka reci, pomisli on, tamo će biti najlakše naći mesto gde se čovek može sakriti, možda i malo odspavati, ako uspe da zaspi. A posle toga, reče on sebi, doći će problem nalaženja hrane.

On zadrhta pri pomisli na to. Da li će ovako izgledati njegov život od ovog trenutka: traganje za mestom gde se može sakriti i odmoriti, beskrajni lov za hranom? Uskoro, kada dođe zima, moraće da se uputi na jug, lutajući (noću, kad se može provući neopažen) kroz velike komplekse obalskih gradova, koji su u stvari bili samo jedan ogroman grad.

Svetlo na istoku jačalo je iz časa u čas, i morao je da krene. Ali osećao je čudnu odbojnost prema pomisli da krene ka reci. Nije se još nalazio u bekstvu, i nije ni želeo da beži - sem tetovaža na licu nije imao ni razloga da beži. A čim napravi prvi korak ka reci, naći će se u bekstvu, a plašio se tog bekstva, činilo mu se da se, kad jednom počne s tim, više neće moći zaustaviti.

Stajao je zagledan u praznu ulicu. Možda ima neko drugo rešenje, pomisli. Možda ne bi trebalo ni da pokušava da se sakriva. Mora postojati neko mesto na kome bi mogao zatražiti pravdu; ali, čak i dok je razmišljao o tome, znao je odgovor: dobio je svoju pravdu.

Bilo je smešno i pomišljati na to, znao je. Nije imao nikakve šanse. Ne bi ga saslušali. Njegov položaj i zločin bio je ocrtan na njegovom licu, i svako je mogao da ga vidi. I nije imao nikakva prava.

Iscrpljeno, on se okrete ka reci. Ako mora da beži, bolje da počne pre nego što bude prekasno.

Jedan glas tada reče: "Danijejele Frost."

On se osvrnu.

Čovek koji je očigledno stajao u senci zgrade na uglu, iskorači na trotoar - pogrbljena, izobličena figura s velikom spljoštenom kapom na glavi i s koncima koji su mu visili iz rukava.

"Ne", reče Frost, nesigurno. "Ne..."

"Sve je u redu, gospodine Frost. Treba da pođete sa mnom."

"Ali", reče Frost, "vi ne znate šta sam ja. Ne razumete."

"Naravno da razumemo", reče čovek s iscepanim rukavima. "Znamo da vam treba pomoć, a to je jedino važno. Molim vas, ostanite uza me dok budemo hodali."

20.

I pored uključene svetiljke, mesto je bilo mračno. Svetiljka je bacala samo malu lokvu svetlosti, i obrisi pogrbljenih ljudi u sobi bili su jednostavno mračne senke u mračnom prostranstvu koje su nastanjivali.

Frost zastade i oseti kako ga oči gledaju iz mraka.

Prijatelji ili neprijatelji, pitao se, iako se čovek s ulice (koliko blokova odavde?) predstavio kao prijatelj. Treba ti pomoć, a to je jedino važno.

Čovek koji ga je doveo nastavi ka grupi koja je sedela oko svetiljke. Frost je stao i nije se pomerao. Noge su ga bolele od pešačenja, bio je mrtav umoran a ni dejstvo droge, pomisli, izgleda nije sasvim iščezlo. Igla, ili strelica, ili čime god da su ga uboli, mora da je bila prepuna.

Video je vodiča kako se saginje i nešto se došaptava s drugima, zapitao se gde se to nalazi. Bio je negde blizu reke, nos mu je toliko govorio, i verovatno u nekom podrumu, zato što su pri dolasku sišli niz nekoliko stepeništa. Nekakvo skrovište, pretpostavljao je, mesto kakvo je i njemu trebalo.

"Gospodine Frost", reče starački glas, "zašto nam se ne pridružite? Verujem da ste umorni."

Frost teturavo pođe napred pa se spusti na pod blizu svetiljke i glasa. Oči su mu se privikavale na mrak - sad su obrisi postali ljudi a lica bele mrlje.

"Hvala vam, gospodine", reče on. "Malo sam umoran."

"Imali ste napornu noć", reče čovek.

Frost klimnu glavom.

"Leo mi reče da ste izgnani."

"Otići ću ako želite", reče Frost. "Samo me pustite da se malo odmorim."

"Nema potrebe", reče čovek. "Sada ste jedan od naših. Mi smo svi izgnani."

Frost naglo podiže glavu i zablenu se u čoveka koji je govorio. Imao je naborano lice, na podvaljku mu se presijavala dvodnevna brada.

"Nemamo žig", reče starac. "Ali ipak smo izgnanici. Nismo konformisti, a danas čovek ne sme sebi priuštiti da ne bude konformista. Vidiš, mi ne verujemo. Ili, možda, s druge strane, previše verujemo. Ali u pogrešne stvari, naravno."

"Ne razumem", reče Frost.

Starac se nasmeja. "Jasno je da još ne znaš gde se nalaziš."

"Naravno da ne znam", reče Frost osorno, nestrpljiv od ovog začikivanja. "Niko mi nije ni rekao."

"Ovo je jazbina Svetih", reče čovek. "Dobro nas pogledaj. Mi smo oni prljavi i bezobzirni ljudi koji izlaze noću i pišu natpise po zidovima. Mi smo oni koji propovedaju na ulicama i po parkovima, mi smo oni koji rasturaju sve one prljave letke protiv Centra. To jest, dok policajci ne dođu i ne rasteraju nas."

"Ovako", reče Frost, umorno, "nije mi važno ko ste. Zahvalan sam vam što ste me primili, jer da niste, ne bih znao šta da radim. Hteo sam da potražim skrovište, jer sam znao da se moram sakriti, ali nisam znao kako da ga nađem. Onda je došao ovaj čovek i..."

"Nevin", reče starac. "Zaštićen nevin čovek izbačen na ulicu. Naravno da nisi znao šta da radiš. Uvalio bi se u razne nevolje. Mada, u stvari, nije bilo razloga za brigu. Nadzirali smo te."

"Nadzirali me? Zašto biste to radili?"

"Glasine", reče čovek. "Širile su se svakakve glasine. A mi čujemo sve glasine. Stavljamo sebi u zadatak da čujemo sve glasine, onda ih razvrstavamo."

"Da pogađam", reče Frost. "Glasine su govorile da neko hoće da me ukloni."

"Da. Zato što previše znaš. O nečemu što si slučajno saznao, samo nismo mogli da odredimo o čemu."

"Mora da", reče Frost, "nadzirete puno ljudi."

"Ne baš", reče naborani čovek. "Iako smo u toku s događajima u Centru večnost. Imamo doušnike u njemu."

Ne sumnjam da imate, pomisli Frost. Na neki način, i pored toga što ga je spasao, nije mu se dopadao ovaj čovek.

"Ali umorni ste", reče čovek, "i verovatno gladni."

On ustade i pljesnu rukama. Negde se otvoriše vrata i zrak svetla uđe u sobu.

"Hrane", reče čovek ženi koja je stajala na vratima. "Hrane za našeg

gosta."

Vrata se zatvoriše i čovek opet sede, ovoga puta uz Frosta, skoro rame uz rame s njim.

Smrad neopranog tela širio se oko njega. Držao je ruke opuštene u krilu, i Frost je mogao da vidi da su mu ruke ogrubele, sa zapuštenim noktima i prljavštinom ispod njih.

"Pretpostavljam", reče čovek, "da ste pomalo ozlojeđeni što ste se našli s nama. Ali, želeo bih da promenite taj stav. Mi smo u stvari dobrodušni ljudi. Možda smo buntovnici i opozicionari ali imamo pravo da se naš glas čuje, na bilo koji način."

Frost klimnu glavom. "Da, naravno. Mada mi se čini da postoje i bolji načini za izlaganje stavove. Ovako radite već... Koliko ima, pedeset godina ili više?"

"I nismo mnogo toga postigli. To hoćete da kažete?"

"Da", reče Frost.

"Shvatamo, naravno", reče drugi, "da nećemo pobediti. Nema načina da pobedimo. Ali savest nam nalaže da nastavimo. Sve dok se naš glasić čuje u divljini, nismo poraženi."

Frost ništa ne reče. Osećao je kako mu telo tone u prijatnu letargiju, i nije želeo da izađe iz nje.

Čovek ispruži svoju prljavu ruku i stavi je na Frostovo koleno.

"Da li si čitao Bibliju, sine?"

"Da, tu i tamo. Pročitao sam najveći deo."

"A zašto si je pročitao?"

"Pa, ne znam", reče Frost, iznenađen pitanjem. "Zato što je to ljudski spis. Možda u nadi da ću dosegnuti neko duhovno ispunjenje, iako ne mogu biti siguran u to. Verovatno zato što je to na mnogo načina dobra knjiga."

"Ali bez verovanja?"

"Mislim da ste u pravu. Bez nekog posebnog verovanja."

"Nekada je mnogo ljudi čitalo tu knjigu s nepokolebljivom verom u nju. Zašto bi ljudi sada čitali Bibliju, ili verovali u nju, ili verovali u bilo šta kada imaju zvanično obećanu - ne duhovno, pazi, već zvanično - obećanu besmrtnost? A kako možeš obećati besmrtnost? Besmrtnost znači večnost, a nijedan čovek to ne može obećati, nijedan smrtnik ne može obećati večnost."

"Grešite", reče Frost. "Ja je nisam nikome obećao."

"Izvini. Previše uopštavam. Ne ti lično, naravno. Već Centar večnost."

"Ne baš ni Centar večnost", reče Frost. "Pre je to sam čovek. I da nije bilo Centra večnost, čovek bi nastavio da traži besmrtnost. Ne bi je mogao prenebregnuti, to je u njegovoj prirodi. Nije u čovekovoj prirodi da pristane na manje nego što može. Možda ne uspe, naravno, ali uvek će iznova pokušavati."

"To je Đavo u njemu", reče naborani čovek. "Sile mraka i podlosti na mnoge načine pokušavaju da unište pobožnost u čoveku."

Frost reče: "Molim vas, ne želim da sad raspravljam s vama. Možda neki drugi put. Ali ne sad. Shvatite da sam vam zahvalan i..."

"Da li bi ti iko drugi, u celoj ovoj zemlji", nastavi čovek, "pružio ruku prijateljstva u ovakvom trenutku?"

Frost odmahnu glavom: "Ne, niko drugi."

"A mi to jesmo učinili", reče čovek. "Mi, ponizni. Mi, iskreni vernici."

"Da", reče Frost, "priznajem vam to."

"I ne pitaš se zašto smo to uradili?"

"Ne još", reče Frost, "ali pretpostavljam da ću se uskoro upitati."

"To smo uradili", reče čovek, "zato što mi ne vrednujemo čoveka ili smrtno telo, već njegovu dušu. U starim spisima si čitao da država broji toliko i toliko duša, ne ljudi. To ti se može činiti čudnim i nerazumljivim, ali ti spisi pokazuju kako su ljudi mislili u tim danima, kada je ljudska životinja u svakom trenutku bila svesna Boga i budućeg života, i manje brinula za ovozemaljske stvari."

Vrata se otvoriše i svetlo ponovo prodre u sobu. Stara izborana žena uđe u krug svetlosti. U ruci je nosila posudu i pola vekne hleba; sve to preda starcu.

"Hvala ti, Meri", reče čovek i žena se povuče.

"Hrana", reče on spuštajući posudu pred Frosta i pružajući mu hleb.

"Mnogo vam hvala", reče Frost.

On podiže kašiku koja se nalazila u posudi i prinese tečnost iz posude ustima. Bila je to supa, slaba i vodnjikava.

"Koliko sam shvatio", reče čovek, "za samo nekoliko godina čovek više neće morati ni da umre da bi stekao besmrtnost. Jednom kad Centar večnost razvije to sa besmrtnošću, i usavrši metode, čovek će postajati besmrtan bez problema. Jednostavno će ostati mlad, živeće stalno, i neće biti smrti. Jednom kad se rodi, živeće zauvek."

"Toga neće biti", reče Frost, "još nekoliko godina."

"Ali kad se razvije besmrtnost, to će tako izgledati?"

"Verovatno", reče Frost. "Kad već postoji besmrtnost, glupo je pustiti čoveka da ostari i umre pre no što mu podarite večni život i večnu mladost."

"Oh, taštine li", zavapi starac. "Strašne li drskosti!"

Frost mu ne odgovori. Nije ni imao, u stvari, šta da mu odgovori. Nastavio je da jede.

Čovek ga lako gurnu laktom. "Još jedna stvar, sine. Veruješ li u Boga?"

Polako, Frost spusti kašiku u posudu.

On upita: "Da li stvarno želite odgovor?"

"Želim odgovor", reče čovek. "Iskren."

"Odgovor je", reče Frost, "da ne znam. Sigurno ne verujem u Boga kako ga vi doživljavate. Ne u sedog bradatog gospodina. Ali u vrhovno biće - da, mogao bih da verujem u takvoga Boga. Zato što mi se čini da mora postojati neka vrsta moći, ili sile, ili volje, koja se proteže na celu vaseljenu. Svemir je previše očigledno uređen da bi moglo biti drugačije. Kada pogledate sav taj red, od građe atoma na jednoj strani do preciznosti promena u svemiru, čini se neverovatnim da ne postoji nešto što sve to nadgleda, neka dobroćudna sila koja uspostavlja taj red."

"Red!" prasnu čovek. "Samo o redu pričaš! Ne o svetosti, ne o duhovnosti..."

"Žao mi je", reče Frost. "Tražili ste iskren odgovor. Dao sam vam ga. Molim vas, verujte mi na reč - mnogo bih dao za veru kakvu vi imate: slepu, jasno ocrtanu, bez ijedne sumnje. Ali se pitam da li bi i tada vera bila dovoljna."

"Vera je sve što čovek ima", reče mu čovek, tiho.

"Vi od vere", reče Frost, "pravite vrlinu. Vrlinu neznanja..."

"Da znamo", reče čovek ubeđeno, "ne bi bilo vere. A nama vera treba."

Negde neko nešto viknu, i začu se udaljeni bat nogu kako užurbano trupkaju po podu.

Starac hitro ustade, pri tome jednom nogom zakači posudu sa supom i prevrnu je. Pod svetlošću svetiljke supa razlivena po podu ličila je na ulje.

"Policajci!" viknu neko, i svi se uskomešaše. Neko zgrabi svetiljku, podiže je i ugasi. Sobu obavi mrak.

Frost je takođe ustao. On pođe korak napred, neko ga odgurnu tako da je malo nedostajalo da padne. A onda je osetio kako pod popušta pod njegovim nogama, s tihim pucketanjem i praskanjem odavno istrulelih dasaka - padao je. Nagonski je ispružio ruke tražeći bilo šta za šta se može uhvatiti. Prsti leve ruke mu se sklopiše oko jedne slomljene daske, ali, dok ju je hvatao, usled težine njegovog tela ona se otkide i on prolete kroz pod, jednako padajući.

Telo mu udari o nešto, s pljaskom, i smrdljiva voda se podiže i preli mu lice.

Pad ga je bacio napred; sad se podiže tako da je čučao u prljavštini, koja je bila svuda oko njega - mrak i prljavština: dve polovine iste stvari.

On se okrenu i pogleda gore, ali ne uspe da vidi rupu kroz koju je pao. Sa sprata iznad njega čuli su se koraci ljudi u trku, i zvuk glasova koji se naglo udaljavaju.

Onda se začuše novi koraci i novi glasovi, veoma oštri i besni, i praskanje drveta kad je neko razvalio vrata. Još jednom se ču trk, i tanki zraci svetla se nazreše kroz rupu kroz koju je propao.

Plašeći se da će neko uperiti svetlo u rupu i primetiti ga, on lagano krenu napred, u vodi do kolena.

Koraci su se čuli u svim pravcima: ulazili su u sobe, vraćali se; odlomci razgovora dopreše i do Frosta.

"Ponovo su pobjegli", reče jedan glas. "Neko nas je otkucao."

"Prilično bedno", reče drugi. "Pravo mesto za..."

A onda se ču još jedan glas, i Frost se na njega zgrči i načini još jedan nevoljni korak od rupe iznad sebe.

"Momci", reče glas Markusa Epltona, "ponovo smo ih promašili. Ali biće još prilika."

Drugi glasovi mu odgovoriše nešto, ali reči su bile nerazaznatljive.

"Srediću ja te kučkine sinove", reče Markus Eplton, "makar mi to bila poslednja stvar u životu."

Glasovi i koraci se udaljiše i ubrzo nestadoše.

Zavlada tišina; narušavalo ju je jedino sporo curkanje vode koja je odnekud padala u bazen u kome je Frost stajao.

Nekakav tunel, pomisli on. Ili možda još jedan podrum potopljen

vodom iz reke.

Sada je trebalo izaći odavde. A to bez svetla neće biti lako. Jedini način je bio da proba da izađe kako je i ušao, kroz rupu u podu.

On podiže ruke i prsti mu dotakoše grubu površinu grede. Pope se na prste i uspe da dotakne daske iznad sebe. Ali moraće polako da se kreće, i da pokuša da zadrži nekakvu orijentaciju, jer je mesto bilo u potpunom mraku a prsti su mu sad bili oči.

Lagano je napredovao i konačno našao rupu. Sad je morao da skoči, uhvati se za istrulele daske i da se nada da će izdržati njegovu težinu tako da se može popeti u sobu. Kad se nađe tamo, reče on sebi, biće bezbedan makar neko vreme, jer se Eplton i njegovi ljudi neće vraćati. Kao ni Sveti. Biće sam.

Za trenutak je zastao da bi se smirio, a onda začu cviljenje i komešanje svuda oko sebe - zvuk sićušnih nogu u trku, šuškanje tela koja jure kroz mrak i besno skičanje strvinara pokrenutih očajničkom glađu.

On se naježi, učini mu se da mu se digla kosa na glavi.

Pacovi! Pacovi jure na njega kroz mrak!

Strah dade snagu njegovim mišićima i on skoči tako visoko da mu je ivica rupe doprla do grudi. Koprcajući se i ritajući nogama on se izvuče iz rupe i dahćući leže na pod.

Ispod njega se skičanje i cviljenje pojačalo pa zatim polako uminulo.

Frost je jednako ležao na podu; posle nekog vremena prestao je da se trese, znoj mu se osušio i on se podiže na ruke i kolena, on poče da puzi sve dok ne nađe ugao prostorije; tu se šćućuri, da se sakrije od užasa i usamljenosti novoga života koji se otvarao pred njim.

21.

Godfri Kartrajt se zavalj u svoju fotelju i zabaci ruke iza glave. To je bio položaj koji je obično zauzimao pred razgovor o nekim ozbiljnim stvarima, kad je hteo da ostavi utisak bezbrižnosti.

"Mislim", reče on, "da je nešto omelo nagodbu. Nijedan izdavač još nije ponudio toliko novca koliko sam ja ponudio, čak bi i naduvenko kao Frost to oberučke prihvatio da je postojala šansa da ga ne uhvate. Ali sad je Frost nestao a Džoa Gibonsa niko ne može da nađe. Možda je Eplton tu umešao svoje prste. Ili neko nalik Epltonu, jer samo nekolicina u Centru večnost zna za cenzuru. A ako je Eplton otkrio, s njim se ne treba zezati."

"Hoćete da kažete", reče Heris Hejstings tugaljivo, "da nećete izdati moju knjigu."

Kartrajt ga pogleda začuđeno. "Ali, Bog s tobom, čoveče", reče on, "nikad nismo ni rekli da ćemo je izdati."

Hejstings se promeškolji u svojoj stolici. Nije bio neki lepotan. Glava mu je bila okrugla i ćelava, ličila je pomalo na sferu sa licem. Nosio je debele naočari i škiljio je iza njih. Bilijarska lopta na njegovim ramenima često se naginjala napred, što je, zajedno sa škiljenjem, odavalo utisak čoveka koji je strašno zbunjen ali se iz sve snage trudi da stvar razume.

"Ali rekli ste..."

"Rekao sam", reče mu Kartrajt, "da mislim da će se vaša knjiga prodavati. Rekao sam da će, ako se može izdati, doneti brdo novca. Ali sam vam takođe rekao da se najpre moram uveriti da će knjiga doći do kupaca. Nisam hteo da rizikujem da nas Frost otkrije onda kad već uložimo mnogo novca u nju, i onda nam je zabrani. Kada knjiga izađe i dođe u knjižare, onda je, naravno, Frost ne može povući jer bi to izazvalo proteste javnosti, a protesti su upravo ono što Centar hoće da izbegne."

"Ali kazali ste mi..." počeo Hejstings opet.

"Kazao sam vam, naravno", reče Kartrajt, "ali ugovor nismo sklopili i sad pogodba propada. Rekao sam vam da ne možemo to uraditi dok se ne nagodim sa Frostom. Nisam smeo da rizikujem. Frost ima

puno njuškala, i mogu vam reći da su dobri. Džo Gibons je jedan od najboljih, i on je našu kuću, i još nekoliko drugih uvek posebno držao na oku. Znao je tačno šta radimo: imao je doušnike. Ne znam ko su oni. Da znam, odavno bih ih izbacio. Ali stvar je u tome da nismo mogli ništa uraditi a da Džo ne sazna za to, i saznao je i sad, baš kao što sam i predviđao. Jedino što sam mogao da uradim bilo je da predložim nagodbu. Mogu vam reći da je vaša knjiga jedna od retkih za koju sam pokušao da sklopim nagodbu."

"Ali sav rad", reče Hejstings, očajan. "Sav rad koji sam uložio u to. Dvadeset godina. Shvatate li šta znači dvadeset godina istraživanja i pisanja? Uložio sam svoj život u to. To je postalo moj život. Prodao sam svoj život za to."

Kartrajt reče, ležerno: "Verujete u to, zar ne, u sve to što ste napisali."

"Naravno da verujem", prasnu Hejstings. "Zar ne vidite da je to istina? Proučio sam dokumenta i znam da je to istina. Dokazi su tu, svako ih može videti. Ovaj plan, ovo nastavljanje života, kako god ga nazovete, najveća je obmana u istoriji ljudske rase. Cilj svega toga nikad nije bio to što se sve vreme tvrdilo. To je došlo kao poslednji, očajnički pokušaj da se zaustavi rat. Ako uspete da uverite ljude da se njihova tela mogu zamrznuti i kasnije oživeti, ko bi išao u rat, koji čovek bi otišao u rat? Koja vlada ili nacija bi se usudila da uđe u rat? Jer - žrtve rata ne bi se mogle zamrznuti. U najvećem broju slučajeva ne bi ostalo mnogo toga da se zamrzne. A i kad bi leš bio u dobrom stanju, bilo bi nemoguće izvršiti njegov povratak."

Možda cilj opravdava sredstvo. Možda i ne možemo osuđivati tu prevaru. Rat je zaista užasna stvar. Mi nismo imali rat već više od stotinu godina i ne možemo ni zamisliti kako je užasan bio. Pre sto godina postojao je čak i opravdan strah da će jedan veliki rat uništiti ljudsku kulturu, ako ne i celokupni život na zemlji. S obzirom na sve to, možda je ta obmana i bila opravdana. Ali, u svakom slučaju, ljudima treba reći, treba..."

On stade i pogleda u Kartrajta, koji je još uvek sedeo zavaljen u stolici, s rukama iza glave.

"Ne verujete mi, zar ne?"

Izdavač sede normalno, osloni se laktovima o sto.

"Herise", reče on, iskreno, "nije važno da li vam ja verujem ili ne. Nije

moj posao da verujem u knjige koje izdajem, sem da verujem da će doneti novac. Voleo bih da izdam vašu knjigu jer znam da bi se prodavala. Ne možete od mene očekivati više od toga."

"Ali sada kažete da je nećete izdati."

Kartrajt klimnu glavom. "Tačno. Ne da neću, već ne mogu. Centar mi neće dozvoliti."

"Ne mogu vas zaustaviti."

"Ne, ne zakonski. Ali mogu da izvrše pritisak - ne samo na mene, već i na deoničare i na druge zaposlene. Takođe ne smete zaboraviti da i sam Centar poseduje neke deonice, kao što poseduje deo svega na ovoj planeti. Pritisak koji bi mogli da naprave ne možete zamisliti ako mu niste ranije bili svedok. Kao što rekoh, izdao bih je, knjiga bi došla do kupaca, i tada sam bezbedan. To bi tada već bila Frostova greška, ne moja. Njegov vrat, ne moj. To bi bilo nešto što je on trebalo da spreči, ali nije, nešto što je njemu promaklo. Težište cele stvari bi skliznuo s mojih ramena. Jedino bi me mogli optužiti za slabu procenu, i možda loš ukus, a to bih preživeo. Ali kako stvari stoje..."

On slegnu ramenima.

"Mogao bih da se obratim drugim izdavačima."

"Naravno da biste mogli", reče Kartrajt.

"A mislite da niko od njih neće hteti ni da dotakne knjigu."

"Ni štapom od četiri metra. Vest je već počela da kruži - pokušao sam da podmitim Frosta, nisam uspeo i Frost je sada nestao. Svaki izdavač u gradu zna za to. Glasine ovde lete."

"Onda nikad neće biti izdata."

"Bojim se da ste u pravu. Zato idite kući, sedite na stolicu i budite ponosni što ste otkrili nešto što je prevelik zalogaj za bilo koga, što ste jedini čovek koji zna tajnu, što ste bili toliko pronicljivi da otkrijete podvalu u koju niko, ama baš niko, nije posumnjao."

Hejstings još više povi glavu.

"Osećam dozu sarkazma u vašim rečima", reče on, "koja mi se ne dopada. Recite mi, ako hoćete, koja je vaša verzija."

"Moja verzija?"

"Da. Šta zaista mislite o Centru večnost?"

"Pa", upita Kartrajt, "ima li nečega lošega u verovanju da su stvari onakve kakvim ih oni prikazuju?"

"Ničeg, pretpostavljam. To je stav konformistički, ali nije istinit."

"Većina ljudi smatra da jeste. Svašta se priča, naravno, odasvud to čujete. Ali ja mislim da ljudi šire glasine samo zabave radi. Razgovaraju o njima, slušaju ih, ali im ne veruju. Danas ima tako malo zabave da se ljudi moraju snalaziti kako znaju i umeju. Idite i pročitajte nešto o zabavi pre dve stotine godina, ili čak i manje. O noćnom životu u gradovima, pozorištima, operama, muzici. Bilo je sportova - bejzbola, ragbija i mnogih drugih stvari. I gde su one sada? Uništene cicijaškim načinom života našeg društva. Platiti kartu za predstavu kad možeš ostati kući i gledati TV? Do đavola, ne! Platiti kartu za utakmicu? Ko je lud da gleda utakmicu kad se za te pare može kupiti deonica Centra? Plaćati gomilu novca samo za nekakvu zabavu uz jelo? Je li si normalan? Danas kada izlazimo na večeru, a retki to rade, idemo samo da jedemo, ništa više. Zato se knjige tako dobro prodaju. Prodajemo ih jeftino - nemaju više privlačne omote, ali su jeftine. Kada vi pročitate knjigu, neko drugi je može pročitati posle vas, a posle nekog vremena i vi ponovo. Ali utakmicu ili predstavu možete gledati samo jednom. Zato ljudi sad čitaju knjige i novine, i gledaju televiziju. Tako se zabavljaju skoro besplatno. Jeftina zabava, a najvećim delom jeste jeftina, verujte mi na reč, ali pomaže da se prekрати vreme. Do đavola, to je sve što uopšte i radimo: čekamo da prođe vreme. Štedimo što više možemo i čekamo da prođe vreme, sve usmeravamo ka drugom životu. To objašnjava glasine, priče i tračeve. Sve je to besplatno, i ljudi ih iskorišćavaju koliko mogu, pre no što počnu da ih šire."

"Vi bi", reče Hejstings, "trebalo da napišete knjigu."

"Mogao bih", reče Kartrajt zadovoljno. "Boga mu, stvarno bih mogao. Skinuti zastor s njih i njihovih gramzijaških života. Progutali bi takvu knjigu. Dopala bi im se. Pričali bi o njoj mesecima."

"Znači, mislite da bi moju knjigu..."

"Između ostalog", reče Kartrajt, "neki bi i poverovali u nju. Sve ste popisali i sredili do u tančine. Zaista impresivno. Ne shvatam kako ste to uradili."

"Još uvek mi ne verujete", reče pisac, ogorčen. "U dubini duše mislite da sam sve izmislio."

"Ali, ne", reče Kartrajt, "ne možete tvrditi da sam vam to rekao. Nikad vas nisam ni pitao, zar ne?"

Gledao je u prazno, s tužnim izrazom lica.
"Šteta", reče on. "Šteta. Mogli smo zaraditi milijardu dolara. Kažem vam, bez šale, mogli smo zaraditi milijardu."

22.

Šćućuren u poprečnoj uličici, iza hrpe dotrajalih kutija koje je neko preduzeće bacilo, zaboravilo i nikad uklonilo, Frost je čekao da čovek izađe kroz zadnja vrata prljavog restorana i baci đubre u kante koje su stajale pored zida.

Kad se konačno pojavio, nosio je nešto uvijeno u novine, i taj zamotuljak spustio na zemlju pored kanti. Onda je skinuo poklopce sa kanti i u njih iz teške korpe izručio kese sa đubretom. Pošto je ovo uradio, podigao je zamotuljak i položio ga na poklopac jedne kante. Za trenutak je zastao, osvrnuo se oko sebe - jedva primetna figura u mraku, ovičena bledim svetlom što je dopiralo u uličicu s glavne ulice. Onda je uzeo korpu i vratio se u restoran.

Frost ustade pa hitro dohvati zamotuljak s kante. Stavio ga je pod mišku, pošao niz uličicu i zaustavio se na mestu gde se ona ulivala u ulicu. Na ulici je bilo svega nekoliko ljudi; on sačeka da oni malo odmaknu pa potrča preko ulice, ka sledećoj uličici.

Pet ćoškova dalje, krećući se samo sporednim ulicama, stigao je do zadnjeg dela oronule zgrade, male i bez pola krova: kao da je neko nekad bio počeo da je ruši pa onda uvideo da nije vredna truda. Sada je stajala, tužna, nakrivljena i napuštena, neznatno skrajnuta od svojih sadruga s obe strane ulice.

Kameno stepenište, s izvijenim i zardalim držačem, spuštalo se u podrum.

Brzo napuštajući ulicu Frost pođe stepenicama. Na kraju su se nalazila vrata, koja su visila o dovratku na jednoj zardaloj šarci. Uz malo potezanja i guranja Frost uspe da ih otvori, uđe u podrum, i ponovo ih zatvori.

Kad je to uradio, našao se u svom domu, domu koji je otkrio pre deset dana, posle dugog niza skrovišta koja su bila daleko lošija od ovoga. Podrum je bio prijatan i suv, u njemu nije bilo mnogo pacova ili drugih napasti, i izgledao je bezbedan i zaboravljen, bezbedan možda baš zato što je zaboravljen. Niko nikad nije navraćao.

"Zdravo", oglasi se neko iz mraka.

Frost se okrenu na petama, spusti se u čučanj i ispusti zavežljaj na

pod.

"Ne brini", reče glas. "Znam ko si i neću ti pričiniti nikakve neprilike."
Frost se ne pomaknu. Nastavio je da čuči. Nada i strah su mu se rvali u mozgu. Neki Sveti ga ponovo traži? Neko iz Centra večnost? Možda čovek koga je poslao Markus Eplton?

"Kako si me našao?" prošaputa on.

"Tražio sam te. Raspitivao sam se. Neko te je video u uličici. Ti si Frost, zar ne?"

"Da, ja sam Frost."

Čovek izađe iz senke u kojoj je stajao. Polusvetlo s podrumskog prozora otkri njegovu ljudsku siluetu, i ništa više.

"Drago mi je što sam te našao, Froste", reče on. "Zovem se Frenklin Čepmen."

"Čepmen? Čekaj malo! Frenklin Čepmen je čovek..."

"Tačno", reče drugi. "En Harison ti je pričala o meni."

Frost oseti kako mu se ludački smeh rađa u grudima, i pokuša da ga spreči, ali ovaj se probi i izlete mu kroz usta. Seo je na pod i pustio da mu ruke bespomoćno vise, dok ga gorki smeh nije prošao.

"Bože", reče on pokušavajući da dođe do daha, "ti si čovek, ti si onaj kome sam obećao da pomoć!"

"Da", reče Čepmen. "Ponekad se sudbina čudno poigra s nama."

Polako smeh uminu ali Frost je još jednako sedeo, iscrpljen i slab.

"Drago mi je što si došao", reče on konačno, "mada ne znam zašto."

"En me je poslala. Zamolila me je da te nađem. Otkrila je šta ti se desilo."

"Otkrila? Zar nije bilo u novinama. Novinari su mogli samo da potraže zapisnike."

"To je ona uradila, naravno. I našla ih je, ali ni reči nije bilo o tome u novinama. Ni jedan redak. A gradom kruže glasine. Razne glasine."

"Šta kažu?"

"Nekakav skandal u Centru. Ti si nestao i Centar pokušava da to zataška."

Frost klimnu glavom. "Slaže se. Novine su podmićene da ništa ne objave a po glasinama se verovatno zaključuje da sam pobegao. Šta misliš, da li Centar zna gde sam?"

"Ne znam", reče Čepmen. "Čuo sam mnoga govorkanja dok sam te tražio. Nisam jedini koji se raspitivao."

"Stvari se nisu odvijale onako kako su oni isplanirali. Mislili su da ću se posle nekoliko dana prijaviti za smrt."

"Većina ljudi bi to uradila."

"Ali ne ja", reče Frost. "Imao sam dosta vremena za razmišljanje. Uvek mogu da siđem do komora. To ostaje kao poslednje, očajničko rešenje, kada više ne budem mogao da izdržim ovo. Ali ne još."

On zastade a onda ponovo progovori. "Izvini, Čepmene. Zaboravio sam se. Nije trebalo tako da govorim."

"Ne smeta mi", reče Čepmen. "Ne više. Šok je prošao. Na kraju, mnogi ljudi pre mene bilo je osuđeno na istu ovu kaznu. Navikao sam se. Trudim se da ne razmišljam suviše o tome."

"Proveo si dosta vremena tragajući za mnom. Šta je s tvojim poslom?"

"Otpustili su me. Znao sam da će to uraditi."

"Žao mi je."

"Oh, sve je dobro ispalo. Imam ugovor s televizijom a izdavač plaća nekog da napiše knjigu o meni. Hteo je da je ja napišem, ali rekao sam mu da ne bih uspeo to da sastavim."

"Prijavi gadovi", reče Frost. "Sve šta bi uradili da zarade."

"Znam", reče Čepmen, "ali ne ljutim se. Znam šta rade i slažem se s tim. Imam porodicu o kojoj treba da se staram, i ženu koja mora imati nešto ušteđevine kada umre. To je najmanje što mogu da uradim za nju. Naterao sam ih da plate. Isprva sam ih bio odbio, a kad su nastavili da me gnjave, rekao sam im cifru koju, mislio sam, neće prihvatiti, ali prihvatili su, i zadovoljan sam. Moja stara će imati veliku ušteđevinu."

Frost ustade s poda, potraži svoj zamotuljak i nađe ga.

"Jedan čovek s gornjeg dela ulice, radi u restoranu, ostavlja mi ga svake večeri. Ne znam ni ko je on."

"Pričao sam s njim", reče Čepmen. "Mali suvonjav tip, star, sav naboran. Rekao je da te je video kako preturaš po kantama. Smatra da niko ne treba tako da se hrani."

"Dođi ovamo da sednemo", predloži Frost. "Imam ovde jedan mali pisaći sto, neko ga je ostavio. Spavam na njemu. Tvrd je i istrošen ali je ipak bolje nego na podu."

Čepmen pođe za njim i obojica sedoše na sto.

"Kako ti je bilo?" upita Čepmen.

"Počelo je loše", reče mu Frost. "Neki Sveti su me pokupili s ulice i najverovatnije mi spasli život. Razgovarao sam s nekim odrtavelim kopilanom koji me je ispitivao da li sam pročitao Bibliju i da li verujem u Boga. Onda su Eplton i njegova banda izvršili raciju. Eplton je pokušavao da uhvati neke šefove Svetih. Pretpostavljam da je matori s kojim sam razgovarao jedan od njih. Propao sam kroz istrulele daske u podu i kada su otišli, izašao sam. Tamo sam ostao nekoliko dana zato što sam se plašio da izađem, ali naposljetku sam toliko izgladneo da sam morao. Da li si ikad razmišljao kako naći hranu u gradu u kome ne možeš da prosiš, ne usuđuješ se da kradeš i ne smeš ni s kim da razgovaraš jer se možeš uvaliti u neprilike ako to učiniš?"

"Nikad nisam razmišljao o tome", reče Čepmen. "Mogu misliti kako je to."

"Nije bilo ničega sem kanti za đubre. Veoma je teško, veruj mi, pojesti nešto iz kante za đubre. Prvi put. Kada dovoljno ogladniš, možeš sebe i na to naterati. Za dan ili dva postaješ neka vrsta đubretarskog connoisseura. Nije lako naći ni mesto za skrivanje i mesto za spavanje, sve vreme moraš da se seliš, ne smeš dugo ostajati na jednome mestu. Ljudi te zapaze i postanu radoznali. Ovde sam ostao duže nego što sam nameravao jer mi je ovo najbolje skrovište do sada. Zato si i uspeo da me nađeš. Da sam otišao na neko drugo mesto, ne bi uspeo.

Brada mi raste - nemam brijanja, znaš. Kao i kosa. Uskoro će mi brada pokriti tetovaže na obrazima a kosu mogu da češljam unapred, tako da mi prekriva čelo. Kada mi kosa i brada izrastu, možda ću moći čak i da izlazim po danu. Ni tada se verovatno neću usuđivati ni sa kim da pričam, ali neću morati toliko da se skrivam. Ljudi će me zagledati na ulici, a možda i neće, jer ovde ima dosta čudaka. Mada nisam pokušavao da uspostavim vezu s njima. Plašim se. Treba mi vremena da se naviknem na ovakav život."

On stade i pri toj slaboj svetlosti zagleda se u belu mrlju Čepmenovog lica.

"Izvini", reče on, "previše pričam. Čovek se uželi toga."

"Samo nastavi", reče Čepmen. "Sedeću i slušaću. En će hteti da zna kako si."

"To je druga stvar", reče Frost. "Ne želim da ona bude umešana u

ovo. Reci joj da se drži po strani. Ne može mi pomoći a može da nastrada. Reci joj da zaboravi na mene."

"Neće to uraditi", reče mu Čepmen. "A ni ja. Ti si jedini čovek koji je bio spreman da mi pomogne."

"Nisam ništa uradio za tebe. Nisam ni mogao ništa da uradim za tebe. To je bila samo ljubaznost. I tada sam znao da ti ne mogu pomoći."

"To", reče Čepmen, "nema veze. Bez obzira koliko si mogao da uradiš, bio si spreman da se založiš za mene. To neću zaboraviti."

"Onda mi učini uslugu. I ti i En. Držite se što dalje od mene. Nemojte se petljati sa mnom. Ne želim da nastradate, a ako nastavite, sigurno ćete nastradati. Niko mi sad ne može pomoći. Ako mi bude stvarno teško, uvek imam izlaz."

"Neću ti dozvoliti da prekineš sve veze s nama", bio je uporan Čepmen. "Hajde da se dogovorimo. Neću te više tražiti, ali ako ti ikad bilo šta zatreba, bilo kakva pomoć, odredimo mesto gde me možeš naći."

"Neću tražiti pomoć", reče Frost, "ali ako ćeš se ti bolje osećati..."

"Ostaćeš u ovom kraju?"

"Sumnjam. Ali uvek se mogu vratiti."

"Neka tri čoška odavde ima jedna mala biblioteka. I klupa ispred nje."

"Znam to mesto", reče Frost.

"Biću tamo između devet i deset uveče recimo, svake srede i subote."

"To je previše. Koliko ćeš tako dolaziti? Šest meseci? Godinu dana? Dve godine?"

"Dogovorimo se onda i o tome. Šest meseci. Ako se ne pojaviš u tih šest meseci, znaću da se uopšte nećeš pojaviti."

"Ti si budala", reče Frost. "Neću stupati u kontakt s tobom, budi siguran. Ne želim da vas dvoje budete umešani u ovo. A šest meseci je predugo. Za otprilike mesec dana moraću da krenem na jug. Neću da me ovde uhvati zima."

"En ti je poslala paket", reče Čepmen, menjajući temu da bi pokazao kako neće odustati od svoje zamisli. "Tamo je, pored kofera. Igla i konac. Šibice. Makaze. Nož. Stvari za koje je mislila da će ti zatrebati. Čini mi se da ima i nekoliko konzervi sa hranom."

Frost klimnu glavom. "Reci En da sam joj zahvalan za paket. Zahvalan sam joj za sve što je učinila. Ali reci joj, za ljubav Božju, da se drži po strani. Neka više ovo ne radi. Neka ni ne pokušava."

Čepmen ozbiljno reče: "Preneću joj to."

"Hvala i tebi. Nije trebalo da dozvoliš da te uvuče u sve ovo."

"Kad sam saznao za tebe", reče Čepmen, "nije me mogla odgovoriti. Ali reci mi jednu stvar, ako hoćeš. Kako se sve to dogodilo? Kazao si En da si u nekakvoj nevolji. Pretpostavljam da ti je neko nešto smestio."

"Jeste", reče Frost.

"Nećeš mi ništa više reći?"

"Ne. En i ti bi verovatno uzeli da dokazujete moju nevinost. A to se ne može uraditi. Niko to ne može. Sve je svršeno, po zakonu i po knjigama."

"Znači, samo ćeš sedeti ovde i ništa nećeš uraditi?"

"Ne baš. Jednoga dana ću smisliti kako da izravnam račune sa Epltonom..."

"To je bio Eplton, znači?"

"Ko drugi?" upita Frost. "Možda bi sad trebalo da pođeš. Previše pričam. Ako ostaneš još malo, sve ću ti se izjadati, a ne želim to."

Čepmen polako ustade. "U redu", reče on, "idem. Mada nevoljno. Čini mi se da nisam mnogo postigao."

On pođe ka vratima, zastade i okrenu se.

"Imam pištolj", reče on. "Ako..."

Frost odlučno odmahnu glavom. "Ne", reče odlučno. "Šta hoćeš, da se lišim jedinoga prava koje mi je ostalo? Bolje se i ti otarasi toga. Znaš da su sve vrste oružja protivzakonite."

"Svejedno mi je", reče Čepmen. "Zadržaću ga. Ja imam još manje da izgubim nego ti."

On se okrenu i ponovo pođe ka izlazu.

"Čepmene", reče Frost, prijateljski.

"Da."

"Hvala ti što si došao. To je stvarno lepo od tebe. Nisam sasvim pri sebi."

"Razumem", reče Čepmen.

Onda je izašao i zatvorio vrata za sobom. Frost ga ču kako se penje

stepenicama, izlazi na ulicu i najzad kako mu koraci iščezavaju u tišinu.

23.

Da li će jorgovani isto ovako predivno mirisati, upita se Mona Kembel, i kada dođe proleće za hiljadu godina? Da li će ljudima i tada zastajati dah pri pogledu na dolinu prepunu narcisa? Ako za hiljadu godina na zemlji i bude mesta za narcise i jorgovane.

Sedela je, blago se ljuljajući napred-nazad u stolici za ljuljanje koju je našla na tavanu, snela je niz stepenice i očistila od prašine i paučine, i posmatrala, kroz prozor, rascvetalu lepotu junskog sumraka. Uskoro će se pojaviti svici, začuće se žalopojka mračnjaka iz tamnih šupljina drveta, i osetiće se prvi nežni miris magle koja se diže uzbrdo, iz rečne doline.

Sedela je, ljuljala se, i prijatna lagodnost letnje večeri izli se na nju svom svojom silinom; u tom trenutku za nju na svetu nije bilo ničega važnijega od toga da sedi tu, ljulja se napred-nazad i kroz prozor posmatra zelenilo koje je postajalo sve tamnije kako su se senke izduživale i noćna svežina spuštala da sasvim otera sećanje na vrelinu dana.

Ali ovde i sada, prošaputa jedan delić njenog uma koji se borio da se ne prepusti dremanju, bilo je mesto i vreme da počne da uobličava odluku koju je morala doneti.

Onda šapat nestade u tišini i mraku. A mašta, iako je to u stvari bilo daleko od mašte, zauze mesto logike.

Mašta, pomisli ona, naravno da je mašta, mora biti mašta. Jer na ovome mestu i u ovome trenutku, u ovom sumraku, u ovom mirisu nove, sveže, probuđene zemlje - to ne može biti ništa drugo. Jer ovde su miris žive zemlje, treperava svetlost svitaca, neminovno spuštanje noći i neminovno buđenje zore svedočili o ciklusima, a život i smrt moraju takođe biti sastavni delovi tog kosmičkog kruženja.

I tu ideju, reče ona sebi, moram zapamtiti kroz sve eone koji se pružaju ispred čovečanstvam - ne kao rase, ne kao vrste, već kao pojedinaca. Ali tu će ideju, znala je, zaboraviti. Jer to nije bila ideja mladosti, već pre ideja nekog kao što je ona - sredovečna aljkava žena koja se posvetila krajnje neženstvenim stvarima. Matematika -

šta će ženi više matematike od onih osnova koje su joj potrebne da bi porodične troškove prilagodila porodičnim potrebama? I šta žena ima da se petlja sa životom drugačije sem da daje i odgaja nove živote? I zašto se ona, Mona Kembel, oseća obaveznom da sama donese odluku koju bi samo Bog (ako zaista postoji takvo biće) mogao doneti?

Kad bi samo mogla znati kakav će svet biti za hiljadu godina - ne spolja, jer će to biti samo odraz trenutne kulture, već kakav će biti u samoj srži čovečanstva, u srcima muškaraca i žena. Kako bi svet izgledao, ili kako će izgledati kada celo čovečanstvo bude živelo u večno mladim telima? Da li će se mudrost sticati i bez sede kose i naboranih čela? Da li će drevne, složene misli starih ljudi nestati pod mladim mesom i mišićima koji će se jednako obnavljati? Da li će ljubaznost, tolerancija i misaonost napustiti čovečanstvo? Da li će tada uopšte biti ljudi sposobnih da sednu u stolicu za ljuljanje i kroz prozor posmatraju kako se spušta noć, i da u tom napredovanju tame nađu unutrašnji mir?

Ili je baš ta mladost upravo zamka i maska? Da li će čovečanstvo konačno utonuti u beznađe, nestrpljivo od beskonačnih dana, razuvereno i razočarano u večnost? Posle milionitog snošaja, posle milijarditog parčeta pite od bundeva, posle sto hiljada proleća sa jorgovanima i narcisima, šta će ostati?

Da li čoveku treba nešto više od života?

Da li bi se snašao i s manjim od smrti?

To su bila pitanja, znala je, na koja nije mogla odgovoriti, ali na ta pitanja, i zbog nje i zbog drugih, moraju biti pronađeni odgovori.

Ona se i dalje blago ljuljala napred-nazad i pustila da joj pitanja i dvoumljenja čile iz mozga, sve dok, konačno, prijatna lagodnost večeri nije došla da ih potpuno izbriše.

Dole, u nekoj neznanoj mračnoj šupljini drveta skrivenog bregovima, mračnjak otpoče svoju pesmu.

24.

Sada kada mu je brada toliko narasla da su se tetovaže izgnanstva jedva primećivale, Frost više nije morao da čeka mrak, mogao je da izlazi i u suton. Sa starim izgužvanim šešikom, koji je pokupio iz kante za đubre, navučenim skoro do očiju, počeo je sa svojim tumaranjem čim su se uskomešane mase, koje su ispunjavale ulice tokom dana, povukle. U suton, grad je bio prepušten njemu. Tada je samo poneko još ostajao na ulici, a i ti retki žurno su ga mimoilazili, idući za nekim svojim neodložnim poslom, kao da je zaista postojao neki vrlo važan razlog zbog koga ne bi trebalo da ostaju uveče na ulici pa zato žure svojim skućenim domovima, negde u beskrajnim kotilištima ogromnih stambenih zgrada što su se uzdizale poput drevnih spomenika koje su sagradila neka preistorijska čudovišta.

Posmatrajući ih ispod oboda svog spuštenog šešira Frost ih je razumeo, jer je nekad i on bio takav. Žuri i ostaj u stanu, žuri da bi zaradio svaku paricu koju možeš, i ostaj u stanu kad imaš slobodnog vremena da ne bi potrošio ni jednu jedinu od onih parica.

Uz to, čak i da su želeli da utroše nešto para na kakve bezvezne stvari, više nije bilo načina za to. Jer više nije bilo filmova, nije bilo atletskih takmičenja a čuveni noćni život od pre vek i po odumro je usled žudnje za večnim životom. Sve je to, naravno, odgovaralo Centru večnost (ako Centar nije isplanirao da se stvari baš tako odvijaju) jer je to značilo da će više novca otići na deonice Centra.

I tako je, po završetku dnevnih aktivnosti ljudsko krdo išlo kući i tamo, da se zabavi, čitalo dnevne novine, koje su odavno prestale da budu informativne i postale otvoreno senzacionalističke. Ili čitalo jeftine knjige, jeftine po ceni a često i po sadržaju. Ili oduševljeno sedelo, razjapljenih vilica, ispred porodičnog TV aparata. Ili možda razgledalo kolekciju maraka, kojima je cena tokom godina postepeno rasla, ili možda kolekciju šahova, predivno oblikovanih i napravljenih, ili možda neku drugu kolekciju u koju je njen vlasnik pažljivo (i bojažljivo) uložio nešto para.

A bilo je i onih koji su se okretali halucinogenima, dostupnim na

svakom štandu sa drogama, koristeći ih zato da sebi priušte neki sat nestvarnog života - života u kom su mogli da pobegnu od sivila i monotonije svakodnevice.

Danas nije bilo ničega novoga, kao što je bilo u prošlosti. Nekad, na početku dvadesetog veka, bio je fonograf... pa telefon. Posle je došao avion i radio, pa još kasnije TV. A danas nije bilo nikakvih novina. Nije bilo nikakvog napretka, izuzev u oblastima koje su nas približavale danu kojem je Centar težio. Sada se čovek snalazio s onim što je imao, što je u mnogo slučajeva bilo i manje od onoga što su njegovi preci imali. Civilizacija se ukopala u mestu, život današnjeg čoveka je u mnogim vidovima činio isti kulturni milje kakav je postojao u srednjem veku, pre više od hiljadu godina.

Tada su seljaci tokom dana radili na poljima, za nadnicu koja je bila dovoljna tek da ih održi u životu, a uveče su se povlačili u svoje straćarema, i zamandaljivali vrata da se zaštite od užasa mraka.

Danas je bilo isto tako - juri ceo dan, ostaj u kući celu noć. Juri i čekaj da prođe noć, kako bi mogao opet da juriš.

Frost, međutim, nije više imao razloga za žurbu. Da malo ubrza korak ponekad, možda, ali nikad da juri. Bilo je malo mesta na koja je mogao da ode, i nijedno od njih nije podrazumevalo žurbu. Svake večeri je odlazio da pokupi zavežljaj pored kante za đubre; preturao je po kontejnerima ne bi li našao novine, da čita tokom dana, držeći oči širom otvorene da uoči svaki predmet koji bi mu mogao poslužiti. Čitao je i spavao tokom dana a u suton iznova počinjao lutanje.

Bilo je još ljudi sličnih njemu - lotalica po mračnim i napuštenim ulicama; s vremena na vreme bi i porazgovarao sa nekim od njih, jer njima ne može nauditi, govorio je sebi, običnim razgovorom. Jednom je, na praznom placu blizu obale, gde je stara zgrada nedavno srušena, sedeo sa još dva čoveka, uz vatru, i pričao s njima; kad je, međutim, došao sledeće noći, oni su bili nekud otišli i vatre nije bilo. Nije uspostavljao nikakve veze sa drugim lotalicama, niti je iko od njih pokušao da produži svoje poznanstvo s njim. Svi su oni bili usamljenici; ponekad bi se ipak upitao ko su svi oni, i ko su svi oni bili, i zašto izlaze noću. Ali znao je da nikoga od njih to ne može pitati, a oni mu sami nikad ništa nisu o tome govorili, što i nije bilo čudno kad se ni on nikad nije predstavljao.

Možda zato što više i nemam ličnost, govorio je sebi. Nisam više

Denijel Frost već ljudska nula. Ništa bolji, ništa značajniji od svih onih miliona koji spavaju po ulicama Indije, koji se pokrivaju ili ritama ili ničim, koji ne znaju ni za šta drugo sem za glad, koji su odavno digli ruke od prava, ili želje, da nađu privatno mesto na kojem bi obavljali telesne potrebe.

Neko vreme Frost je očekivao da će ga neko od Svetih ponovo potražiti, ali to se nije dogodilo. Iako je u svojim lutanjima viđao znakove koji su govorili da su Sveti još aktivni - slogane užurbano nažvrljane na praznim zidovima:

PRIJATELJU, NEMOJ NASEDATI!

ZAŠTO SE ZADOVOLJAVATI MANJIM OD ISTINSKE BESMRTNOSTI?

ŠTA JE S PRADEDOM?

NAŠI PRECI SU STAVLJALI MAGARCIMA SAMARE - DANAS MAGARCI SAMARE STAVLJAJU NAMA.

i opet i opet i opet, onaj novi:

ZAŠTO IH VRATITI S NEBESA?

Iskusnim okom profesionalnog sloganiste Frost je procenjivao delo. U mnogom pogledu bilo je bolje od ulizičkog, konzervativnog đubreta koje su on i njegovo odeljenje smišljali, i koje se još uvek palilo i gasilo, ispisano sjajnim slovima, na mnogim zgradama - službeni slogani Centra večnost - mnogi od njih očigledno ukradeni iz davno prošlih dana:

NE BACAJ PARE, NE BUDI MAGARE.

KO ŠTEDI TAJ I VREDI.

Čak i novi, koje je smislio on lično

NE ZEZAJ SE - TREBAĆE TI!

SADA I TO MOŽETE PONETI SA SOBOM!

DRŽITE SE VEČNOSTI; VEČNOST SE DRŽI VAS.

sada su, kad ih je posmatrao iz drugog ugla, delovali prilično bledo. I tako je, usamljen, lutao ulicama, bez cilja, bez odredišta. Ali nije bežao. U početku je bio nervozan, sada više ne; nije više ni hodao kao mačka u kavezu, već kao čovek koji je, po prvi put u životu, ne svojom voljom, već uz poniženje i kaznu, dobio nešto što je smatrao sastavnim delom ljudskog života. Prvi put je video zvezde kroz gradsku izmaglicu, i razmišljao o njihovoj lepoti i daljini, slušao je žamor reke koja teče, trošio je vreme na proučavanje građe drveta. Ne sve vreme, naravno, ali dosta. Ponekad bi, opet, njime ovladali bes, ljutina i stid, i goreli bi mu kao buktinja u stomaku; ponekad bi mu se bes i sramota stopili u jedno osećanje, i tada bi razrađivao detaljne, fantastične, i u isto vreme potpuno nelogične planove za osvetu - nikad za rehabilitaciju, za povratak u normalan život, već uvek za osvetu.

Živeo je, spavao, šetao se i jeo što bi mu čovek iz restorana ostavio pored kanti za đubre - pola vekne bajatog hleba, komadiće pečenja, rolat, osušeno parče pite i razne druge stvari. Sada je često stajao u uličici, dok je čekao, ne trudeći se da se sakrije; čovek bi izneo zamotuljak, on bi mu mahnuo u znak pozdrava i zahvalnosti, čovek bi mu odmahnuo. Bez reči, bez ičega drugoga izuzev ovog pozdrava, znaka saosećanja, Frostu se činilo kao da zna ovoga čoveka, i da mu je stari prijatelj.

Jednom je Frost pošao u pohod ka kraju gde je nekad živeo, ali se, još dok je bio daleko od svog cilja, okrenuo i vratio u uličicu u kojoj je sad obitavao. Tu na pola puta shvatio je da nema čemu da se vrati, da tamo nije ostavio ni delić sebe. Njegovo ime na ulaznoj tabli će biti zamenjeno drugim imenom i druga kola, potpuno ista kao njegova (jer su sva kola isto izgledala), biće parkirana u redu istovetnih kola nosevima priljubljenim uz prazan zadnji, od cigala sagrađen, zid zgrade. Ali njegova kola su, mora biti, odavno odneta, kao konfiskovana. A sama zgrada mu nije značila ništa više nego ova rasklimatana u čijem je podrumu sad prebivao. Jer sada je taj podrum bio njegov dom. U ovom veku, znao je, svaka rupa može predstavljati dom.

Kad se vratio u svoj podrum, seo je, u mraku, i ponovo pokušao da razmotri svoj položaj, da postroji sve činjenice u jedan urednu kolonu, nadajući se da će u svim tim odrazima svog položaja nazreti

neki put kojim bi bilo najlogičnije da krene. Ali taj put se nije otkrivao, i bodljikava ograda činjenica tvorila je ćorsokak.

Ni ovoga puta nije bilo ništa bolje. Bio je u klopci i iz nje nije bilo izlaza, izuzev onog poslednjeg, gorkog puta koji je vodio u komore gde će mu telo biti uskladišteno. Za taj put se neće odlučiti do samog kraja. Jer, kako su stvari sad stajale, ako bi otišao u komore, iz njih bi izašao kao siromah, ništa spremniji za drugi život od domoroca iz Centralne Afrike, ništa spremniji od nadničara iz Južne Amerike, na istom nivou s čovekom koji spava na ulici, u Indiji. Ako nastavi da živi, možda će negde, nekako - kad i kako nije mogao zamisliti - naići na priliku da zaradi neku svotu, veoma skromnu možda, ali ipak dovoljnu da s njom započne drugi život.

Možda neće moći da vodi život poput onih zaista bogatih, neće spadati među milijardere. Ali bar da ne stoji u redu za hleb i da se ne smrzava na ulici zbog nedostatka zaklona. U svetu u kome će se ljudi probuditi, biće bolje biti mrtav nego siromašan.

On zadrhti pri pomisli na to kako bi bilo biti siromah u tom svetlucavom svetu bogatstva, u tom svetu gde će se ljudi buditi i otkrivati da su im se uložili uvećali mnogo puta. I takvo bogatstvo će biti stabilno jer će predstavljati samu zemlju. Kad se deoničari Centra večnost probude, svaka nekretnina i svaka stvar na celoj planeti biće izražena u deonicama. Onda će se ljudi sa deonicama, bez obzira na svoje poreklo, obogatiti, i ostati bogati. A ljudi bez deonica neće imati nikakve šanse: biće osuđeni da ostanu siromasi celu večnost.

Razmišljajući o tome shvatio je da samo zbog toga, ako ni zbog čega drugoga, neće otići u komore.

Ali i još zbog nečega neće. Upravo to bila je stvar koju je Markus Eplton očekivao da će uraditi.

Zagledan niz aveniju vremena video je beskonačne dane kako se neumitno protežu ispred njega, kao drveće koje je ovičavalo aveniju. Nije bilo drugoga puta, nijedne staze kojom bi mogao poći, samo ova slepa i beskrajna avenija koja vodi u ništavilo.

Prespavao je dan i uveče ponovo krenuo u lutanje.

Noć je već pala kad je ušao u uličicu da pokupi svoj paket pored kante za đubre. Zavežljaja nije bilo i zaključio je da je poranio. Čovek još nije bio izašao.

Šćućurio se u jednom mračnom ćošku uličice i stao da čeka.

Mačka tiho izroni iz senki, napeta i uznemirena. Zaustavi se i upre pogled u Frosta, pa se približi njegovom ćošku. Očigledno zaključivši da on ne predstavlja opasnost, mačka sede i poče da čisti lice.

Onda se zadnja vrata restorana otvoriše i snop svetla rascepi noć. Čovek izađe, u belom mantilu koji je sijao u noći, s kantom đubreta u desnoj ruci i paketom u levoj.

Frost ustade i krenu ka njemu. Prigušeni pucanj odjeknu među zidovima i čovek u belom se ispravi u grču, zabačene glave, ukrućenog tela. Kanta mu ispade i stade se kotrljati, rasipajući đubre. Frost uspe samo da nazre čovekovo lice pre no što se telo srušilo - bela mrlja koju je prekrivalo crnilo što je dolazilo s temena.

Čovek u belom mantilu ležao je sklupčan na zemlji, kanta prestade da se kotrlja kad udari o njegovo telo.

Frost napravi još jedan korak ka čoveku, i onda se zaustavi, napet.

Mačka je nestala. Ništa se nije micalo. Nije bilo uzvika, nije bilo koraka.

Mozak mu povika: Zamka!

Čovek leži mrtav u uličici, upucan, najverovatnije s oštećenjem mozga (crnilo koje mu je curilo preko lica) koje će sprečiti mogućnost drugog života.

Čovek mrtav u uličici, Frost čeka a pištolj se sigurno nalazi negde u blizini.

Ovo je bila smrt za njega, znao je. Ne više izgnanstvo, već konačna smrt - ne prirodna smrt već konačan prekid života. Onaj ko je hladnokrvno ubio čoveka koji mu je pomagao, nije mogao da očekuje ništa drugo sem smrti.

To što on nije ubio toga čoveka, neće ništa promeniti - kao što mu ni činjenca da nije počinio izdaju nije pomogla.

On se osvrnu i pogleda zidove.

Oba su bila od cigle, dvospratne zgrade, nekih devet metara visoke. Ali na jednom, malo dublje u uličici, nekad je bila nadstrešnica iznad zadnjih vrata. Nadstrešnice više nije bilo, ali iz glatkog zida virio je niz polucigli, koje su jednom predstavljale potporu za nadstrešnicu.

Frost se zatrča i skoči. Prsti mu se sklopiše oko najniže cigle i u jednom trenutku on se uplaši da će se ona slomiti ili ispasti iz svog ležišta pod njegovom težinom. Ali cigla se nije ni pomerila i on brzo poseže levom rukom za sledećom ciglom, desnom rukom se uhvati

za treću da bi levom mogao da uhvati četvrtu.

Pokretan očajničkom panikom on se penjao uza zid hvatajući se jednom pa drugom rukom, u mišićima je našao snagu koju nije ni znao da poseduje, nervi su mu se zamotali u očvrslu čvor hitnje.

Kako je dosegao petu ciglu, pod nogom je osetio najnižu ciglu i onda nastavio da se penje snažnim trzajima. Prebacio je laktove preko vrha zida, brzo se popeo gore i srušio na krov. Metar visok produžetak zida štitio ga je od pogleda iz uličice.

Ležao je dahćući od iscrpljenosti, priljubljen uz krovni pokrivač, kad je čuo zvuk koraka u trku i uzvike užasa.

Nije mogao tu ostati, znao je. Mora nekako pobeći, ne samo s krova i iz uličice, već iz toga kraja. Kad ubicu ne budu našli u uličici, pretražiće krovove i zgrade s obe strane uličice, a dotle on mora biti već nekoliko kvartova daleko.

On okrenu glavu i pregleda krov. Mala izbočina iznad nivoa krova privuče mu pažnju i on poče puzati ka njoj.

Dole su se uzvici pojačavali; sad im se pridružilo i zavijanje sirene spasilačke ekipe. Tačno na vreme, pomisli Frost, ali to neće pomoći čoveku koji je ležao u uličici. Metak mora da mu je prošao pravo kroz mozak.

Stigao je do izbočine i video da je to kvadratni poklopac od drveta, obložen metalom, koji je očigledno zatvarao otvor.

Prstima ga je povukao, tražeći uporište, ali poklopac se držao. Pokuša da ga odvrne obema rukama, i ovaj poče da popušta. On se još malo napregnu, i ovaj poče da se diže. Onda cimnu iz sve snage i, odjednom, poklopac popusti. Međutim, još dok ga je podizao, pitao se šta će zateći na spratu ispod.

Polako pomeri poklopac; ispod njega je bio mrak. Malo odahnu, iako je znao da još nije bezbedan. Neko može biti dole. Ovo može biti najviši sprat neke radnje ili stambena zgrada.

On odloži poklopac na stranu i onda se spusti u otvor. U jednom trenutku je visio na rukama. Mesto je bilo tamno, iako je odnekud dolazilo malo svetla. Razum mu je govorio da ispod njega mora biti poda, ali, dok je visio tamo, osećao se kao da se nalazi iznad provalije.

On se pusti i pade. Pao je nekih pola metra niže. Nešto u šta je udario sruši se s treskom. S vazduhom napola isteranim iz pluća,

Frost čučnu na pod i načulji uši.

Napolju je sirena spasilačkih kola utihnula do jezive tišine. Neko je vikao, dubokim glasom, ali reči se nisu mogle razaznati. U samoj sobi nije bilo nikakvog zvuka.

Kako su mu se oči privikavale na tamu, on primeti tamnije oblike. Bledo svetlo je prodiralo u prostoriju - koja, shvatio je, nije jedna soba već obuhvata ceo drugi sprat - kroz visoke uske prozore okrenute ka ulici.

Video je da su oblici u sobi u stvari nameštaj, stolice naređane jedna na drugu, sanduci, stolovi. Skladište male prodavnice nameštaja.

Trebao bi da vrati poklopac na mesto, pomisli, jer ako ga tragači nađu, znaće kuda je otišao. Ali to bi moglo biti naporno, i potrajalo bi. Morao bi da nađe nešto na šta bi stao da dosegne otvor, pa da pokuša da vrati poklopac u prvobitni položaj, s velikim rizikom da, uza sav trud, ne uspe.

Nema toliko vremena, reče on sebi. Mora da pobegne odavde pre no što se potera proširi s uličice na glavnu ulicu.

On se zatetura po prostoriji, konačno nađe stepenice i siđe na donji sprat.

Ovde je svetlo koje je prodiralo kroz izloge bilo jače nego gore.

On priđe vratima, povuče kvaku noćne brave, podiže uobičajenu rezu i odškrinu vrata, posmatrajući ulicu kroz mutno staklo. Ulica se činila prazna.

Otvori vrata i stupi napolje, zatvori vrata ali ih ne zabravi. Možda će morati da se ponovo vrati u zgradu, i to brzo. Priljubivši se uza zid on brzo osmotri ulicu.

Nikog nije bilo.

Trkom pređe ulicu, dođe do ugla, obiđe ga i uspori do brzog hoda. Dva bloka dalje sreo je jednog šetača, ali čovek je prošao pored njega i ne pogledavši ga. Nekoliko kola se pojaviše, on se tada povuče u tamni dovratok, dok nisu prošla.

Posle pola sata pomisli da je uspeo, da je trenutno bezbedan.

Bezbedan, ali još jednom u begu.

Nije mogao, znao je, da se vrati u podrum. Eplton i njegovi ljudi verovatno znaju za to skrovište, sigurno su ga pratili dok su razvijali svoj plan protiv njega, spremali konačan udarac koji je trebalo da izbriše pretnju koju je predstavljao za Epltona i Lejna.

A kakva je to pretnja? upita se on. Šta je onaj papirić značio? I da li je zaista bio među papirićima koje je stavio u kovertu i dao En?

Razmišljajući o koverti i En, prožme ga panika. Ako Eplton zna, ili sumnja da ona ima papirić, En se nalazila u smrtnoj opasnosti. Kao što se, izgleda, svako čiji život dotakne njegov, nađe u smrtnoj opasnosti. Čovek iz restorana je počinio samo akt milosrđa prema neznancu i sada zbog toga leži mrtav, upucan samo zato što se pomislilo da njegova smrt može doprineti hvatanju i ubijanju čoveka kome je pomogao.

Eplton mora znati da je En razgovarala s njim. Najverovatnije je baš njeno pojavljivanje (možda ih je ubedila da on namerava nešto da preduzme) aktiviralo klopku, i njegovu kaznu.

Možda bi, pomisli on, trebalo da je nekako upozori. Ali kako? Telefonom, ali nije imao para za poziv. A to bi i onako bio glup potez, jer se njen telefon verovatno prisluškuje. A sama je pod prismotrom. Ili stupiti u kontakt sa Čepmenom? Ali i to je bilo opasno - ne samo po njega već i po Čepmena i En. Jer Eplton verovatno zna da ga je Čepmen posetio, i neće mu trebati mnogo da poveže Čepmena sa En.

Najbolje što može uraditi, reče Frost sebi, jeste da se drži podalje od njih. Treba ih upozoriti, oboje, ali tim upozorenjem im može naneti više štete nego da nikad nisu saznali.

Papirić, pomisli on, da samo En nema taj papirić! Onda ne bi bila u opasnosti. Ali dati njoj taj papirić bio je jedini način da se obezbedi da on ne dopadne u ruke Epltonu i Lejnu. Jer dok su ga nosili u sudnicu i tetovirali, možda čak i dok je sud zasedao, njegova soba je, bez sumnje, pažljivo pretražena u pokušaju da se papirić nađe.

Šta li se uopšte nalazilo na tom papiriću? Jedan jedini red. Neki spisak, pisalo je. Ili dodati nešto spisku. Pokušao je da se seti tog jednog reda, ali nije mogao. Mozak mu je bio potpuno prazan kad bi pomislio na to.

To nije imalo smisla, reče on sebi. Spisak? Kakav spisak? Šta bi toliko važno moglo biti na spisku da bi zbog toga bio ne samo osramoćen već i proganjan?

Cela stvar je počela onom besmislenom nezgodom - omaškom kurira koji je stavio dokumenat na pogrešan, njegov sto. I njegovim stidom da vrati dokumenat Lejnu uz neizbežno ponovno

objašnjavanje. Trebalo je, sad je shvatao, da bez obzira na neprijatnost vrati i papirić koji je ispao iz dokumenta. Ali papirić mu je delovao tako uobičajeno i nevažno da je, eto, odlučio da to ne uradi. Od kakvih čudnih, sitnih postupaka, pomisli on, zavise sudbine ljudi. On pređe u lakši ravnomeran korak, držeći se senki kad je to moguće. Bilo je najvažnije, znao je, da odmakne što dalje od uličice gde je čovek ubijen. Ali pre zore mora i da nađe mesto gde će se sakriti, rupu u kojoj će čučati tokom dana. A kad se noć ponovo spusti, moraće nastaviti dalje, da se još više udalji od gneva koji ga je pratio.

25.

Dva starca su se našla u parku radi partije dama.

"Jesi čuo ovo novo", upita jedan, stari osobenjak, "o Centru?"

"Danas toliko stvari čuješ", reče drugi nameštajući žetone, "da više ne znaš u šta da veruješ. Sada kažu da, ako izumeju to s besmrtnošću, nećeš uopšte morati da umreš. Samo će nas poređati, od prvog do poslednjeg, dati nam injekciju i onda ćemo se podmladiti i živeti zauvek. Zar ne?"

Stari osobenjak odmahnu glavom. "Nisam na to mislio. Ovo je pouzdano. Moj nećak ima zeta koji radi u jednoj od laboratorija Centra, i on mu je to rekao. Mogu ti reći da se gomili ljudi sprema neprijatno iznenađenje."

"Kakvo iznenađenje?" upita drugi, nestrpljivo.

"Pa, možda to nije prava reč. Verovatno neće biti iznenađeni. Teško je biti iznenađen, pretpostavljam, kad samo nastaviš da budeš mrtav."

"Ponovo okolišiš", požali se njegov prijatelj. "Zašto nikad odmah ne kažeš šta ti je na umu?"

"Samo sam polagao temelje. Spremao te za ovo."

"Pa, nastavi onda da možemo početi igru."

"Izgleda", reče mu stari osobenjak, "da su našli nekakvu bakteriju - mislim da je tako rekao - nekakvu bakteriju koja živi u mozgu, i ona nastavlja da živi i kad je telo zamrznuto. Mozak jeste zaleđen ali to ovoj bakteriji nimalo ne smeta. Ona nastavlja da živi, sve vreme se množeći i proždirući mozak."

"Ne verujem ti", reče drugi. "Ti slušaš takve priče sve vreme, a ja ti kažem, Džone, u njima nema ni trunke istine. Ne bih se iznenadio kada bih saznao da sve te priče smišljaju Sveti samo da nas zbune. Ako imamo tu bakteriju u mozgu, kako to da nam ne pojede mozak dok smo živi?"

"U tome je stvar", reče Džon. "Dok smo živi, ima nečega u mozgu - antitela, mislim da se tako zovu - što obuzdava bakterije. Ali kad je mozak zamrznut, ne može da pravi ta antitela i bakterije podivljaju."

Kažem ti, u tim komorama ima mnogo ljudi koji uopšte nemaju mozak, samo praznu lobanju koja vrvi od bakterija."

26.

Frost je doneo odluku; da bi je sproveo, ukrao je automobil. Krađa nije bila laka. Morao je da nađe kola u kojima je zaboravni vlasnik ostavio ključ. Znao je, odnekud, da se pomoću žica motor može pokrenuti i bez ključa, ali nije imao pojma kako to da uradi. Pored toga, imao je neobjašnjiv strah od struje i stoga i od petljanja sa žicama.

Četvrte noći svoje potrage, našao je kola parkirana iza samoposluge, sa ključem unutra. Pregledao je okolinu da bi bio siguran da nema nikog ko bi podigao uzbunu kada on uzme kola. Verovatno, razmišljao je, kola pripadaju nekom ko radi u samoposluzi do kasno uveče. Na zadnjem delu zgrade bilo je nekoliko osvetljenih prozora, ali bili su previsoki da vidi ko se iza njih nalazi.

Seo je na vozačko mesto i uključio motor. Zaustavivši dah izvezao se s parkirališta i preko rampe krenuo ka ulici. Tek kad je prošao desetak blokova, ponovo je počeo normalno da diše.

Pola sata kasnije zaustavio je kola, pretražio vozački pribor i našao mali šrafčiger. Oko milju dalje, u stambenoj četvrti gde su veliki brestovi zamračivali ulicu, parkirao se iza nekih drugih kola. Radeći bez svetla i po dodiru, zamenio je, najtiše što je mogao, registarske tablice kola koja je ukrao i onih parkiranih na ulici.

Kad krenu dalje, reče sebi da je zamena tablica bila samo gubljenje vremena, jer će za nekoliko sati neko prijaviti da su kola ukradena, a zamena tablica će mu možda dati nešto veću šansu da ostane neotkriven.

Ovde, na zapadnoj ivici grada, nije bilo mnogo saobraćaja. Iz noći u noć, dok je tražio kola koja bi mogao ukrasti, polako se kretao ka zapadu, idući ka ivici grada i Divljini iza nje. Tamo će lakše moći da se sakrije, pomislio je još prve noći, dok je bežao iz uličice. Stanovništvo Divljine bilo je raštrkano a ogromne površine nekadašnjih oranica zarasle su u gustiš. Uz to, neki uporni glasić u zadnjem delu njegovog uma govorio mu je da Eplton neće posumnjati da je napustio grad.

Biće problema, znao je, van grada. Hrana, na primer. Ali bio je uveren, ne baš osnovano, da će se snaći. Sezona voća i bobica se približavala a mogao je i hvatati ribu, ili možda napraviti zamke za manje životinje. Zahvaljujući En bio je bar delimično opremljen za to. Nagurao je u džep - sa svešču da svakog trenutka može doći u situaciju da mora napustiti svoj podrum - stvarčice koje mu je poslala: udice i najlone za pecanje, džepni upaljač sa posudicom za gorivo i dodatnim kremenima i fitiljima, teški džepni nož, male makaze, četku, otvarač za konzerve (koji mu sigurno neće zatrebati u Divljini) i mali medicinski pribor. Bio je siguran da će se snaći s ovim, iako nije imao pojma kako.

Nije dopustio da ga previše zabrinu problemi te vrste. Sve svoje snage je sada usmerio na to da izađe iz grada, da nađe mesto gde neće morati stalno da se saginje ili čuču u strahu da će ga neko videti i prijaviti kao sumnjivo lice.

Ideja da pobegne u Divljinu pala mu je na um prve noći bekstva. Tek kasnije je odlučio da će otići dalje na zapad nego što je to prvobitno planirao - vratiće se na staru farmu na kojoj je u detinjstvu provodio raspuste. Borio se protiv te odluke, jer mu je razum govorio da je to glupost, ali ga je sve vreme neki dublji, snažniji deo njega nagonio da odluči protiv na izgled boljeg puta.

Tokom dana, dok je ležao šćućuren u svojim skrovištima, pokušao je da otkrije razlog te želje koja ga je terala da poseti mesto iz detinjstva. Da li je to, možda, bila potreba da se identifikuje s nečim? Da li je to bila neprepoznata ali očajnička potreba da stane na poznato tle, da kaže: ovo je mesto koje poznajem i ono poznaje mene, i mi pripadamo jedno drugom - traganje za korenima, ma kako plitki oni bili?

Nije znao. Nije mogao da zna. Samo je bio svestan da ga nešto jače od razuma vodi ka toj staroj napuštenoj farmi.

I sada je, konačno, bio na putu.

Mogao je ići brže da je krenuo jednim od velikih autoputeva koji su polazili iz grada u svim pravcima. Ali njih je izbegavao, nije uspeo da prisili sebe da pođe jednim od njih. Sakrivao se predugo da bi se sada izložio saobraćaju koji će tamo zateći.

Nije imao ni mapu ni ideju kuda ide. Samo je znao da ide ka zapadu. Mesec je klizio zapadnim nebom kada je ukradio kola, i sad je pratio

mesec.

Sat ili više vozio je kroz stambene četvrti, ispresecane malim tržnim centrima. Sada je počinjao da nailazi na velike prazne površine između malih naselja. Našao je put, ne ulicu, već put, uzak i ispučan, i pošao njime.

Put se suzio na nešto više od staze, onda je beton prestao i staza je bila prekrivena dubokom i teškom prašinom. Kuće su postajale sve ređe, a onda su skoro potpuno nestale. Veliko drveće je zaklanjalo nebo.

Na vrhu visokog i golog uzvišenja kojim je put išao, uz mnogo zavijanja i skretanja, konačno je zaustavio kola i izašao, okrenuvši se da pogleda gde se nalazi.

Iza njega, prema istoku, severu i jugu, dokle god je dopirao pogled, protezala su se svetla grada koji je napustio. Ispred njega je bio mrak, bez ijednog tračka svetla.

Stajao je na uzvišenju i duboko uvlačio vazduh u pluća, vazduh koji je imao svežinu i hladnoću prostrane zemlje. Osetio je miris borova i prašine - konačno je uspeo. Grad je bio iza njega.

Vratio se u kola i nastavio. Put nije postao ništa bolji i nije mogao brzo da vozi, ali još uvek je bio put, i vodio je na zapad.

U zoru je sišao s puta, truckajuće se prešao jarak pored puta i staro polje obraslo korovom i šibljikama, i parkirao se među hrastovima na kraju polja.

Izašao je iz kola i protegao se; stomak mu je krčao od gladi, ali ovoga jutra, rekao je on sebi, prvi put posle mnogo nedelja neće morati da traži rupu za sakrivanje.

27.

Nakon jednosatnog čekanja, En Harison je ušla da vidi Markusa Epltona.

Čovek je bio dopadljiv. Iza stola, izgledao je kao napredni i uspešni biznismen.

"Gospođice Harison", reče on, "tako mi je drago što vas vidim. Mnogo sam čitao o vama. U vezi sa, čini mi se, izvesnim pitanjem koje ste pokrenuli na nekom suđenju."

"Mom klijentu to nije pomoglo", reče En.

"Ali svejedno je vredelo pokrenuti ga. Iz takvih razmišljanja nastaje zakon."

"Hvala vam na komplimentu", reče En. "Ako je to bio kompliment."

"Oh, da", reče Eplton. "Bio sam iskren. A sada, da li biste mi rekli čemu imam zahvaliti ovaj sastanak? Kako vam mogu pomoći?"

"Prvo", reče mu En, "možete ukloniti aparate za prisluškivanje koje ste stavili na moje telefone. Onda, možete opozvati uhode kojima ste naredili da me prate. I možete mi reći čemu sve to."

"Ali, draga moja..."

"Prištedite dah", reče En. "Znam da ste postavili prisluškivače. Možda na centrali. Pripremila sam mere protiv vas i telefonske centrale, koje će vas sprečiti da nastavite s ometanjem moje privatnosti i privatnosti mojih klijenata, koja može biti mnogo važnija od moje i..."

"Nećete uspeti", reče Eplton, oštro.

"Mislim da hoću", reče En. "Nema suda koji će ignorisati takvu situaciju. Vi direktno udarate u odnos advokata i klijenta. Direktno udarate u same korene pravosuđa."

"Nemate dokaza."

"Mislim da imam", reče En. "Ali o tome neću da razgovaram s vama. Čak i da moji dokazi nisu dovoljni, a verujem da jesu, pretpostavljam da će sud ipak pokrenuti istragu na osnovu tužbe koju ću podneti."

"To je suludo!" prasnu Eplton. "Sudovi nemaju vremena, niti razloga, da istražuju svaku tričavu tužbu koju im neko podnese."

"Možda ne svaku. Ali ovakvu..."

"Verovatno ćete biti", reče joj Eplton hladno, "brisani sa liste advokata."

"Možda", reče En. "Ako upravljate sudovima tako efikasno kao što mislite da ih posedujete. Ali sumnjam u to."

Eplton zapenuši. "Posedujemo sudove!" povika on.

"Pa, da", reče En mirno. "Sudove i novine. Ali ne posedujete glasine. Oni su van vaše kontrole. I ako sudovi pokušaju da me učutkaju a novine čute, još će se osećati smrad. Verujte mi, gospodine Eplton, postaraću se da to bude smrad kakav nikad ranije niste osetili."

Eplton se sabra. "Vi to meni pretite?" upita on, glasom hladnim i tako oštrim da je skoro piskutao.

"Oh, ne verujem", reče En, "da će doći do toga. Još uvek verujem u pravdu pod zakonom. Još uvek sam ubeđena da sudovi mogu da se poprave. I ne mislim da držite sve novine pod svojom šapom."

"Ne cenite previše Centar večnost?"

"Zašto bih?" upita ona. "Sve ste prožderali. Sve ste potisnuli. Zaustavili ste napredak. Pretvorili ste ljude u kretene. Još, istina, postoje vlade, ali one su marionetske, i skaču na jedan vaš mig. I sve to pravdate tvrdnjom da imate nešto da ponudite, i nudite to. Ali, da li mora da se plati ovakva cena?"

"U redu", reče on. "Ako su vaši telefoni prisluškivani i ako mi uklonimo prisluškivače i opozovemo te ljude koje nazivate našim uhodama, šta biste još želeli?"

"Naravno, vi nećete", reče En, "uraditi nijednu od tih stvari. Ali ako uradite, ima još jedna stvar. Da mi kažete zašto."

"Gospođice Harison", reče Eplton, "biću s vama otvoren, kao što ste vi bili sa mnom. Ako smo vam posvetili dodatnu pažnju, to je zato što smo veoma zainteresovani za vaš odnos s Denijelom Frostom."

"Nemam nikakav odnos s njim. Videla sam ga jednom u životu."

"Išli ste da ga posetite?"

"Išla sam da zatražim pomoć za mog klijenta."

"Za tog Frenklina Čepmena?"

"Kada govorite o Frenklinu Čepmenu, molila bih vas da promenite taj ton u glasu. On je osuđen na osnovu zastarelih i surovih zakona koji su deo ove užasne vladavine izbezumljenog očajanja koju je Centar večnost nametnuo svetu."

"Od Frosta ste tražili pomoć za Čepmena?"

Ona klimnu glavom. "Rekao mi je da ne može ništa da učini, ali da će, ako se ikad u budućnosti ukaže prilika, pomoći mom klijentu."

"Znači, Frost nije vaš klijent."

"Nije", reče ona.

"Dao vam je jedan papirić."

"Dao mi je kovertu. Bila je zapečaćena. Ne znam da li se u njoj išta nalazilo."

"A nije vaš klijent?"

"Gospodine Eplton, kao ljudsko biće on mi je poverio, kao drugom ljudskom biću, kovertu. To je jednostavno. Nema potrebe to zaodevati u pravne termine."

"Gde je ta koverta?"

"Pa", reče En, iznenađena, "bila sam uverena da je kod vas. Vaši ljudi su veoma detaljno pretražili moju kancelariju. Kao i moj stan. Mislila sam, prirodno, da ste je našli. Ako nije tako, stvarno nemam pojma gde je."

Eplton je tiho sedeo iza stola i posmatrao je tako smireno da mu se čak ni očni kapci nisu pomerili.

"Gospođice Harison", reče on konačno, "vi ste najhladnokrvnija osoba koju sam ikad sreo."

"Idem po jazbinama lavova", reče En. "Ne plašim se lavova."

Eplton trgnu ruku. "Vi i ja", reče on, "imamo zajednički jezik. Došli ste da se nagodimo."

"Došla sam", reče ona, "da vas skinem s vrata."

"Koverta", reče on, "i Frost je pomilovan."

"Presuda poništena", reče ona gorko. "Tetovaže uklonjene. Imovina i posao vraćeni. On će sve zaboraviti i glasine će utihnuti."

On klimnu glavom. "Možemo razgovarati o tome."

"Kako lepo od vas", reče ona. "A mogli biste ga ubiti isto tako lako."

"Gospođice Harison", reče on tužno, "mora da nas smatrate za čudovišta."

"Naravno", reče ona.

"Kovertu?" upita on.

"Mislim da je kod vas."

"A ako nije?"

"Onda ne znam gde je. Sve ovo je uzaludno, ionako. Nisam došla ovde da pravimo, kao što vi kažete, nagodbu."

"Ali pošto ste već tu?"

Ona odmahnu glavom. "Nemam ovlašćenja. To se mora raspraviti s Denijelom Frostom."

"Mogli biste mu reći."

"Da", reče ona, lakonski, "mislim da bih mogla."

Eplton se nagnu napred, samo trunku prebrzo, kao čovek koji pokušava da ne ispadne nervozan, ali ne uspeva.

"Onda - možda bi trebalo", reče on.

"Htela sam dodati: mogla bih - da znam gde je. Zaista, gospodine Eplton, ovo nema smisla. Nisam zainteresovana, a sumnjam i da bi gospodin Frost bio."

"Ali Frost..."

"On, kao i ja, zna", reče En, "da vam se ne može verovati."

Ona ustade i pođe ka vratima. Eplton se nespretno podiže i obiđe sto.

"Što se tiče one druge stvari", reče on.

"Odlučila sam", reče mu En, "da podnesem tužbu. Upravo sam shvatila da vam ne mogu verovati."

Dok je silazila liftom, u njoj se po prvi put rodi sumnja. Šta sam, upita sebe, konkretno postigla? Pa, pod jedan, obavestila ga je da zna da je pod prismotrom. I saznala je, naravno, da ni on nema pojma gde bi Denijel Frost mogao biti.

Prošla je kroz foaje i izašla na parkiralište; pored njenih kola stajao je visok, mršav, izboran čovek. Kosa mu je bila seda a čekinje - ne brada već jednostavno neobrijane čekinje - bile su boje soli i bibera.

Kada ju je video da se približava, on otvori vrata i reče: "Gospođice Harison, vi me ne poznajete, ali prijatelj sam, a vama sada treba prijatelj. Bili ste tamo da razgovarate s Epltonom i..."

"Molim vas", reče En. "Molim vas, ostavite me na miru."

"Ja sam Džordž Saton", reče joj on, tiho, "i ja sam Sveti. Eplton bi mnogo dao da me se dočepa. Rođen sam i uvek ću biti Sveti. Ako mi ne verujete, pogledajte."

On rastvori košulju i pokaza desni deo svog grudnog koša.

"Nema ožiljka od ugradnje", reče on. "U meni nema odašiljača."

"Ožiljak je mogao da nestane."

"Grešite", reče on. "Ožiljak uvek ostaje. Kako rastete, novi odašiljači se moraju ugrađivati. Poslednji pri kraju puberteta."

"Ulazite u kola", reče mu ona oštro. "Neko će nas primetiti. A ako niste Sveti..."

"Mislite, možda, da sam iz Centra večnost. Mislite..."

"Ulazite u kola", reče ona.

Na ulici kola se utopiše u veliku reku saobraćaja.

"Video sam Denijela Frosta", reče Saton, "one prve noći. Jedan od mojih ljudi ga je doveo u naše skrovište, i pričao sam s njim..."

"O čemu ste pričali?"

"Mnogo stvari. Pričali smo o našoj kampanji sa sloganima, i nije imao visoko mišljenje o njoj. Pitao sam ga da li je pročitao Bibliju i da li veruje u Boga. Uvek to pitam ljude. Čudno pitanje, gospođice: o čemu smo pričali. Kakve to ima veze?"

"Zato što znam deo vašeg razgovora."

"Znači, videli ste s njim?"

"Ne. Nisam se videla s njim."

"Bio je drugi čovek?"

"Upravo tako", reče ona. "Den mu je rekao da ste ga pitali o Bibliji i da li veruje u Boga."

"Znači, sad mi verujete."

"Ne znam", reče ona, napetim i stisnutim glasom. "Verovatno, iako ne mogu biti sigurna. Ovo je pravi košmar. Ne znati ništa. Biti praćen. Znala sam da me prate: videla sam ih. I sigurna sam da mi telefon prisluškiju. Nisam mogla da samo tako sedim. Jednostavno nisam mogla da sedim i prihvatam to. Zato sam otišla kod Epltona. I vi ... i vi ste me pratili!"

On klimnu glavom. "Vas, Frosta i tog drugog čoveka - Čepmena. Gospođice, mi se ne bavimo samo pisanjem slogana na zidovima. Mi radimo mnoge druge stvari. Borimo se protiv Centra večnost na svaki mogući način."

"Ali zašto?"

"Zato što su oni naši neprijatelji; oni su neprijatelji čovečanstva. Mi smo sve što je ostalo od nekadašnjeg čovečanstva. Mi smo podzemlje. Mi smo saterani u podzemlje."

"Nisam to mislila. Mislila sam zašto nas pratite?"

"I to je deo toga. Ali mi vam možemo i pomoći. One noći kad je čovek ubijen, stajali smo iza restorana. Bili smo spremni da pomognemo, ali Frostu nije bila potrebna naša pomoć."

"I znate gde je?"

"Ne. Znamo da je ukrao kola. Pretpostavljamo da je napustio grad. Izgubili smo ga, ali zadnji put kad smo ga videli, išao je ka zapadu."

"I mislili ste da ja znam gde je?"

"Pa, ne, nismo. Ne bismo uopšte stupali u vezu s vama da niste otišli u Centar večnost."

"Kakve to ima veze? Imala sam pravo da..."

"Imali ste pravo, naravno. Ali sada Eplton zna da znate da vas uhodi. Dok ste se pravili naivnom i ćutali, bili ste bezbedni."

"Sada, pretpostavljam, više nisam?"

"Ne možete se boriti protiv Centra večnost", reče joj on. "Nijedna osoba to ne može. Desiće se nesreća, nešto će se dogoditi. Videli smo kako se to udesi u drugim prilikama."

"Ali ja imam nešto što on želi."

"Ne nešto što on želi. Već pre nešto što on ne želi da iko drugi ima. Rešenje je jednostavno. Uklonivši Frosta i uklonivši vas biće bezbedan."

"Znate sve o ovome?"

"Gospođice", reče Saton, "bio bih budala kada ne bih imao obaveštajce u Centru večnost."

To je to, pomisli ona. Ne obična grupa verskih fanatika, ne prostodušni sastavljači slogana već dobro organizovana i efikasna grupa pobunjenika koja je, tokom godina, radeći tiho i bez sumnje smelo, nanela Centru večnost više štete no što bi iko mogao i da zamisli.

Ali osuđeni na propast. Jer se niko ne može suprotstaviti sili i snazi organizaciji koja je, praktično, posedovala svet i koja je, dalje, obećavala večni život.

U takvoj organizaciji mora da ima doušnika. Ne samo Svetih već i svih koji bi mogli da iz toga izvuku dobit. Jer, uz pohlepu pokretanu neprestanom težnjom da se zaradi što više za drugi život, uvek će biti onih koji će poslužiti kao doušnici.

"Pretpostavljam da bi trebalo da vam se zahvalim", reče En.

"Nema potrebe za zahvaljivanjem."

"Kuda da vas odvezem?"

"Gospođice Harison", reče Saton, "imam još nešto da kažem, i nadam se da ćete me saslušati."

"Naravno da ću vas saslušati."

"Taj papirić koji imate..."

"Znači, i vi ga želite?"

"Ako vam se nešto dogodi, ako..."

"Ne", reče En. "Nije moj. On pripada Denijelu Frostu."

"Ali ako ga izgubite. To je oružje, zar ne vidite? Ne znam šta je u njemu, ali..."

"Znam. Upotrebili biste sve što možete. Ama baš sve. Bez obzira kako ste do toga došli. Bez obzira šta je to."

"Ne laskate nam, ali pretpostavljam da je to istina."

"Gospodine Saton", reče En, "približiću se trotoaru. Usporiću ali se neću zaustavljati. I hoću da izađete iz kola."

"Ako tako želite, gospođice."

"Tako želim", reče ona. "I ostavite me na miru. Dosta je što me jedan čovek prati i špijunira. Ne trebaju mi dvojica."

Poseta Markusu Epltonu bila je greška, reče ona sebi. Bez obzira šta je mislila ili rekla, ova stvar se ne može rešiti u sudnici. I blef, ma kako dobro izveden, pokazao se beskorisnim. Bilo je previše toga u igri i previše ljudi koji su umešali svoje prste. Nije ih mogla sve izbegavati.

Ona uspori i Saton iskorači na trotoar.

"Hvala na vožnji", reče on.

"Nema na čemu", reče ona, i ponovo se uključi u reku saobraćaja.

Imala je nešto novca u torbici i kreditne kartice - nije bilo razloga da se vraća.

U bekstvu, pomisli ona. Ali ne stvarno u bekstvu. Ona ide nekome, ne beži ni od koga.

Dragi Bože, pomisli ona, samo da je još uvek dobro!

28.

Zaobišao je Čikago s juga. U jednom trenutku je razaznao daljinom zamagljene kule i zgrade koje su se dizale pored nižeg dela jezera. Sada je bio zapadno od grada i kretao se ka severu, još uvek koristeći samo uske, vijugave, drevne puteve. S vremena na vreme poneki bi iščezao ili postao neprohodan, pa je morao da se okreće i vraća, da potraži drugi primitivni, travom obrasli autoput koji je vodio u istom pravcu.

Tako je bilo sve vreme otkako je krenuo s istočne obale, i nije bogzna kako napredovao. Iako nije ni bilo razloga za žurbu. Nije bilo razloga, govorio je sebi sve vreme, da bilo gde stigne. Nije imao određen cilj; onaj koji je odabrao bio je sentimentalna san u kome ne može biti ni pravog značenja ni smisla. Uteha i identitet koji je na izgled sadržao, bili su samo obmana; kada dođe do farme, videće da je i ona prazna i pusta kao i sva zemlja oko ovog puta. Ali, iako svestan svega toga, išao je ka njoj pokretan nekim unutrašnjim nagonom koji nije uspevao da shvati.

Sretao je malo ljudi. U predelima kroz koje je putovao, nije bilo mnogo stanovnika. S vremena na vreme naišao bi na 'život u prirodi' - kampovanje bi bila bolja reč - u nekoj od mnogobrojnih napuštenih farmi. Povremeno bi prošao i kroz kakvo seoce, još uvek nastanjeno, s po nekoliko porodica koje su tu ostale tvrdoglavo odbijajući da doprinesu tom skoro potpunom preseljenju u velike urbane centre; oni su sad stajali kao jezgra čovečanstva, okruženi prazninom i mestima koja su propadala, a nekad su ih naselavale ljudske zajednice.

S vremena na vreme bi minuo stanice za osmatranje i spasavanje, sa spasilačkim kolima i helikopterima spremnim da u tren oka pojure i povrate telo, kad monitor u zgradi otkrije prestanak signala iz odašiljača i javi da je srce prestalo da kuca, dajući tačne koordinate mesta nesreće.

U ovim krajevima, pomisli Frost, mora da nema mnogo posla za stanice kao što je ova, jer zbog male i raštrkane populacije meseci mogu da prođu bez ijedne smrti u kvadrantu dodeljenom stanici. Ali i

u onim kvadrantima gde dugo vremena nema nikakvog signala, sem povremenog prolaska, stanice su održavane za slučaj da se u toj oblasti ipak ugasi neki život.

Jer, uprkos svemu što se može reći za njega, uprkos glasinama i pokudama, Centar večnost je među ljudima održavao veru u sebe, održavao tradiciju službe, koja je imala jasno određen cilj, jer je za to i bila stvorena. Tako je, reče Frost sebi, ispunjen ponosom, i moralo biti. Jer vera jeste jedan od najčvršćih temelja na kome se društvo može zasnovati.

Putevi kojima se kretao nisu dopuštali da dnevno prevali mnogo kilometara. Usporavalo ga je i to što je morao da pronalazi i hranu. Skuplao je borovnice i sakržljivog drveća koje se još držalo u starim voćnjacima, brao rano sazrelo voće. Dosta uspešno je pecao u brojnim potocima i u pokojoj većoj reci. Od snažne grane hikori oraha napravio je luk, od jasenovih prutova oblikovao je strele i sate provodio pokušavajući da nauči da koristi oružje koje je izradio. Ali luk i strela nisu vredeli vremena koje je utrošio na njihovo pravljenje. Nestručno napravljen, luk je bio krajnje neprecizan. Jedina divljač koju je ulovio uz pomoć njega, bio je stari detlić, tvrd i žilav, ali ipak meso, prvo koje je okusio posle mnogo nedelja.

Na jednoj napuštenoj farmi našao je lonče, prilično obijeno, ali još je držalo vodu. Nekoliko dana kasnije, pored bare je uhvatio kornjaču koja je odlutala od vode, zaklao ju je i stavio u lonče da se kuva. Nije bio baš siguran da mu se supa dopala, ali bila je to hrana, i to je bilo važno.

Počeo je da se opušta. Ne krijući se više, ne bežeći, kretao se dugom i vijugavom avenijom prijatnog vremena. Kad bi mu se dopalo mesto za kampovanje, ostao bi tu i nekoliko dana, odmarao se, pecao, plivao, brao voće i jeo. Pokušao je da nadimi nešto ribe koju je uhvatio, da bi načinio zalihe hrane za naredne dane. Eksperiment nije uspeo.

Nije više pazio na put iza sebe. Markus Eplton ga je, bez sumnje, još lovio, ali verovatno, govorio je on sebi, još nije saznao da mu je lovina napustila grad. Krađa kola mora da je odavno prijavljena, kola s kojima je zamenio tablice možda su pronađena, ali nije bilo načina da, bio je siguran u to, njega povežu sa svim tim. Otkrivanje i nalaženje ukradenih kola nije išlo lako, jer su sva kola isto izgledala,

proizvodila ih je jedna kompanija, koja je odavno prestala da brine o dizajnu pošto nije bilo konkurencije a ni zahteva mušterija da se model menja svake godine, čak ni svakih deset-dvadeset godina.

Kola su bila standardna, napravljena po utvrđenim pravilima. Mala, da ne zauzimaju veliki prostor. Pokretana dugotrajnim baterijama - tiha, bez izduvnih gasova, spora, male težine. Kola koja odgovaraju gustom saobraćaju, prepunim ulicama, jer su uglavnom i korišćena samo za gradsku vožnju, i opremljena bezbednosnim napravama da zaštite vozače.

Sada se Čikago nalazio iza njega, išao je na sever. Jednoga dana došao je do jedne reke i tu je shvatio da tačno zna gde se nalazi. Stari gvozdeni most, crven od rđe, još uvek je premošćavao reku, na istoku su se nazirali sivi, ostareli ostaci napuštenog sela, a na zapadu, odmah pored mosta, drevna pruga provlačila se između reke i drvećem obraslih obronaka, s ivicama od krečnjaka.

Dvadeset milja, pomisli on, još samo dvadeset milja i kod kuće sam. Iako je, i u tim trenucima, znao da ovo mesto nije njegova kuća, i da nikad nije ni bilo. Bilo je samo poznato, mesto koje je nekad znao.

Okrenuo je kola nadesno i prešao reku, pa uzan par šina sa travom između, šiprag, grane tako niske da su udarale o auto.

Sto metara dalje šipraga i drveća više nije bilo a pred njim se otvorili mali proplanak, koji je nekad verovatno bio kukuruzište ili pašnjak. Kad prođe proplanak, drveće i šiblje se još jednom sklopi oko njega. Onda pred njim, na uzbrdici, izroni nekoliko dotrajalih farmerskih građevina, među korovom i žbunjem.

Na sredini čistine, odmah pored puta, nalazio se kamp. Prljavi zakrpljeni šatori bili su poređani u krug. Uske spirale dima dizale su se sa vatri za kuvanje. Tri ili četiri izlupana, zarđala automobila stajala su pored šatora sa životinjama - mora da su to konji, iako Frost u životu nije video konja. Bilo je i pasa i ljudi, i svi su se okrenuli ka njemu, neki su već počinjali da mu se približavaju, vičući nešto jedni drugima - piskutavi, trijumfalni uzvici.

U trenutku koji je bio potreban da se taj prizor uobliči u Frostovom umu, znao je na šta je nabasao - bila je to grupa Skitnica, jedno od onih čudnih i surovih plemena koja su naseljavala Divljinu, onaj mali procenat nezaposlenih i nezaposlivih koji su se godinama opirali svim pokušajima da se i za njih nađe mesto u društvu. Nije ih moglo

biti mnogo; ali ovde je bila jedna od tih bandi, i on je naleteo pravo na nju!

On uspori, onda se predomisli i ubrza, niz put, dodajući gas u nadi da će pobeći grupi ljudi koja je već istrčavala iz kampa.

Za trenutak se učinilo da će uspeti - stigao je i prestigao najveću grupu. Gledajući kroz prozore video je njihova zapenušena lica, neobrijana, prljava, usta otvorena u krik, usne podignute tako da su otkrivale zube.

Onda je odjednom talas jurišajućih tela udario u kola, naleteo na njih poput čoveka koji glavom udara u ogradu, kola na se opasno zaklimate, truckajući se preko jarkova, i onda počete da se naginju na stranu, dok su dva točka koja su još bila u dodiru sa tлом nastavila da pokreću kola. Još dok su se kola naginjala, masa vrištećih ljudi ih okruži i prevrnu.

Ona udariše u zemlju i zaklimate se, podrhtavajući. Neko je otvorio vrata, ruke se pružiše unutra da izvuku Frosta. Onda ga baciše na zemlju. Polako, on se podiže na noge. Skitnice su ga okružile kao čopor vukova, ali s njihovih lica se izgubila surovost i sada su ga gledali s radoznalošću.

Čovek koji je stajao ispred ostalih, klimnu mu glavom. "To ti je bilo pametno", reče on, "da nam isporučiš kola. Bog nam je svedok da su nam trebala jedna. Naša stara jedva da se pokreću."

Frost ništa ne odgovori. Prešao je pogledom preko polukruga, video da se svi smeju, ili su veoma blizu smehu. Među muškarcima je bilo i dece, nekoliko malih dečaka koji su, stojeći u grupici, blenuli u njega. "Konji mogu poslužiti", reče govorljivi, "ali nisu tako dobri kao kola. Nisu tako brzi i teško ih je održavati."

Frost je i dalje ćutao, uglavnom zato što nije znao šta bi mogao reći a da to bude bezopasno. Bilo mu je sasvim jasno da ovi ljudi nameravaju da zadrže kola i tu se ništa, shvatio je, ne može učiniti. Sad su se smejali svojoj sreći i njegovoj zbunjenosti, ali osetio je da bi u svakom trenutku, ako bi on rekao nešto pogrešno, mogli pobesneti.

"Tata", začu se visok dečaćki glas, "šta mu je to na čelu? Ima neki crveni znak. Šta je to?"

Zavlada tišina. Smeh umuknu. Lica se uozbiljiše.

"Izgnanik!" povika govorljivi. "Bože, pa on je izgnanik!"

Frost se okrete i potrča. Rukama se uhvati za gornji deo kola i jednim se zamahom prebaci preko njih. Nesigurno se dočeka na noge, prevrte se i vide kako rulja Skitnica obilazi kola. On poče ponovo da trči ali shvati da je u klopci. Reka je bila ispred njega a da skrene nije mogao - Skitnice su ga okružile. Opet su počeli da viču i da se smeju, ali ovaj put smeh je bio surov, piskutavo vrištanje histeričnih hijena.

Istoga trena pored njega zafijuka kamenje i poče da se zariva u zemlju, ili da se odbija od nje; on povi ramena da zaštiti glavu, ali jedan ga pogodi u obraz, udarac mu potrese celo telo i za trenutak mu se učinilo da mu glava otpada dok mu je bol sevao vilicom i lobanjom. Magla se podiže sa tla, zamuti mu vid, i on je padao kroz nju, ne osetivši kad se srušio; sad je bio na zemlji i ruke su ga grubo podizale i vukle.

Kroz maglu i dubok žagor glasova, jedan bikovski glas se jasno zaori nad ostalima. "Nemojte ga još bacati. Ima da se udavi ako ga bacimo s cipelama."

"Da", složi se drugi glas, "moramo mu dati šansu. Skinite mu te cipele."

Neko mu je cimao cipele, osetio je kako mu klize s nogu, pokušao je da vikne, ali izašlo je samo tiho mrmljanje.

"Pantalone će mu se natopiti vodom", povika čovek bikovskog glasa. Drugi reče: "Oni momci iz spasilačke ga možda neće moći naći ako se udavi."

Frost se opirao, ali bilo ih je previše i otpor mu je bio uzaludan: skidali su mu pantalone, jaknu, košulju, i svu ostalu odeću.

Onda su ga uhvatila četiri čoveka, po jedan za svaku ruku i nogu, i neko je sa strane odbrojao: "Jedan! Dva! Tri!"

Na svaki broj bi ga zaljuljali, na tri ga ispustiše, leteo je iznad reke, kao od majke rođen, i video kako reka juri ka njemu.

Udario je o vodu mlateći rukama i nogama, a ona ga je pogodila kao dupla pesnica. Potonuo je, koprcajući se, očajan i zbunjen, u hladno zeleno i plavo. Onda se podiže i izbi na površinu, radeći rukama i nogama, više instinktivno nego svesno, da bi se održao na površini. Nešto silno udari o njega, on podiže ruku da to odbije od sebe, oseti dodir drveta na koži. Obavio je ruku oko drveta a ono je nastavilo da pluta i da ga održava; on onda shvati da je to balvan koji pluta niz

reku. Okrete se, položi obe ruke na njega, i pogleda iza sebe. Na obali reke Skitnice su đipale i skakale u manijačnom ratnom plesu, dovikujući mu reči koje nije razumeo; jedan od njih sa visoko podignutom rukom mahnu njegovim pantalonama, kao da one predstavljaju neku vrstu skalpa.

29.

Tokom noći vetar je ponovo oborio krst. Ogden Rasel sede i protrlja oči. Sedeo je na pesku i posmatrao pali krst. Ovako nešto, mislio je, čovek ne treba da preživljava. Iako je, do sada, već trebao da se navikne. Uradio je sve što je mogao da krst održi uspravnim. Skupljao je rekom naneta drva i pokušavao da ga uz pomoć njih učvrsti i podupre. Našao je neke kamenove na obali i, uz mnogo muke, dovukao ih na plažu da načini kružno postolje za krst. Kopao je rupu za rupom, premeštao krst, a uz pomoć jednog balvana nabijao pesak oko osnove. Ali - ništa nije pomagalo. Iz noći u noć, krst je padao. Da nije ovo, pitao se, samo znak da neće naći utehu i veru koju traži, i da je možda bolje da odustane? Ili je to proba da li je dostojan da primi dar koji traži? I u čemu je njegov greh? Gde je omanuo? Proveo je duge sate na kolenima, sa sjajnim odrazom reke u očima i oštrim peskom koji mu je kožu pretvarao u žive rane. Plakao je, molio se i vikao Bogu dok mu noge nisu potpuno utrnule od nedostatka cirkulacije a glas promukao. Izvodio je beskrajne duhovne vežbe, ispustio iz sebe žudnju i potrebu, rasplakao bi i kameno srce. Živeo je samo na rečnim školjkama, povremeno bi samo jeo ribu, na bobicama i krstovnicima, dok mu telo nije postalo kost i koža a stomak urlao od gladi. I još se ništa nije desilo. Znaka nije bilo. Bog nikako da obrati pažnju na njega. To nije bilo sve. Upotrebio je bio poslednje gorivo, dva drevna borova panja koje je našao pored šiblja što je raslo na peščanoj plaži. Iskopao je poslednje korenje do kog je mogao doći, juče, i sada je za vatru mogao da upotrebi samo retko nasukano drvo na koje bi naišao, i suvo šiblje, skoro potpuno neupotrebljivo jer se odmah pretvaralo u pepeo.

Kao da ni to nije bilo dosta - bio je tu i taj čovek u kanuu, koji je, celoga leta, njuškao duž reke i s vremena na vreme pokušavao da razgovara s njim, ne mogavši izgleda da shvati da pravi i posvećeni isposnici ne pričaju ni sa kim.

Pobegao je od ljudi. Okrenuo je leđa životu. Došao je ovde da bi bio bezbedan i od ljudi i od života. Ali svet ga uznemirava, svet u obličju ovoga čoveka koji kanuom ide rekom, možda ga i špijunira, iako mu nije bilo jasno zašto bi špijunirao jadnog i skromnog čoveka kao što je on.

Rasel polako ustade i obema rukama obrisao pesak s leđa i nogu, koliko je mogao.

Ponovo je pogledao krst i znao je da mora uraditi nešto krupnije od svega što je dosad preduzimao. Jedino rešenje, rekao je sebi, jeste da otpliva na obalu, nađe duže deblo za krst i zarije ga dublje u pesak. Dublje zakopan neće biti toliko nestabilan, i možda se neće više tako lako prevrtati.

Prešao je preko peščanog nanosa, došao do obale i kleknuo da skupljenim šakama zahvati vodu i istrlja lice. Pošto se oprao, ostao je da kleči zagledan u zamagljeno prostranstvo čeličnosive vode koja je tekla, nesputano, kraj raskuštrane pozadine šume što se zgurala uz suprotnu obalu.

Sve je po propisima izveo. Sledio je drevna pravila isposništva. Došao je na pusto mesto, duboko u Divljini, izolovao se na peščanoj adi nasred reke, gde niko nije mogao da ga uznemirava. Svojim rukama je napravio i podigao krst. Skoro je potpuno izgledneo. Sledio je pravila i kad su molitve u pitanju: plakao je i molio se, ponižavao i duh i telo.

Postojala je samo jedna stvar. Jedna jedina stvar. I svih ovih nedelja, znao je, borio se da je ne kaže, da je ne prizna sebi, da je ne dovede do svesti. Trudio se da je ostavi zakopan. Pokušao je da je zaboravi, da natera svoj um i svoju svest da je izbrišu.

Ali ona je jednako isplivala na površinu njegovog uma, i već nije bilo načina da je vrati nazad. I sada, u tišini ovoga dana koji se još nije rodio, suočio se s njom ponovo.

Odašiljač u njegovim grudima!

Da li je smeo tražiti duhovnu večnost kada se još držao obećane fizičke večnosti? Da li se smeo kartati s Bogom, s kecom u rukavu?

Mora li, pre no što mu molitve budu uslišene, da se otarasi odašiljača u grudima, da se pretvori u smrtnoga čoveka?

On se sruši.

Osećao je vlažni pesak kako mu se tare o obraz, a kad je pomerio usne, u uglovima su mu se skupile gromuljice peska.

"O, Bože", prošaputa on u strahu i neodlučnosti, "samo to ne, samo to ne, samo to ne..."

30.

Komarci i muve bili su užasni a nabijena zemlja kolske staze po kojoj je hodao tako usijana suncem da mu je pržila bosa stopala. Kada je konačno bio naveo balvan dovoljno blizu obale da može nogama da dosegne dno, morao je prepešačiti pola milje, ili više, kroz gusto močvarno rastinje, da bi došao do puta. Pri tom je naišao na više žbunova koprive i, uprkos svim naporima da ih izbegne, bio ipak prisiljen da pređe preko mesta obraslih otrovnim bršljenom. Mesta ožarena koprivom još su ga pekla a plikovi od bršljena će se, bio je siguran, pojaviti sutra. Budućnost se nije činila ružičastom.

Prvih nekoliko milja se plašio da bi Skitnice mogle da pođu u lov na njega, ali kako dosad nije bilo ni traga od njih, bio je siguran da su s njim završili. Zabavili su se, a više im ništa nije trebalo. Uzeli su mu kola, odeću i sve što je posedovao, bacili su ga u reku, ludo uživajući, i to je bilo to. Oni nisu bili istinski surovi ljudi. Da su bili surovi, on verovatno sad ne bi bio ovde, stupao kolskom stazom, rukama terao komarce i muve, i borio se s nepodnošljivim svrabom od kopriva.

Došao je do rečice, premošćene starim kamenim mostom, čiji kamen se već mrvio i otpadao. Ispod njega rečica je tekla polako, samo nekoliko centimetara duboka, preko rečnog korita od crnog aluvijalnog blata.

Frost nastavi, pređe most, sve jednako stupajući travom obraslom stazom, mašući rukama da otera dosadne insekte što su se rojili svuda oko njega. Bilo je uzaludno. Kad rukom protrlja potiljak, vide da mu je dlan potpuno umrljan krvlju komaraca koji su se toliko zaneli da nisu ni pokušali da pobjegnu.

Kako se veče približavalo, znao je, biće još gore. Kada dođe sumrak muve će nestati, ali komarci će se podići u rojevima, iz močvara i kaljuga. Ova nekolicina koja se sad gostila njime bila je samo mala prethodnica onih koji će doći sa sumrakom.

Ujutru će sav biti u ujedima, sa telom prepunim otrova. Verovatno će mu kapci biti toliko natečeni da neće moći ni da ih otvori. Upitao se da li komarci mogu ubiti čoveka.

Ako bi uspeo da založi vatru, dim bi ga zaštitio. Na peščanoj obali rečni vetar bi malo rasterao komarce. Ili da se popne na obronke i tamo nađe neki vetrovit brežuljak - izbegao bi, možda, najgori deo hordi koje će se podići iz močvara kad padne mrak.

Vatru nije mogao da založi. A zadržao je već od same pomisli na penjanje po obroncima i povratak do reke, kroz ono rastinje. To bi bilo teško a sigurno ima i otrovnih bršljena, možda čak i zvečarki, a možda i ne bi naišao na peščanu obalu. Jedina peščana obala može biti veoma daleko, a on nije neki plivač.

Shvati, međutim, da mora nešto da učini. Već je kasno popodne i nema mnogo vremena.

Zastao je na putu i zagledao se u obronke, prekrivene drvećem, žbunjem i korovom, sa stenama na vrhu.

Možda postoji drugi način, pomisli. Polako, ideja mu se uobličila u svesti. On se okreće, vrati do mosta i spusti do plitke rečice. Čučnu i zahvati šaku blata. Bilo je crno, lepljivo i zaudaralo je. Razmazao ga je po grudima. Razmazao ga je po rukama i ramenima. Nabacao je pune šake na leđa. Onda je, pažljivije, premazao njime lice. Blato se zalepilo za telo, i zaštitilo ga. Visoko zujanje komaraca još mu je dopiralo do ušiju, dok su mu se rojili pred očima, ali nisu sletali na blato razmazano po njegovom telu.

Nastavio je s razmazivanjem blata, prekrivajući njime telo što je bolje mogao. Činilo mu se da mu svežina blata, ili možda čak neki antiseptički sastojak u njemu, olakšava svrab i bol od ujeda komaraca i dodira otrovnog bršljena.

I evo ga ovde, pomisli, čučni, nag divljak na obali blatnjave rečice - daleko mu je gore nego na ulicama grada. Jer sad nije imao ništa, ama baš ništa. Ovde, skoro na kraju puta kojim je krenuo, ne znajući zašto, bio je konačno poražen. Ranije je pred sobom imao udaljeni tračak nade, sada više ni to. Nije se mogao razabrati u položaju u kom se našao. Nije imao ni opreme ni znanja da preživi.

Možda bi, sutra ujutro, trebalo da se vrati i pridruži grupi Skitnica - ako su još tamo i ako mu dozvole da im se pridruži. Nije takav život planirao, ali bar će mu dati pantalone, možda i par cipela. Biće hrane, možda i posla.

Ali najverovatnije bi ga, pomisli, oterali čim im se približi. Jer on je bio izgnanik i niko, čak ni Skitnice, ne sme ništa da ima s

izgnanicima. Ipak, postojala je bar neznatna šansa da ih to neće preterano zanimati. Možda će ga pustiti da se priključi plemenu kao seoska luda, samo da bi ih zabavljao.

On zadrhta na tu pomisao: zar su ga sreća i ponos sasvim napustili pa pomišlja i na tako štogod.

Ili je možda kucnuo čas da načini onaj poslednji očajnički korak, da potraži najbližu osmatračku stanicu i prijavi se za smrt. I da se za pedeset, ili sto, ili hiljadu godina probudi isti kao što je sada. Tada bi mu, naravno, skinuli tetovaže, kada se probudi, i opet bi bio normalan čovek, ali to bi bilo sve. Dali bi mu odeću, stajao bi u redovima za hranu i ne bi imao ni trunke ponosa, želja i nade. Ali imao bi besmrtnost - Bože, da, imao bi besmrtnost!

On ustade i pođe malo uz rečicu, do mesta gde je video nekoliko žbunova prepunih kupina. Ubrao je i pojeo nekoliko šaka plodova, vratio se do mosta i ponovo seo. Lenjo je zahvatao crno blato sa dna rečice i lagano popravljao svoju oblogu.

Bio je svesta da sad ne može ništa da uradi. Sumrak se već spremao, komarci su se rojili u oblacima. Moraće da provede noć ovde, ujutru će doručkovati opet kupine, obnoviti oblogu od blata i onda krenuti da uradi šta već bude odlučio.

Mrak je pao i svici se upališe, poprskaše obronke i žbunje pejzaža sitnim tačkicama hladne zelene svetlosti. Mračnjak se oglasi svojom žalopojkom, drugi mu odgovori. Odnegde iz gustiša istrča rakun. Istok zasvetluca zlatnim svetlom i mesec, skoro pun, iskoči. Zujanje komaraca ispuni svaku naprslinu noći, nekolicina mu uđe u oči i uši, i on ih otera. Zadremao bi s vremena na vreme, i svaki put bi se probudio s uzvikom užasa, ponekad ne znajući gde se nalazi - bilo bi mu potrebno nekoliko dugih sekundi da se seti. Mala stvorenja noći izašla su i sad šuškala svuda oko njega, u travi i korovu. Zec doskakuta putem, zaustavi se na ivici i začuđeno pogleda dole, s onim dugačkim ušima povijenim unapred, u priliku što se šćućurila na obali rečice. U daljini nešto zalaja kratkim, visokim, uzbuđenim kevtajima, a jednom i mačka zavrišta sa strmih litica - zvuk od kog se Frostu sledila krv u žilama.

Zadremao bi i budio se, zadremao i opet se budio. I u trenucima buđenja njegov um se, težeći da se odvoji od stvarnosti, vraćao u prošlost: čoveku koji je ostavljao zavežljaje hrane pored kanti za

đubre, Čepmenovoj poseti kada je živeo u podrumu, starom naboranom čoveku koji ga je pitao da li veruje u Boga i onom kratkom času, uz svetlosti sveća, s En Harison.

I zašto ga je, upitao se, taj čovek hranio, čovek koga nije poznao, čovek s kojim nijednom nije razgovarao? Da li, pitao se, ima iole smisla u ovom životu kojim čovečanstvo živi? Da li uopšte može postojati neki viši cilj u tako besmislenom životu?

U jednome trenutku tokom te duge noći shvatio je šta mora da uradi, spoznao je, udaljeno i neodređeno, odgovornost kakva mu je dosad bila nepoznata. To mu nije došlo odjednom, već postepeno, poput lekcije koja se uči veoma polako i bolno.

Ne sme se vratiti u kamp Skitnica. Ne sme tražiti smrt. Dokle god je živ, mora težiti cilju, istina - nejasno ocrtanom. Krenuo je ka određenoj farmi, ne znajući zašto, i mora nastaviti dok ne dođe do nje. Učinilo mu se, naime, da nekako nije on jedini umešan u ovo besmisleno putovanje, već da su tu i En i Čepmen, i onaj čudak koji mu je postavljao sva ona pitanja, i čovek koji je poginuo u uličici - ili bar sećanje na njega. Pokušao je da unese nešto smisla u sve to i, iako ga nije otkrio, znao je da nije na njemu da unosi smisao u takve stvari. Na neki način, koji nije mogao pojmiti, on se jeste posvetio izvesnom zadatku, i mora nastaviti bez obzira na sve nedoumice.

Da li je moguće, pitao se, da je taj ludi nagon, koji ga je naterao da krene na ovo putovanje, proizvod neke vidovitosti što deluje izvan normalnog mentalnog procesa? Možda neka dodata ili specijalna funkcija uma, koja se aktivira samo pod stresom i u važnim prilikama.

Jutro je konačno došlo i on ode da nabere kupine. Onda se još jednom pedantno premaza blatom i krenu.

Još dvadesetak kilometara i doći će do ulaza u udolinu koja vodi od brda naniže; idući njome najzad će doći do farme. Pokušao je da se seti kako izgleda ulaz u udolinu, ali sve čega se setio bilo je da se blizu puta nalazi izvor, i da potok ledene, još nezagrejene suncem, vode iz brda teče kroz kanal ispod puta, do male bare blizu puta, prepune pahulja i gustog močvarnog rastinja. Moraće se osloniti na izvor i potok kao orijentire, shvatio je, jer se malo čega drugog sećao.

Svrab od bršljena je izgleda uminuo. Komarci i muve, osujećeni

blatom, nisu mu pričinjavali muke.

Pešačio je, i dan je prolazio. Stomak mu je ljutito krčao; kad u jedan mah ugleda neke pečurke pored puta, zastade da ih bliže pogleda, prisećajući se onih dana kad je provodio leta na farmi i išao s dedom da skuplja pečurke. Ove su izgledale isto kao one koje su brali, ali nije mogao biti siguran. Glad i oprez su odmerili snage, oprez je napokon pobedio i on nastavi putem, ne dirnuvši ih.

Otoplilo je i vrane su graktale pored reke. Zaštićena visokim brdima, staza nije imala ni dašak povetarca. Frost se kretao kroz izmaglicu i zagušljiv nepokretan vazduh. Blato se osušilo i sad mu se ljuštilo sa tela ili klizilo niz prljave potočiće znoja. Ali i komaraca je bilo manje, i oni su se sklanjali od bleštećeg sunca u senke pored puta. Sunce je dostiglo zenit i počelo da se spušta ka zapadu. Veliki oblaci krenuli su nad zapadnim nebom i vazduh se umiri. Ništa se ne pomeraše, i nije bilo nikakvog zvuka. Nagoveštaj oluje, pomisli Frost setivši se svoje bake i njenog predviđanja vremena.

Sat ili više tražio je orijentire koje bi mogao prepoznati, zaustavljajući se svaki čas na vrhu brežuljka, da prouči zemljište ispred sebe. Ali put je vijugao kroz beskrajno zelenilo, skoro bez ičega što je razlikovalo jedan kilometar od drugoga.

Dan je proticao a oblaka na zapadu bilo je sve više. Konačno se i sunce izgubi iza njih a vazduh postade nešto svežiji.

Frost je grabio dalje, jedan korak pa drugi, pa još jedan - i tako u beskraj.

Odjednom začu zvuk tekuće vode. Zaustavi se i podiže glavu. Jeste, tu je bila udolina, rečica i sad već znana brda na desnoj strani, sa krunom od krečnjaka i kedrovima što su rasli na litici gotovo pod samim vrhom.

Mesto kao da je iskočilo iz prošlosti, i zračilo je prisnošću koju nije očekivao. Ali, uprkos toj prisnosti, bilo je i nečega čudnog.

Nešto je visilo na drvetu blizu izvora. Od puta do izvora ugažena je stazica a oštar miris, koji mu nije bio poznat, osećao se u vazduhu.

Frost oseti kako mu se telo kruti dok je stajao na putu, i osećaj opasnosti naježi mu kosu na glavi.

Sunce je sada već bilo potpuno zašlo za oblake, unutrašnjost šume je bila mračna i komarci su ponovo krenuli.

Stvar koja je visila na drvetu, vide on, bio je ranac, a miris, sad je

znao, jedak smrad starog, vlažnog pepela. Neko je napravio logorsku vatru pored izvora i otišao, ostavivši ranac na drvetu. Da li su logoraši otišli zauvek ili će se vratiti, nije znao. Ali ranac je bio tu, i možda je u njemu bilo hrane.

Frost skrenu s puta i obazrivo pođe stazom. Onda izađe iz korova koji je oivičavao stazu i nađe se u malom izgaženom krugu kampa.

Tu vide čoveka. Ležao je na zemlji, postrance, s jednom nogom savijenom i podignutom skoro do trbuha a drugom ispruženom. Već s mesta na kom je stajao, Frost je mogao da vidi da je ispružena noga skoro dvaput veća no što bi trebalo da bude, zatežući materijal nogavice pantalona toliko da se ovaj gotovo sijao. Nogavica je bila podavijena tik iznad članka i tu se videlo naduveno meso, opako crveno i crno, nateklo preko ivice pantalona i cipela.

Mrtav, pomisli Frost. Mrtav. Koliko dugo ovde leži? To je baš čudno, spasilački helikopter odavno je morao da pokupi telo.

Frost krenu napred i nogom zakači granu koja je otpala s drveta. Grana, sa svojim polusuvim listovima, zašušta kad ju je nagazio.

Čovek na zemlji se tu malo pomeri, pokušavajući da se prevrne na leđa. Glava mu se okrenu da pogleda u pravcu zvuka; i lice mu je bilo naduvena maska. Očni kapci bili su natekli i zatvoreni. Usta se pomeriše, ali nije bilo zvuka. Usne su mu ispucale i krv iz tih pukotina slivala mu se na bradu. Usne se još jednom pomeriše i ovoga puta iz njih izađe jecaj.

Ugašena vatra bila je hrpica sivoga, pored nje ležalo je prevrnuto lonče.

Frost priđe vatri, uze lonče, otrča do izvora i vrati se s vodom.

Onda kleknu i pažljivo podiže čoveka, naslonivši ga na svoje telo. Prinese mu vodu ustima i čovek počne piti, halapljivo i isprekidano.

Frost skloni lonče i položi čoveka natrag na zemlju.

Duga grmljavina prolomi se dolinom i nastavi da odjekuje između brda. Frost podiže pogled. Crni oblaci su vrili na nebu. Oluja koja je pretela celoga popodneva, samo što nije započela.

Frost onda ustade, ode do drveta, skinu ranac i otvori ga. Par pantalona, košulja, neke čarape, nekoliko konzervi hrane i neke sitnice ispadoše iz njega. Štap za pecanje bio je naslonjen na drvo.

On se vrati kamperu i čovek mu mahnu rukama, slepo. On ga podiže, dade mu još malo vode i opet ga položi.

"Zmija", reče čovek. Zvuk je bio pola reč pola stenjanje.

Ponovo zagrme. Smračilo se.

Zmija, rekao je čovek. Zvečarka, možda. Na zemlji koja tone u divljinu, zvečarke bi trebalo da su u porastu.

"Moraću da te pomerim", reče on čoveku. Možda će te boleti, ali..."

Čovek ne odgovori.

Frost mu pogleda lice.

Izgledao je kao da spava. Možda je pao u komu. Ali najverovatnije je prelazio iz komatoznog u svesno stanje satima, možda danima.

Nema, reče Frost sebi, drugog rešenja. Moraće da odnese čoveka do farme, koja se nalazila na brdu, da ga stavi u zaklon, nekako ga smesti da mu bude udobno, da založi vatru i da mu nešto tople hrane. Oluja će početi svakoga trenutka, nije ga mogao ostaviti njenom besu.

Da bi to uspeo da uradi, trebaće mu cipele koje čovek nosi, a tu su i pantalone i košulja koje su ispale iz ranca. I nešto hrane: staviće jednu-dve konzerve u džepove. I šibice, nadao se da će biti šibica, ili makar upaljača. Moraće da ponese i lonče, da ga zaveže za pojas možda. Trebaće mu za podgrevanje hrane.

Tri kilometra, pomisli on. Najmanje tri kilometra, i to uzbrdo, po užasnom terenu.

Ali to se mora uraditi. U pitanju je bio čovekov život.

Čovek je mrmljao i mucao.

"Hoćeš još malo?" upita Frost.

Čovek kao da ga nije čuo.

"Žad", promrmlja on. "Žad - mnogo žada..."

31.

Frenklin Čepmen je sedeo na klupi ispred biblioteke, čekajući, kao što je čekao svake srede i subote uveče, od noći kada je razgovarao sa Frostom, kad ga prvi bol probode. Za trenutak se svetla ulice, i osvetljeni prozori kuća prekoputa, i crnilo drveća i sjajna, svetlom prelivena površina ulice zamutiše i zavrteše, kao mračni kaleidoskop, i on poče da se previja, sa živom vatrom koja mu je prolazila kroz grudi, stomak i ruku.

Ostao je povijen, sa rukama čvrsto obavijenim oko trbuha, lica spuštenog nad grudi. Čutao je, bol se polako povlačio iz grudi i stomaka, ali leva ruka mu je još bila utrnula, i njegov jad je pulsirao kroz tu utrnulost.

Pažljivo, on se ispravi, i strah dotače jedan delić njegovog mozga, šapućući svoju sumnju u to šta je izazvalo bol. Trebao bi da ode kući, pomisli, ili, još bolje, da pozove taksi i kaže vozaču da ga odveze do najbliže bolnice.

Ali mora je da sačeka, reče on sebi, samo još malo. Jer je obećao da će čekati, od devet do deset, dve večerei nedeljno. Šta ako bude potreban Frostu?

Iako nije bilo ni traga ni glasa od Frosta od one noći kad je kuvar ubijen u uličici iza restorana. A sad je i En Harison nestala, ni ne javivši mu da odlazi.

Šta im se, pitao se, moglo dogoditi?

On se oprezno ispravi i položi bolnu ruku u krilo.

Smešno, kako je osetljiv. To je samo mali bol...

Bol ga ponovo prože, i on se previ.

Polako je ispustio dah dok je bol, posle svog surovog uboda, napuštao njegovo telo ostavljajući ga mlitavog i potresenog.

Ne smem umreti, reče on sebi. Nekako moram preživeti.

On se podiže i, pogrbljen, stade pored klupe. Na ulici tada ugleda kupolasto svetlo taksija. Potrča, teturajući se, niz trotoar ka ulici, mašući desnom rukom dolazećem taksiju.

Taksi se zaustavi i vozač pruži ruku da otvori zadnja vrata. Čepmen upade unutra i skljoka se na sedište.

"Kuda, gospodine?"

"Odvedite me..." poče Čepmen, i stade. Iznenadna pomisao prolete mu kroz glavu. Ne u bolnicu. Ne odmah. Mora prvo otići na još jedno mesto.

Taksista ga je gledao, poluokrenut u svom sedištu.

"Je li vam dobro?"

"U redu sam."

"Izgledate kao da vam je pozlilo."

"Dobro mi je", reče Čepmen. Bilo je tako teško misliti. Tako teško koncentrisati se na jednu stvar. Misli su mu bile spore i zamućene.

"Hoću da idem", reče on, "na poštu."

"Ima jedna tu niz ulicu, ali šalteri će biti zatvoreni."

"Ne", prošaputa Čepmen. "Ne bilo koja pošta. Jedna određena." On onda reče taksisti gde se ona nalazi.

Vozač ga sumnjičavo pogleda.

"Gospodine, stvarno loše izgledate."

"Dobro sam", reče Čepmen.

Zavalio se u sedište i posmatrao kako ulica promiče dok se taksi kreće. Većina radnji i prodavnica bila je u mraku. Neka svetla su još gorela u džinovskim gromadama stambenih zgrada. Odmah ispred njih nalazila se crkva, s uglačanim krstom koji je sijao na mesečini. Jednom, prisetio se, otišao je u crkvu - ne zna koliko mu je to pomoglo.

Noć je bila tiha i grad je bio tih, kao što je uvek i bio noću. Sedeo je tako i posmatrao ga kako glatko promiče pored njega, i u svemu oseti, i postade svestan toga, nekakav mir. Zemlja i život, pomisli on, i oboje su bili dobri. Krugovi svetla koje su ulične svetiljke bacale na trotoar, mačka što se šunja, deo same noći, obojeni znaci ispisani na prozorima prodavnica najavljuju sniženja - sve te stvari je i ranije opažao, ali ih nikad nije zaista video. I sada ih je, zavaljen u taksi koji se ravnomerno kretao, po prvi put video kao odvojene pojedinosti koje su sačinjavale grad koji je poznavao. Skoro kao da se, pomisli, oprašta s njim i posmatra ga tako da bi ga se mogao setiti u danima kada ga više neće biti.

Mada nema nameru da ga napusti. Prvo u poštu, pa onda u bolnicu i odande će zvati kuću, jer ako se ne javi, Alisa će se brinuti, a imala je dosta briga i bez njega. Ali ne zbog novca. Bio je zadovoljan time,

pa pomisli na knjigu i na to kako je novčano obezbeđena. Ruka mu je smetala. Poželeo je da prestane da ga žiga. Sad mu je bilo dobro, da nije ruke. Pomalo je slab i potresen možda, ali ruka ga je brinula.

Taksi stade pored ivičnjaka i vozač se okrene da otvori vrata.

"Evo nas", reče on. "Hoćete da vas sačekam?"

"Molim vas", reče Čepmen. "Odmah se vraćam."

On se stade penjati stepenicama, zastajkujući, jer mu je penjanje predstavljalo napor. Noge je jedva vukao i zadihao se dok je stigao na vrh.

Prešao je hol i našao pregradak koji je iznajmio pre više nedelja. Koverta, video je, još je bila tu - samo ta jedna koverta.

B F-u i nazad E-u. Polako i pažljivo je okrenuo ručku, nije uspelo. On pokuša ponovo, ovoga puta uspešno. Pruži ruku, uze kovertu i zatvori pregradak.

Kako se okrenuo, s kovertom u stisnutoj šaci, bol ga ponovo probode - težak, nemilosrdan, užasan. Crnilo se sklopi nad njim i on pade, ne osetivši udar kad mu je telo lupilo o pod.

Krećući se prigušenim pa blistavim svetlom nove zore, um i svest Frenklina Čepmena stupiše u mesto zvano Smrt.

32.

Oluja otpoče gotovo čim je pošto; s čovekom u naručju Frost se probijao kroz predeo ispunjen zaslepljujućim sevanjem munja, praskavim udarima i odjecima grmljavine, što su se odbijali od brda, dok je kiša tekla potocima tako da se činilo da se i sama zemlja pod njegovim nogama kreće oponašajući pokrete nesputane vode koja je tekla niz padinu. Drveće iznad njega previjalo se nalik na džinovska stvorenja u samrtnoj agoniji, a visoko na liticama koje su krasile brda, vetar je stenjao i zavijao u predasima između dve grmljavine.

Čovek koga je nosio nije bio lak, onako velik i sasušen - mnogo puta je Frost morao da se odmori, spuštajući ovoga tako da mu je težina ležala na zemlji a ipak ga zadržavajući u rukama. Onda bi opet krenuo, jedan oprezni korak za drugim, uz zastrašujuću strminu brda, sa tlom mekim i nesigurnim od kiše. Odozdo je čuo opako režanje nabujalih voda, zatvorenih između dva brda, što su vrile niz strmu izbrazdanu dolinu. Do sada je u logoru u kom je našao čoveka najverovatnije već pola metra, ili više, uskovitlane vode.

Duboki sumrak pao je s dolaskom oluje: mogao je da vidi samo nekoliko metara ispred sebe. Nije se usuđivao da razmišlja o razdaljini koju još treba da pređe. Vreme je izgubilo značenje, svet se suzio na tih nekoliko kvadratnih metara, i on se kretao u magli sive večnosti.

Potom, bez ikakvog upozorenja, šuma prestade. Jednoga trenutka bila je tu, onda je iskoračio iz nje i pred njim se otvorilo ono što je nekad bila livada, sa travom do kolena, koja se sva povijala od gneva vetra, belasale su se sjajne njihove stabljike u sumraku, kapi kiše raznošene vetrom vile su se poput magle iznad njih.

Na brežuljku iznad livade nalazila se kuća, stena nasuprot oluji, okružena podivljanim drvećem, i odmah iznad horizonta taman obris, koji bi morao biti ambar.

Teško je stupio na livadu, ali ovde tle nije bilo tako strmo a blizina kuće dala je živost njegovim koracima, iako bi se čas ranije zakleo da je to nemoguće.

Prešao je polje, i sad, prvi put otkako su krenuli, postao svestan

topline tela koje je nosio. Dok se penjao, ono je bilo samo teret, težina koju je morao držati, koju je morao nositi. Ali sada taj teret opet postade čovek.

Zašao je pod drveće koje je okruživalo kuću dok su munje režale nebom i silni vetar ga udario novim tovarom kiše.

Kako je obišao trem, kuća je primila stari, poznati izgled. I pored kiše mogao je da zamisli dve stolice za ljujanje, jednu uz drugu, na tremu, i dvoje staraca kako sede na njima u letnje predvečerje, zagledani negde preko rečne doline.

Stigao je do stepenica; osetio je da su klimave, kada je stupio na njih, ali izdržale su njegovu težinu, i stao je na trem.

A sada vrata, pomisli. To mu ranije nije palo na pamet; sad se upita nisu li vrata možda zaključana. Zaključana ili ne, ući će - provaliće vrata ili prozor. Čovek koga je nosio mora imati zaklon.

Krenuo je preko trema do vrata i - dok se približavao - ona se otvoriše, i jedan glas reče: "Stavi ga ovde."

Tamna ljudska figura pođe ispred njega i on vide, pored jednog zida, nešto što je ličilo na dečji krevetac.

Sagnu se i spusti čoveka na krevetac, pa se uspravi. Ruke su mu bile utrnule i bolele su ga, činilo mu se da može osetiti svaki mišić u njima; za trenutak se soba lagano zaljulja i potom se smiri.

Druga osoba, ona koja je otvorila vrata, stajala je pored stola na drugom kraju sobe. Sićušni jezičak svetla zatreperi, onda postade svetao i umiri se - Frost vide da je to sveća. Poslednji put je video sveću one noći (pre koliko vremena?) kad je En Harison sedela s njim za stolom.

Druga osoba se okrete i on vide da je to žena: obično ali snažno lice, šezdeset godina, možda i više, staro lice ali ipak u mnogom pogledu bezvremensko, mirno i samouvereno. Nosila je kosu skupljenu u punđu nisko na vratu, na sebi je imala dotrajao džemper s rupom na laktu.

"Šta mu je?" upita ona.

"Zmija ga je ujela. Našao sam ga, samog, u logoru uz reku."

Ona uze sveću, pređe sobu i pruži mu je.

"Drži ovo", reče ona, "da imam nešto svetla dok radim."

Pa se povi nad čovekom u krevetiću.

"Noga je u pitanju", reče Frost.

"Vidim", reče ona.

Ispružila je ruke i uhvatila iskrzanu ivicu nogavice. Naglo je razdvojila ruke a tkanina se iscepa uz piskutav zvuk. Potom je još jednom dohvatila nogavicu, opet povukla i tkanina je otpala a noga ostala gola.

"Spusti svetlo", reče mu ona.

"Dobro", reče Frost.

Meso na nozi bilo je umrljano, crno, s opakim crvenim tačkama tu i tamo. Koža, zategnuta usled velikog oticanja, sijala se pri svetlosti sveće. Gnoj je curio iz nekoliko otvorenih rana.

"Koliko dugo je ovakav?"

"Ne znam. Našao sam ga ovog popodneva."

"Nosio si ga uzbrdo? Po ovakvoj oluji?"

"Nije bilo drugog načina", reče on. "Morao sam."

"Ne mogu mnogo učiniti", reče ona. "Možemo ga očistiti. Dati mu tople supe. Paziti da mu bude udobno."

"Nema medicinske pomoći u blizini, naravno."

"Ima jedna spasilačko-osmatračka stanica petnaestak kilometara odavde", reče ona, "a ja imam kola. Možemo ga odvesti kad oluja prestane. Put je i suviše loš da krećemo po oluji. Opasnost od poplava je velika i sigurno će biti rupa ispunjenih blatom. Ako ga odvedemo tamo, oni će ga helikopterom prevesti u Čikago."

Ona se okrete i pođe ka kuhinji. "Naložiću vatru", reče, "i podgrejati vodu. Probaj da ga malo očistiš dok mu skuvam supu. Pokušaćemo da ga nateramo da uzme malo."

"Nešto mi je pričao", reče Frost. "Ne mnogo. Nešto blesavo o gomili žada. Osećao sam se kao da nosim mrtvacu. Mislim da je uglavnom bio u nesvesti, dok sam ga nosio. Ali znao sam da je živ, po toplini tela."

"Ovo bi bilo loše vreme", reče ona, "da čovek umre. I loše mesto. Pogotovu tamo u dolini. Po ovakvoj oluji, spasilačka ekipa nikako ne bi stigla na vreme."

"Razmišljao sam o tome", reče Frost.

"Došao si pravo ovamo. Znao si da je ovde kuća?"

"Odavno", reče on, "znam za ovu kuću. Nisam očekivao da nekog zateknem."

"Ja sam je koristila", reče ona. "Mislila sam da nikom neće smetati."

"Siguran sam da neće", reče on.

"Izgledaš kao da ni tebi ne bi škodilo malo hrane", reče mu ona, "i malo odmora."

"Moram vam", reče on, "nešto kazati. Ja sam izgnanik. Prognan sam, i ne bi trebao ni s kim da razgovam, i niko..."

Ona podiže ruku. "Znam šta je izgnanstvo. Nema potrebe da mi objašnjavaš."

"Hoću da kažem, jedino je pošteno da vam kažem. Ne možete primetiti znake pri slabom svetlu. Pustio sam bradu pa ona sakriva najveći deo tetovaža. Ostaću i pomoći vam oko ovoga čoveka, ako hoćete, i zatim ću otići. Ne želim da vas uvaljujem u neprilike."

"Mladiću", reče ona, "izgnanstvo mi ama baš ništa ne znači. Sumnjam da ikom u Divljini išta znači."

"Ali neću..."

"A ako si izgnan i ne smeš stupati u vezu ni sa kim, zašto si se mučio s tim čovekom?"

"Nisam ga mogao ostaviti tamo. Nisam mogao dopustiti da umre."

"Mogao si", reče ona. "Kad si izgnan, on nije tvoja briga."

"Ali..."

"Već sam te negde videla", reče ona. "Bez brade. To sam pomislila čim sam ti prvi put videla lice pri svetlosti sveće, ali..."

"Mislim da niste", reče on. "Zovem se Denijel Frost i..."

"Denijel Frost, iz Centra večnost?"

"Da. Ali kako..."

"Radio", reče mu ona. "Imam radio i slušam vesti. Kažu da si nestao. Da je bio nekakav skandal. Nisu spomenuli da si izgnan. A znam i gde sam te videla. Na novogodišnjoj zabavi prošle godine."

"Novogodišnjoj zabavi?"

"Onoj u Centru večnost u Njujorku. Ti se mene sigurno ne sećaš. Nisu nas predstavili. Bila sam sa projektom Vremenska potraga."

"Vremenska potraga!" on skoro viknu. Jer - sad je znao ko je ova žena. Ona za koju je B.Dž. rekao da se mora naći, ona koja je nestala.

"Drago mi je što smo se konačno sreli, Denijele Frost", reče ona. "Ja sam Mona Kembel."

33.

En Harison je znala da je još jednom zalutala na slepi put, ali ništa nije mogla uraditi sem da nastavi dok ne dođe do mesta gde se može okrenuti. Onda će se vratiti istim putem i pokušati nekim drugim koji vodi na zapad.

Nekada davno putevi su bili obeleženi brojevima a mape su se mogle kupiti na svakoj servisnoj stanici. Ali sad su oznake nestale a servisnih stanica nije bilo. S kolima s pogonom na dugovečne baterije, nije više bilo potrebe za servisnim stanicama.

Ovde, u Divljini, glavno je bilo preći što više kilometara pronalaziti puteve koji vode u pravom smeru, praveći pri tome mnogo pogrešnih skretanja, vraćajući se radi isprobavanja nekog drugog puta - nekim danima napredovalo se samo po nekoliko kilometara pravoga puta, a retko je čovek bio sasvim siguran gde se nalazi. Ponekad bi se naišlo na ljude koji mogu da pomognu, ponekad je bilo gradova koji se mogu prepoznati. Ali, izuzev toga, trebalo se osloniti prosto na slobodnu procenu.

Dan je bio topao i gustiš koji je rastao uza sam put, praveći tunel iznad njega, skupljao je i držao toplotu. Čak i s otvorenim prozorima bilo je teško disati."

Put se suzio na poslednjem kilometru i sad je bio tek nešto više od rova uklesanog u brdo. Na desnoj strani brdo se strmo uzdizalo, gusto i zbijeno načičkano drvećem i žbunjem, sa sivim stenama, umrljanim mahovinom, koje vire iz lišćem prekrivene zemlje ispod drveća. Na levoj strani tle se oštro spuštalo, puno stena i drveća.

En se nagodi sama sa sobom. Ako za narednih pet minuta vožnje ne nađe mesto da se okrene, voziće unazad do raskrsnice na koju je naišla pre nekoliko kilometara. Ali to će biti vožnja spora, možda čak i opasna jer je staza bila uska, nije htela to da radi ako baš ne mora. Ispred nje, grane drveća i dalje su se nadvijale tako da su gradile tunel, a neke su visile toliko nisko da su se češale o kola.

Košnicu zato i nije opazila na vreme, a i da ju je opazila, verovatno ne bi shvatila šta je to. To je bila prosto siva lopta, nalik na gužvu prljavog papira, koja je visila s jedne od grana što su se češale o

bočnu stranu kola, na nivou vetrobrana.

Ona se očeše o ivicu vetrobrana i - upade kroz otvoreni prozor kola. Dok je padala, iz nje izlete oblak zujećih insekata.

U tom trenutku En shvati šta je ta lopta zgužvanog papira - osinjak.

Insekti se obrušiše na njeno lice i narojiše joj se u kosi. Ona vrisnu i podiže ruke da se odbrani od njih. Kola naglo skrenuše, zastadoše, kao da oklevaju, i siđoše s puta. Udariše potom u jedno drvo, odbiše se, lupiše u stenu, prođoše pored nje i konačno se zaustaviše, zadnjim delom se ukleštivši između dva drveta.

En napipa ručku na vratima i povuče je. Vrata se otvoriše, ona se baci napolje skotrljavši se sa sedišta i udarivši o zemlju. Podiže se pa potrča, sumanuto, slepo. Udarala se po licu i vratu. Suplela se, pala i zakotrljala se, tek ju je palo deblo zaustavilo.

Jedna osa još joj je prelazila preko čela, druga je besno zujala u njenoj kosi. Osećala je dve bolne tačke kako je peku na zadnjoj strani vrata, i još jednu na obrazu.

Osa s čela odlete. Ona onda polako ustade i zatrese glavom. Zujanje prestade. I druga osa je očigledno odletela.

Ustala je i tek tada postala svesna brojnih modrica, ogrebotina, i još nekoliko ujeda. U jednom članku je osećala tup bol. Ona se pažljivo spusti na palo stablo, ali trulo drvo se obruši pod njenom težinom, i ona se nađe na zemlji.

Divljina je oko nje bila crna, siva i zelena - kao što je i tišina bila zelena. Ništa se nije kretalo. Čekalo je. Čučalo je i bilo sigurno u sebe. Nije bilo zabrinuto.

Oseti kako se u njenom mozgu rađa mentalni vrisak, i obuzda ga. Ovo nije vreme, reče ona sebi, za popuštanje nerava. Treba ostati za trenutak na ovom deblu, smiriti se, da bi se lakše mogla proceniti situacija, zatim krenuti uzbrdo i proceniti u kakvom su stanju kola. Iako je bila sigurna da se kola, čak i da su u redu, neće moći samo sopstvenom snagom vratiti na put. Kola su pravljena za gradske ulice, ne za ovakve terene.

Cela ideja je od početka bila glupa, naravno. Na ovo putovanje nije trebalo ni da polazi. A pošla je, sećala se, iz dva razloga: da se oslobodi nadzora Centra večnost, i sa sićušnom nadom da zna gde bi Denijel Frost mogao biti.

I zašto Denijel Frost? upita ona sebe. Čovek koga je videla jednom u

životu, čovek kome je spremila večeru i s kojim je jela, za stolom sa svećama i crvenim ružama. Čovek s kojim je otkrila da je prijatno razgovarati. Čovek koji joj je obećao pomoć iako je znao da joj je ne može pružiti, iako je bio u nekoj svojoj strašnoj opasnosti. I čovek koji je rekao da je kao dečak provodio leta na farmi blizu Bridžporta u Viskonsinu.

I čovek koji je kasnije prokažen.

Izgubljeni psi, pomisli ona, i mačke beskućnice - iako nije više bilo mnogo ni pasa ni mačaka. I izgubljeni slučajevi. Bila je luda za izgubljenim slučajevima, neizbežni i nepopustljivi branilac nesrećnih. I gde ju je to dovelo?

Ovde, pomisli ona. Ovde, u dubine nepoznate šume, pored slepog, dotrajalog puta, stotinama milja od bilo čega, ili bilo koga ko bi joj mogao pomoći, prepuna osinjih ujeda, u modricama, izgleda i sa povređenim člankom - potpuna prokleta budala.

Ispravila se i mirno odstajala za trenutak, isprobavajući članak. Mada ju je malo bolelo, utvrdila je da će izdržati.

Polako je pošla uzbrdo. Noge su joj tonule u crnu ilovaču prekrivenu mrtvim lišćem koje je tu ležalo kao znak mnogih jeseni. Izbegavala je stene i povremeno bi se, pri penjanju, pomogla mladim izdancima i niskim granama.

Ponekad bi i pokoja besna osa prozujala, ali roj se izgleda smirio.

Došla je do kola i odmah je uvidela da su neupotrebljiva. Jedan točak je udario pravo u stenu i bio smrvljen.

Stajala je, gledala i pokušavala da smisli šta mora da uradi.

Njena vreća za spavanje bila je, naravno, laka, ali ipak preglomazna da bi se bez problema mogla nositi. Potrebno je poneti hranu, sekiricu za sečenje drva za potpalu, nešto šibica, još jedan par cipela.

Nije vredelo ostajati ovde. Negde, na nekom od onih divljih, napuštenih puteva, naći će neku pomoć. Nekako će se snaći. A kad se snađe, šta će onda uraditi? Prešla je samo nekoliko stotina kilometara, još mnogo je ostalo. Da li da nastavi sa svojom suludom odisejom ili da se vrati na Menhetn, i Centru večnost?

Zvuk je prenu, mek zvuk grana koje se češu o metal, i tiho zujanje koje je moglo biti samo električni motor.

Neko je vozio putem! Neko ko je prati?

Strah je preplavi, sva snaga i hrabrost je napustiše, i ona čučnu, šćućuri se pored slupanih kola, dok su se druga kola, skrivena od njenog pogleda gustim rastinjem, polako približavala putem.

Mora da ju je neko pratio, reče ona sebi. Jer ovaj put izgleda da nikud ne vodi, postajao je sve lošiji i lošiji, uskoro će se potpuno izgubiti.

Za samo nekoliko sekundi kola će doći do osinjaka, i šta će se onda desiti! Insekti neće dobro podneti ponovno uznemiravanje. Uskomešani prvim susretom, izleteće u rojevima, namereni na osvetu.

Zvuk granja i žbunja koje se češe o metal kola prestade. Električni motor je mirno zujao. Kola su stala pre no što su došla do osinjaka. Začu se lupanje vrata, lišće zašušta pod laganim koracima. Koraci se onda zaustaviše. Tišina je potrajala. Onda ponovo nekoliko koraka, i ponovo se zaustaviše.

Čovek pročisti grlo, kao da je hteo nešto da kaže pa onda odlučio da to ne uradi.

Još jednput koraci - ovaj put ne hod već neodlučno šuštanje.

Glas progovori, zastajkujući, normalan glas, kao glas čoveka koji okleva da naruši čaroliju šumskog mira.

"Gospođice Harison", upita glas, "jeste tu?"

Ona se napola podiže iz čučnja, iznenađena. Već je negde čula taj glas, trebalo bi da ga prepozna. Odjednom joj sinu.

"Gospodine Saton", reče ona, koliko je mirno mogla, odlučna da ne viče i da ne zvuči uzbuđeno, "ovde sam, dole. Pazite na osinjak."

"Koji osinjak?"

"Ima jedan na putu. Ispred vas."

"Da li ste dobro?"

"Da, u redu sam. Malo izujedana. Vidite, udarila sam u osinjak i kola su skrenula s puta i..."

Ona natera sebe da prekine. Reči su izlazile prebrzo, potiskivale jedna drugu. Morala je da se smiri. Nije smela da bude histerična.

On je sišao s puta, krenuo niz padinu ka njoj.

Videla ga je kako dolazi - krupan neuglađen čovek izbornog lica.

On stade i pogleda kola.

"Gotova", reče on.

"Jedan točak je slomljen. Samo ulubljen."

"Priredili ste mi lepu trku", reče on.

"Ali zašto ... kako ste me našli?"

"Čistom srećom", reče on. "Ima nas desetak koji vas tražimo. Pokrivamo različite oblasti. I ja sam naišao na vaš trag. Pre dan ili dva. Kada ste razgovarali s nekim ljudima u selu."

"Zaustavljala sam se više puta", reče ona, "da pitam za pravac."

On klimnu glavom. "Onda je bila i kuća pored raskrsnice. Kazali su mi da ste pošli ovim putem. Rekoše da put prestaje malo dalje. Rekoše i da se možete uvaliti u nevolje. Veoma loš put."

"Nisam videla kuću."

"Možda", reče. "Malo je povučena od puta. Na brežuljku. Nije je lako primetiti. Pas je izašao, lajao na mene, pa sam je tako uočio."

Ona ustade.

"Šta sad?" upita ona. "Zašto ste me tražili?"

"Trebate nam. Ima nešto što morate uraditi. Nešto što mi ne možemo. Frenklin Čepmen je mrtav."

"Mrtav!"

"Infarkt", reče on.

"Koverta!" uzviknu ona. "On je jedini znao gde..."

"Sve je u redu", reče on. "Imamo kovertu. Uhodili smo ga. Taksista ga je pokupio i odvezao na poštu..."

"Tamo je bilo pismo", reče ona. "Zamolila sam ga da iznajmi pregradak pod lažnim imenom, dala sam mu kovertu i on ju je poslao sam sebi i ostavio u pregratku. Legalan potez. Da ja ne bih znala gde je koverta."

"Taksista je bio jedan od naših", reče Saton. "Tako smo ga, između ostaloga, pratili. Izgledao je bolesno kada je ušao u taksu i..."

"Jadni Frenklin", reče ona.

"Bio je mrtav kada je udario o pod. Nije ni znao šta se desilo."

"Ali za njega nema drugog života, nema..."

"Ima on bolji drugi život", reče Saton, "no što bi mu Centar večnost ikada pružio."

34.

Frost je sedeo na stepenicama koje su vodile na trem, okrenute dolini. Prve večernje senke pale su na reku, iznad udaljenih vrhova drveća nepravilna linija crnih oblika letela je, rascepkana - to je jato gavrana išlo ka mestu za parenje. Na drugoj strani reke, uska bela traka prelazila je zaobljena brda kao zmija - trag drevnog i napuštenog puta.

Na padini ispod njega bio je ambar, slemenjača mu je visila; pored njega nalazila se zarđala grdosija koja je nekad predstavljala poljoprivrednu mašinu. Na drugom kraju mrkožutog polja mračna prilika je trčala kroz visoku travu: divlji pas, verovatno, možda čak i kojot.

Nekada, sećao se, travnjak je bio pokošen, žbunje oblikovano i cvećnjaci odnegovani. Nekada, u njegovom sećanju, ograde su održavane i farbane; sad je sva boja nestala, kao i pola ograde. Prednja kapija pijano se klatila na jednoj jedinoj šarci, napola istrgnutoj iz rama.

Iza kapije su stajala kola Mone Kembel, visoka trava i korov dopirali su im skoro do prozora a točkove potpuno skrivali. To je falš nota, pomisli on. Ona nemaju pravo da budu ovde. Čovek je napustio ovu zemlju i sad bi je trebao ostaviti na miru, treba joj dozvoliti da se odmori od čovekove duge vladavine.

Iza njega vrata se tiho zatvoriše i koraci krenuše preko trema. Mona Kembel sede na stepenice ispod njega.

"Prijatan je pogled", reče ona. "Zar ne?"

On klimnu glavom.

"Pretpostavljam da se sećaš mnogih prijatnih dana provedenih na ovom mestu."

"Moguće", reče Frost, "ali to je bilo tako davno."

"Ne baš", reče mu ona. "Pre samo dvadeset godina, ili manje."

"Prazno je. Usamljeno je. Nije isto. Ali nisam iznenađen. Ovo sam i očekivao."

"Ali došao si", reče ona. "Ovde si potražio zaklon."

"Došao sam jer sam morao. Nešto me je nateralo da dođem. Neću

se pretvarati da znam šta je to bilo, ali zato sam došao."

Sedeli su u tišini za trenutak, i on vide da joj ruke opušteno i mirno leže u krilu, ruke već pomalo izborane ali još uvek male i spretne. Nekad su, pomisli on, te ruke bile lepe i, na neki način, još nisu izgubile tu lepotu.

"Gospodine Frost", reče ona ne gledajući ga, "vi niste ubili tog čoveka."

"Ne", reče on, "nisam."

"Nisam ni mislila", reče ona. "Nemate zbog čega da bežite, ako se zanemari tetovaža na vašem licu. Da li ste pomislili da biste mogli povratiti svoj položaj ako me prijavite?"

"Ta ideja mi je", reče Frost, "već pala na pamet."

"Razmislili ste o njoj?"

"Ne ozbiljno. Kada ste priterani u čošak, razmišljate o svemu. Čak i o stvarima za koje znate da ih ne biste mogli uraditi. Ali to, naravno, moj položaj niukoliko ne bi poboljšalo."

"Mislim da bi", reče ona. "Pretpostavljam da me prilično žele."

U nekoj sakrivenoj šupljini drveta mračnjak otpoče svoju večernju pesmu. Dvoje na stepenicama su sedeli i slušali.

"Sutra", reče Frost konačno, "odlazim. Imate dovoljno nevolja i bez mene. Naposljetku, imao sam nedelju dana odmora i hrane, i vreme je da krenem dalje. Možda ne bi bila loša ideja da i vi krenete. Niko ko je u bekstvu ne može sebi priuštiti da toliko vremena ostane na jednom mestu."

"Nema potrebe", reče ona. "Nisam u opasnosti. Ne znaju. Kako bi i mogli da znaju?"

"Odvezli ste Hiklina do spasilačke stanice."

"Noću", reče ona. "Ni u jednom trenutku nisu uspeli dobro da me vide. Kazala sam im da sam prolazila i našla ga na putu."

"U redu", reče on. "Ali zaboravljate na Hiklina. Čovek može da priča."

"Mislim da ne. Bio je u delirijumu najvećim deo vremena. Kada je govorio, nije znao šta priča. Stalno je spominjao nekakav žad."

"Znači", reče on, "ne vraćate se u Centar večnost. Nikad se nećete vratiti?"

"Ne vraćam se", reče ona.

"Šta ćete raditi?"

"Ne znam", reče ona. "Ali ne vraćam se. Tamo je sve nestvarno. To je bajka - nemilosrdna, okrutna bajka. Jednom kad dodirnete stvarnost, kad osetite stvarnost sveže zemlje, kad doživite svanuće i zalazak sunca, kad čujete mračnjaka..."

Ona se okrete postrance na stepenicama i pogleda ga pravo u oči. "Ne razumeš, zar ne?"

On odmahnu glavom. "Ono tamo možda nije pravi život", reče on. "Mislim da svi to znamo. Ali radimo za drugi život, i verujem da je to važno. Ovo možda nije pravi način da se do onoga dođe. Naredne generacije će naći neki bolji način. Ali, trudimo se..."

"To govoriš i posle svega što ti se dogodilo? Pošto su ti namestili suđenje i osudili te na izgnanstvo, čak i pošto su probali da te optuže za ubistvo, još uvek veruješ Centru večnost?"

"Ono što se meni dogodilo", reče joj on, "mora biti delo samo nekolicine ljudi. To ne znači da su principi na kojima je Centar zasnovan pogrešni. Još uvek imam i razloga i prava da se pozivam na te principe, kao i dosad."

"Moram te naterati da shvatiš", reče ona. "Ne znam zašto mi je to tako važno, ali moram te naterati da shvatiš."

One je pogleda - tvrdo usedeličko lice s kosom čvrsto stegnutom u punđu, tanke, prave usne, bezbojne oči, a sve osvetljeno nekim unutrašnjim sjajem ljudskog posvećenja, koji se uopšte nije uklapao. Lice učiteljice, pomisli on, koje skriva mozak oštar i precizan kao sat od hiljadu dolara.

"Možda", reče on meko, "razumevanje leži u onome što mi niste rekli, i što nisam pitao."

"Misliš: zašto sam pobešla. Zašto sam ponela svoje beleške."

"Tako bih rekao", reče on. "Ali ne morate mi reći. Nekada bih želeo da mi kažete; sada mi je svejedno."

"Pobešla sam", reče ona, "jer sam htela da se uverim."

"Da je ono što ste otkrili ispravno?"

"Da, tako nekako. Odlagala sam sastavljanje bilo kakvog izveštaja o napretku a približavalo se vreme kad bih morala predati bar jedan i - kako ovo da kažem? - mislim da se, kad su zaista važne stvari u pitanju, u čoveku javlja poriv da ništa ne kaže, da ne da ni najmanji znak šta misli da je otkrio dok se potpuno ne uveri u to. Tako da sam se uspaničila, u stvari ne baš uspaničila - pomislila sam da bi bilo

najbolje da se osamim negde, za neko vreme..."

"Hoćete da kažete da ste otišli s namerom da se vratite?"

Ona klimnu glavom. "Tako sam zamislila. Ali sada se ne mogu vratiti. Otkrila sam previše. Više nego što sam očekivala."

"To putovanje unazad, kroz vreme, daleko je složenije nego što smo mislili. Ono..."

"Nije složenije no što smo mislili", reče ona. "Zaista uopšte nije složeno. I odgovor je veoma prost. Vremensko putovanje je - nemoguće."

"Nemoguće!"

"Da - nemoguće. Ne možeš se kretati u vremenu, niti kroz vreme, niti oko njega. Ne možeš upravljati njime. Suviše je čvrsto upleteno u ono što možeš nazvati kosmičkom matricom. Nećemo moći da koristimo vremensko putovanje da rešimo probleme prenaseljenosti. Zato ćemo ili naseliti druge planete ili sagraditi ogromne gradove-satelite u svemiru ili pretvoriti planetu u jednu ogromnu zgradu - ili ćemo morati uraditi sve te tri stvari. Vreme je predstavljalo tako lako rešenje. Zato je Centar večnost i bio toliko zainteresovan..."

"Ali jeste li sigurni? Kako možete biti sigurni?"

"Matematika", reče ona. "Neljudska matematika. Hamalska matematika."

"Da, znam", reče on. "Kazali su mi da radite s tim."

"Hamalijanci", reče ona, meko, "mora da su bila čudna stvorenja. Savršeno logična bića koja su bila veoma zainteresovana ne samo za površinske fenomene, već i za korene svemira. Zagrizli su u činjenice, u cilj postojanja svemira, i radi toga su razvili matematiku koju nisu koristili samo kao podršku logici, već i da tu logiku razvija."

Ona ispruži dlan i stavi ga na njegovu ruku. "Osećam", reče ona, "da su napokon došli do konačne istine - ako postoji tako štogod kao što je konačna istina. A verujem da mora postojati."

"Ali drugi matematičari..."

"Da, i drugi matematičari su koristili hamalsku matematiku. I bili su zbunjeni njome, jer su je posmatrali samo kao sistem simbola, formula i tvrđenja. Koristili su je kao fizički izraz, a ona je više od toga..."

"Ali to znači da još moramo čekati", povika on. "To znači da neki ljudi u komorama još moraju čekati. Čekati dok ne obezbedimo mesto - ili

veliki broj mesta - za njih, dok ne nađemo druge sunčeve sisteme, sa planetama nalik Zemlji. A planeta ima, naravno, ali sve su kao Hamal IV. Moraju se teraformirati, a dok se teraformiraju, populacija će se nebrojeno povećati."

On je pogleda užasnuto. "Nikad nećemo moći uskladimo te dve stvari", reče.

Nikad. Predugo su čekali. Čekali su jer im se činilo da im je besmrtnost na dohvatu ruke. Čekali su jer im se činilo da će imati na raspolaganju sav prostor koji im bude potreban, jednom kad razreše problem vremenskog putovanja; a sada im je baš vreme nedostupno.

"Vreme je jedan od činilaca kosmičke matrice", reče Mona Kembel. "Svemir je drugi činilac, materija/energija treći. Oni su svi spojeni, isprepleteni. Ne mogu se razdvojiti. Ne mogu se uništiti. Ne možemo njima upravljati."

"Prevazišli smo ajnštajnovska ograničenja", reče Frost. "Uradili smo ono što su svi smatrali nemogućim. Možda možemo..."

"Možda", reče ona, "ali pre bih rekla ne."

"Ne izgledaš uzbuđena zbog toga."

"Nema potrebe", reče ona. "Ali nisam ti sve ispričala. I život je jedan činilac. Možda bi trebalo reći život/smrt, kao što kažemo materija/energija, iako analogija nije sasvim tačna."

"Život/smrt?"

"Da, kao materija/energija. Mogao bi to nazvati, ako tako želiš, i zakonom očuvanja života."

On nesigurno ustade sa stepenica i siđe na zemlju. Stajao je za trenutak, zagledao se preko doline, i onda se ponovo okrenuo ka njoj.

"Misliš da smo prošli kroza sve ovo, sav ovaj rad, nizašta?"

"Ne znam", reče ona. "Pokušala sam da razmislim i o tome, ali nisam došla do odgovora. Možda nikad i neću. Sve što znam jeste da život ne biva uništen, ne biva ugašen niti oduvan kao plamen sveće. Smrt je prelaz iz ovoga stanja, koje zovemo životom, u drugo. Kao što materija prelazi u energiju ili energija u materiju."

"I onda dokle tako idemo?"

"A ko smo mi?" upita ona.

Zaista, pomisli on. Ko smo mi?

Tričava tačkica svesti koja se u svojoj aroganciji suočava s prostranošću, hladnoćom, prazninom i nemilosrdnošću univerzuma? Stvar (stvar?) koja misli da nešto znači a u biti je beznačajna? Sitni, treperavi ego koji zamišlja da se univerzum okreće oko njega - zamišlja to iako zna da je univerzum postojao mnogo pre njega, i da ga za čoveka zaista nije moglo biti briga?

Takvo razmišljanje, reče on sebi, nekad je uistinu moglo biti opravdano. Ali ne više. Ne ako je ono što je Mona Kembel rekla istina. Jer, ako je ono što je ona rekla istina, onda je svaki mali treperavi ego deo univerzuma, i suštinski izraz smisla njegovog postojanja.

"Samo jedno pitanje", reče on. "Šta ćete uraditi s tim?"

Ona zatrese glavom, zbunjena sad kad je pitanje konačno postavljeno. "Šta misliš šta će se dogoditi kad objavim svoje proračune? Šta će se dogoditi s Centrom večnost? S ljudima, i živim i mrtvim?"

"Ne znam", reče on.

"A šta bih im i mogla reći?" upita Mona Kembel. "Ne više od onoga što sam tebi rekla. Da se život nastavlja, da ne može biti uništen, kao ni energija. Da je večan, kao i vreme i kosmos. Zato što je jedno s vremenom i svemirom u tkanju univerzuma. Ne bih im mogla ništa obećati, sem da nema kraja životu. Ne bih im mogla reći da bi smrt lako mogla biti najbolja stvar koja im se može dogoditi."

"Ali mogla bi biti, naravno."

"Mislim da bi."

"Ali neko drugi, za dvadeset godina", reče on, "za pedeset godina, stotinu godina - neko će otkriti ono što ste vi otkrili. Centar večnost je uveren da ste nešto otkrili. Znaju da ste radili s hamalskom matematikom. Obrazovaće tim da radi na njoj. Neko će sigurno isto to otkriti."

Mona Kembel je ćuteći sedela na stepenicama. "Možda", reče ona. "Onda će im oni to reći, ne ja. Ja ne mogu, nekako, da vidim sebe kao osobu koja rasparčava sve što je njena rasa načinila u zadnjih dve stotine godina."

"Ali nadomestićete im to novom nadom. Potvrđićete veru koja je čovečanstvo održavala mnogo vekova."

"Prekasno je za to", reče ona. "Mi stvaramo sopstvenu besmrtnost,

sopstvenu večnost. Imamo je u rukama. Ne možete tražiti od čovečanstva da se odrekne nečeg takvog zarad..."

"Zato se ne vraćate. Ne zato što se plašite da nam kažete da je vremensko putovanje nemoguće. Već zato što ćemo, kada saznamo da je nemoguće, otkriti i da se život proteže u beskonačnost."

"Tako je", reče mu ona. "Ne mogu od čovečanstva načiniti gomilu budala."

35.

Rasel Ogden je prestao da kopa kad je udario o nešto za šta je pomislio da je kamen. Nije imao nikakav alat, sem svojih ruku, a rupa još nije bila dovoljno duboka, i krst koji ga je mučio svih ovih dana - taj krst će ga još i poraziti.

On se ispravi u rupi, koja mu je dosezala dosta iznad kolena, i pogleda krst koji se ležao na pesku: deblo je vinovom lozom vezao za duže drvo, koje našao na obali, i prevukao preko reke.

Nije bilo sumnje da je sad imao predugačak vertikalni deo, koji je zahtevao poduboku rupu. Kraći komad daleko bi bolje poslužio. Ali nije imao izbora, uzeo je ono na šta je naišao. A nije imao ni testeru niti sekiru da ga skрати.

Da bi krst stajao uspravno, ovakav kakav je sad bio, rupa treba da bude dvaput dublja. A sad će još morati da započne novu, na neki metar odavde, jer čak i da uspe da kopa ispod kamena, nema načina da ga izvuče iz rupe.

Ispravljen, nasloni se na zid rupe i zlovoljno dva-tri puta udari bosom petom po kamenu; no, dok je udarao, postade svestan da kamen nije tako čvrst kao što bi trebalo da bude.

Prestao je da udara, stao i pokušao da razjasni tu čudnu nečvrstinu kamena, pa se utom seti i nečega drugoga: da se kamen činio daleko glađim nego što je uobičajeno.

On zavrte glavom, sasvim zbunjen.

Možda to i nije kamen. A ako nije kamen, šta je onda?

On ponovo čučnu u rupi, tela stešnjenog u malom prostoru, i pređe rukama preko čvrstine na dnu; bio je u pravu. Kamen je bio previše gladak. Naslonio je dlan na njega, gurnuo i osetio čudnu gipkost predmeta na dnu rupe.

Zainteresovan i uzbuđen, izbacio je nekoliko šaka peska s jedne strane rupe, i otkrio da može da kopa ispod nivoa kamena.

Još malo je kopao, prsti mu naiđoše na ivicu glatke čvrstine i obuhvatiše je. On je povuče, ulažući onoliko snage koliko mu je njegov stešnjeni položaj dopuštao. Stvar koju je smatrao kamenom podiže se, i on vide da to nije kamen već metal: dotrajao, ulubljen, i

isperutan sitnim crveno-smeđim tačkicama, stari zardaliikomadića metala koji su bili netaknuti do trenutka kada ih je on spazio.

Ispod oljuštenog metala nalazila se šupljina dopola ispunjena peskom, ali i predmetima umotanim u nešto što je izgledalo kao žut papir, koji su virili iz peska.

Rasel ispruži ruku i podiže jedan od predmeta umotanih u hartiju. Papir je bio star, krhak i mrvio mu se pod rukom. Kada ga je skinuo, u rukama mu se nađe predmet izrezbaren zamršenim šarama.

Ispravivši se i ispruživši ruku prema svetlosti on vide šta drži u ruci - komad izrezbarenog žada, veoma vešto oblikovanog. Plavozelena osnova predstavljala je more, iz njega se dizao beli šaran od žada, sa svakom krljušti doteranom do delikatne savršenosti. Rad je bio izvanredan i Raselu ruka zadrhta dok ga je posmatrao.

Ovde je ležala lepota, ovde je ležalo blago, ovde se - ako se u svakom smotuljku nalazi jedan komad žada - nalazilo bogatstvo o kome je malo ljudi i sanjalo.

Pažljivo je položio figuricu na pesak pored rupe pa se brzo sagnuo da izvadi ostale smotuljke. Na kraju se, poređanih na pesku, ispred njega našlo više od dvadeset figurica od žada.

Gledao ih je, poređane u redovima, i oči mu se zamagliše, i suze mu potekoše niz neobrijane obraze.

Nedeljama je molio i preklinjao, nedeljama je izjedao svoje srce ogorčenošću i hranio se školjkama, koje je mrzeo, a sve vreme, u pesku ispod njegovih nogu ležalo je neočekivano i zagonetno blago, čekalo da ga neko pronade, koliko dugo - niko nije znao, dok on nije počeo da kopa dublje da bi postavio bolji krst.

Blago, pomisli. Ne blago koje je tražio, ali, neporecivo, blago, i to blago koje će mu omogućiti da u drugi život uđe sa zavidnim imetkom.

Izašao je iz rupe i čučnuo pored žada, gledao ga, povremeno ispružao prst da dotakne neki komad, ne verujući da je sve to stvarno.

Blago, pomisli. Nije ga tražio, našao ga je tražeći jedno drugo, možda manje materijalno, blago.

Je li ovo, upita se on, još jedno iskušenje, kao ono sa školjkama, kao ono sa svim neprijatnostima, nerviranjima i jadom koje je preživeo na ovom ostrvu? Jesu li statuice ovde postavljene, na neki način koji

nije mogao pojmiti, da bi se odredilo da li je vredan onoga drugoga blaga?

Možda greši što okleva. Možda bi trebao da zgrabi figurice i baci ih daleko u reku, kao znak da se odrekao svih ovozemaljskih stvari. I, uradivši to, da se vrati kopanju rupe tako da se krst više ne ruši na vetru. A posle da možda, kao poslednji dokaz svoje vere, iščupa odašiljač iz grudi i takođe ga baci u reku, time se konačno lišivši svega što ga vezuje za ovaj svet?

On se sklopča na plaži i zaljulja napred-nazad, ruku obavijenih oko struka, u svoj dubini svoga jada.

Zar nema kraja svemu ovome? upita se. Zar zaista nema kraja? Ima li granice ponižavanjima koja čovek mora sebi da natovari?

Bog je dobar i milostiv - sve knjige su tako govorile. Žudio je da osvoji duše ljudi i da ih privije uza se. I put je uvek bio otvoren, put je uvek bio jasan - čovek je morao samo da krene njime, da bi zaslužio večnu slavu.

Ali na ovome ostrvu nije bilo milosti. Nije bilo ni znaka ni ohrabrenja. Put mu nije pokazan: žad se nalazio u zarđaloj torbi od nekakvog metala, božanska milost se svakako ne bi iskazala na takav način.

Konačno, upita on sebe, zašto bi se Bog mučio da pokaže takvu milost? Zašto bi se Bog uopšte i mučio s njim? S njim, jednim blesavim, glupim čovekom, kada postoji toliko milijardi drugih. Zašto je to očekivao? Kako je mogao to očekivati? Nije li sama činjenica da je to očekivao znak taštine, koja je sama po sebi greh?

On ispruži ruku, uze jednu od figurica, čvrsto je stisnu u pesnici, podiže je i spremi se da je baci. Tada ga plač potrese, i bradu mu nakvasiše suze.

Spremio se da je baci, i nije mogao. Njegova stisnuta pesnica se otvori, žad ispade i pade na pesak.

U tom strašnom trenutku shvatio je da je izgubio, da mu nedostaje ona suštinska poniznost što bi otključala kapiju razumevanja koju je tako revnosno tražio i, sada je to postalo očigledno, za koju bi morao da plati preveliku cenu, cenu na koju njegova iskonska, primitivna čovečnost nikad neće pristati.

36.

Mona Kembel je otišla tokom noći. Kola nije bilo, kao ni tragova guma u orošenoj travi. I neće se vratiti jer je odnela kaput koji je visio na kuki iza kuhinjskih vrata, a druge odeće nije ni bilo. U kući nije bilo ničega što bi moglo posvedočiti da je ona ikada tu boravila.

Sada je kuća delovala prazno, ne zato što u njoj nije bilo nikoga, već prazna zato što više nije predstavljala ljudsko stanište. Pripadala je drugom vremenu, drugim danima. Čovek više nije imao interesovanja za kuće kao što je ova, nasred ogromnih parcela zemlje. Danas su ljudi živeli u ogromnim zgradama od betona i čelika, koje su se nagurale jedna uz drugu, ne ostavljajući nimalo praznog prostora. Čovek, koji je nekad bio lutalica i, povremeno, usamljenik, sada se pridružio krdu; uskoro više i neće biti odvojenih kuća i odvojenih zgrada. Najverovatnije će ceo svet postati jedna velika zgrada, i milijarde njegovih žitelja će živeti duboko ispod zemlje i visoko na nebu. Živeće u plutajućim gradovima na površini okeana, i u masivnim kupolama na njegovom dnu. Živeće na velikim satelitima, koji će i sami biti gradovi, u svemiru. I doći će vreme kad će otići i na druge planete, pripremljene za njih. Upotrebiće svaki deo svemira koji mogu naći. A kad više ne budu mogli ništa da nađu, oni će ga praviti. To će morati da urade, jer im je jedino svemir ostao. San o begu kroz vreme bio je mrtav.

Frost je stajao na tremu i posmatrao u korov obraslu žbunastu divljinu koja je nekad bila farma. Stara ograda se pretvorila u vetrolom, drveće sada stremi u nebo na mestima gde su se, kad je on bio dečak i dolazio ovde za raspust, nalazili živica i mladi izdanci. Ograda je bila polomljena i nakrivljena i nije bio daleko dan kada ograde više i neće biti. A u narednom veku, bez ikoga da brine o njima i popravlja ih, kuća i ambar će nestati, postepeno se pretvoriti u raspadnutu gomilu debala.

Mona Kembel je otišla; sad će i on otići. Ne zato što ima negde drugde da se skloni, već jednostavno zato što ovde više nije nalazio razloga da ostaje. Krenuće put i lutaće besciljno, jer na svome putu neće imati cilja. Živeće od zemlje. Snaći će se nekako, verovatno će

otići na jug, jer će za neki mesec ovde postati hladno i pašće sneg. Jugozapad, možda, pomislio je. U pustinju i planine, jer su to bila mesta koja je uvek želeo da vidi.

Mona Kembel je otišla, ali ne zna zašto. Zato što se, možda, plašila da je on može izdati u nadi da će biti ponovo proglašen za ljudsko biće. Ili možda zato što je pomislila da nije trebalo da mu kaže ono što mu je rekla, i time načinila sebe ranjivom.

Pobegla je ne da bi zaštitila sebe, već da bi zaštitila svet. Krenula je samačkim putem zato što nije mogla da podnese da saopšti čovečanstvu da je dva veka grešilo. I zato što je hamalska matematika suviše tanana i krhka stvar da se suprotstavi složenom društvenom poretku koji je čovek stvorio.

Sveti su u pravu, pomisli on, kao što je i čovečanstvo u celini vekovima bilo u pravu u pogledu vere koju je čuvalo. Iako će, znao je, Sveti odmah odbaciti ovaj dokaz o beskrajnom životu, jer on ne sadrži obećanje večite slave, niti zvuk jerihonskih truba.

Jer on ne nudi ništa drugo do tvrdnje da se život nastavlja kroz večnost. Nije objašnjavao u kom obliku će se taj život produžavati, niti da li će uopšte imati ikakav oblik. Ali to jeste bio dokaz, pomisli on, i to je bolje od vere, jer vera nikad nije bila ništa više, u najboljem slučaju, od nagoveštene želje za dokazom.

Frost siđe s trema i krenu preko dvorišta ka odvaljenoj kapiji. Bio je slobodan da ide gde god hoće, i mogao bi već da krene. Nije bilo pakovanja, nije bilo planiranja - sve što je imao bila je odeća na njemu, odeća koja je nekad pripadala čoveku po imenu Amos Hiklin - a bez cilja nije ni vredelo praviti planove.

Stigao je do kapije i već ju je otvorao kada niz put naiđoše kola, naglo izbivši iz šume koja se završavala blizu kuće.

Stajao je, iznenađen, s rukom na vratnicama; prvo mu je palo na pamet da se to Mona Kembel vratila, da je nešto zaboravila ili se predomislila pa se, eto, vraća.

Onda je video da se u kolima nalazi dvoje ljudi, i da su obojica muškarci; dok je on tako stajao u nedoumici, kola su stigla pred kapiju i zaustavila se.

Vrata se otvoriše i jedan od muškaraca izađe.

"Dene", reče Markus Eplton, "drago mi je što te vidim ovde. Baš kad te ni najmanje nismo očekivali."

Bio je uljudan i raspoložen, kao da su dobri prijatelji.

"Imam utisak", reče Frost, "da bih i ja isto mogao reći za tebe. Bilo je dana kad sam očekivao da iskočiš iza ugla, ali svakako ne danas."

"Pa, u redu", reče Eplton. "U svako doba. To mi odgovara. Nisam se nadao da ću vas oboje uloviti."

"Oboje?" upita Frost. "Govoriš u zagonetkama, Markuse. Ovde nema nikoga osim mene."

Vozač izađe kroz druga vrata i obide kola. Bio je krupan čovek, razrok, i nosio je veliki pištolj o pojasu.

"Klarensa", reče Eplton, "idi u kuću i izvedi Kembelovu."

Frost prođe kroz kapiju i pomeri se da propusti Klarensa. Posmatrao je čoveka kako prelazi dvorište, penje se stepenicama i ulazi u kuću. Onda se okrenuo Epltonu.

"Markuse", reče on, "koga očekuješ da nađeš?"

Eplton mu se nasmeši. "Ne pravi se glup", reče on. "Mora da znaš. Mona Kembel. Sećaš je se."

"Da. Žena iz Vremenske potrage. Ona koja je nestala."

Eplton klimnu glavom. "Momci u osmatračkoj stanici su pre nekoliko nedelja приметili da ovde neko živi. Kada su išli na spasilačku misiju. Onda, pre nešto više od nedelju dana, ista ta žena, koju su ovde videli, došla je kod njih, dovezla čoveka kog je ujela zmija. Rekla je da ga je našla na putu, da je samo u prolazu. Bio je mrak i nisu je dobro videli, ali to je bilo dovoljno. Sabrali smo dva i dva."

"Zeznuo si se", reče mu Frost. "Ovde nije bilo nikoga. Nikoga osim mene."

"Dene", reče Eplton, "protiv tebe bi mogla biti podneta optužnica za ubistvo. Ako nam možeš nešto reći, mogli bismo zaboraviti da smo te našli. I pustiti te da odeš."

"Dokle da odem?" upita Frost. "Do pristojne razdaljine za pištolj, a onda metak u leđa?"

Eplton zatrese glavom. "Dogovor je dogovor", reče on. "Želimo te, naravno, ali osoba zbog koje smo došli, ona koju stvarno želimo, jeste ta Mona Kembel."

"Nemam šta da ti kažem, Markuse", reče Frost. "Da imam, našao bih se u ozbiljnoj nedoumici da li da prihvatim tvoju ponudu - i da se potom molim da me ne prevariš. Ali Mona Kembel nije bila ovde. Nikad nisam ni video tu ženu."

Klarens izađe iz kuće i teškim korakom priđe kapiji.

"Tamo nema nikoga, Markuse", reče on. "Ni traga."

"Pa", reče Eplton, "to znači da se negde skriva."

"Ne u kući", reče Klarens."

"Da li bi rekao", upita Eplton, "da ovaj gospodin možda zna?"

Klarens se okrete i jako začkilji u Frosta.

"Može biti", reče Klarens. "Možda, samo možda, zna."

"Problem je", reče Eplton, "što on nije raspoložen da priča."

Klarens zamahnu svojom debelom rukom tako brzo da Frost nije imao vremena da se izmakne. Pogodila ga je pravo u lice i odbacila ga unazad. On udari u ogradu i skljoka se. Klarens se sagnu, zgrabi ga za košulju, podiže i ponovo zamahnu pesnicom.

Raznobojne prskalice eksplodiraše u Frostovoj glavi i on se nađe na rukama i kolenima, tresući glavu da se oslobodi prskalica. Krv mu je curila iz nosa, osećao je slankast ukus u ustima.

Ruka se ispruži, podiže ga i postavi na noge. Klateći se on pokuša da ostane uspravan.

"Nemoj više", reče Eplton Klarensu. "Ne odmah, u svakom slučaju. Možda će sad biti voljan da priča."

"Hoćeš još?" obrati se Frostu.

"Idi do đavola", reče Frost.

Ruka ga ponovo udari, on se ponovo nađe na zemlji; dok je pokušavao da ustane, pitao se zašto je to rekao. To je bilo glupo. Nije nameravao to da kaže, i onda je ipak uradio, nenamerno, i vidi gde ga je to dovelo.

Pridiže se do sedećeg položaja i pogleda dvojicu ljudi. Eplton na licu više nije imao izraz čoveka koji se bezbrižno zabavlja. Klarens je stajao pripravan, i posmatrao ga.

Frost podiže ruku i obrisu lice. Urativši to opazi da mu je dlan umrljan peskom i krvlju.

"Lako je, Dene", reče mu Eplton. "Samo treba da nam kažeš gde je Mona Kembel. Onda možeš otići. Nismo te ni videli."

Frost odmahnu glavom.

"Ako to ne uradiš", reče Eplton, "Klarens će te pretući nasmrt. Njemu se takve stvari dopadaju, i to može malo potrajati. A pade mi na pamet da je moguće da momci iz osmatračke stanice malo zakasne. Znaš da se to ponekad dešava. Zakasne samo malo i šteta,

naravno, ali tu se ništa ne može učiniti."

Klarens mu se približi još jedan korak.

"Ozbiljan sam, Dene", reče Eplton. "Nemoj misliti da se zavitlavam."

Frost pokuša da se osloni na noge, spreman da ustane. Klarens mu se približi još jedan korak i počeo da se saginje. Frost se baci na dve noge nalik na stabla, oseti kako mu ramena udaraju o njih, i pade na lice. Onda se zakotrlja, obnevideo, stade na noge i uspravi se.

Klarens je ležao, prostrt, na zemlji. Krv mu je tekla niz lice, iz rane na glavi, očigledno zadobijene kad je u padu udario o ogradu.

Eplton jurnu ka njemu, oborene glave. Frost pokuša da se skloni, ali čovekova glava ga pogodi, i on pade, s Epltonom na sebi. Ruka zgrabi njegovo grlo u čvrst stisak i on iznad sebe vide lice, skupljene oči, veliki otvor pun iskeženih zuba.

Iz daljine ču, učini mu se, grmljavinu s neba. Ali u glavi mu je brujalo tako da u to nije mogao biti siguran. Ruka na grlu ga je stezala kao mengele. On tada podiže pesnicu i udari to lice, ali udarac je bio slab. Ponovo je udario, i još jednom, ali ruka na njegovom grlu jednako je nastavljala da steže.

Vetar koji se stvorio niotkud podiže prašinu i sitan šljunak, i on vide kako lice iznad njega žmirka kroz tu prašinu. Onda se ruka skloni s njegovog grla, i lice nestade.

Frost ustade.

Odmah iza kola nalazio se helikopter, s rotorima koji su se zaustavljali. Dva čoveka su izlazila iz kabine i obojica su bila naoružana. Doskočili su na zemlju i razdvojili se, s puškama na kukovima. Na jednoj strani Frost vide i Markusa Epltona, stajao je opuštenih ruku. Klarens je još uvek ležao na zemlji.

Rotori se zaustaviše i zavlada tišina. Na telu helikoptera nalazio se natpis: SPASILAČKA SLUŽBA.

Jedan od ljudi puškom dade znak Markusu Epltonu.

"Gospodine Eplton", reče on, "ako imate pištolj, bacite ga na zemlju. Uhapšeni ste."

"Nemam pištolj", reče Eplton. "Nikad ga ne nosim."

Ovo je san, pomisli Frost. Ovo mora biti san. Bilo je i suviše neverovatno i apsurdno da ne bude san.

"Po čijoj naredbi me hapsite?" upita Eplton.

U glasu mu se osećao podsmech, nije ih uzimao za ozbiljno. Moglo

se jasno videti da ih ne uzima za ozbiljno. Niko, baš niko ne može uhapsiti Markusa Epltona.

"Markuse", reče drugi glas, "po mojoj naredbi."

Frost se okrete: na stepenicama koje su se spuštale iz kabine helikoptera stajao je B.Dž.

"B.Dž.", reče Eplton, "nisi li malo daleko od kuće?"

B.Dž. ne odgovori, već se okrene Frostu. "Kako si, Dene?" upita on.

Frost podiže ruku i obrisala lice. "Dobro sam", reče on. "Drago mi je što te vidim, B.Dž."

Drugi čovek s puškom priđe Klarensu, podiže ga i uze mu pištolj. Klarens je nesigurno stajao, rukama prekrivši posekotinu na glavi.

B.Dž. je silazio s poslednjeg stepenika kad se En Harison pojavi na vratima helikoptera.

Frost pođe ka letelici. U glavi mu je bilo mutno, nije osećao noge, bio je začuđen što uopšte hoda. Ali hodao je, bio je čitav - i ništa nije imalo smisla.

"En", upita on, "En, šta se dešava?"

Ona stade ispred njega.

"Šta su ti uradili?" upita ona.

"Ništa ozbiljno", reče on, "iako su dobro počeli. Ali, reci mi, čemu sve ovo?"

"Papirić koji si imao. Sećaš ga se, zar ne?"

"Da. Dao sam ti ga one noći. Ili sam mislio da sam ti ga dao. Je li zaista bio u koverti?"

Ona klimnu glavom. "To je bila neka glupost. Pisalo je: 'Dodaj 2468934' - nije li smešno što se još sećam broja - 'Dodaj 2468934 na spisak.' Sećaš li se sada? Rekao si da si ga pročitao i zaboravio."

"Sad se sećam da je pisalo nešto o stavljajući nečega na nekakav spisak. Šta je to značilo?"

"Broj je", reče B.Dž. koji je stao pored njega, "predstavljao oznaku ljudi u komorama. Spisak je bio tajni popis ljudi koji nikad ne bi bili oživljeni. Svi podaci o njima bili bi izbrisani. Oni bi nestali iz ljudske rase."

"Nikad ne bi bili oživljeni! Ali zašto?"

"Imali su znatne sume novca", reče B.Dž. "Novca koji bi se mogao preneti. Kad bi se preneo, dokumenta bi bila izmenjena tako da nestanak novca ne bi bio primećen ako njegovi vlasnici ne bi bili

oživljeni, i došli da ga podignu."

"Lejn!" reče Frost.

"Da, Lejn. Ekonomista. On je mogao da upravlja tim stvarima. Markus je nalazio žrtve - one bez bliskih rođaka, bez bliskih prijatelja. Ljude koji bi neprimećeno mogli da nestanu."

"Naravno, svestan si, B.Dž.", reče Eplton, smireno bez i trunke gneva u glasu, "da ću te tužiti za sve ovo. Načiniću te klošarem. Uzeću ti sve što imaš. Ovu klevetu si izgovorio pred svedocima."

"Sumnjam", reče mu B.Dž. "Imamo Lejnovu priznanje."

On klimnu glavom onoj dvojici iz stanice. "Uvedite ih unutra", reče.

Ta dvojica počеше gurkati Klarena i Epltona uz stepenice.

"Vratićeš se s nama?" upita B.Dž. Frosta.

Frost zastade. "Pa, ne znam..."

"Tetovaže mogu da se skinu", reče B.Dž. "Izdaće se javno saopštenje u kojem će ti se pripisati pravična zasluga za sve što si uradio. Tvoje radno mesto te čeka. Imamo dokaze da su suđenje i presuda bili protivzakoniti, da ih je namestio Markus. Pretpostavljam da će Centar večnost naći načina da ti se zahvali na malo opipljiviji način, za otkrivanje tog papira..."

"Ali ja ga nisam otkrio."

"Nemoj tako", reče B.Dž. prekorno, "nemoj ti meni da vrludaš. Gospođica Harison nam je sve ispričala. Ona nam je sve to predočila, uz dokaze. Centar se nikad neće moći dovoljno odužiti vama dvoma."

On se naglo okrete i pođe ka helikopteru.

"To nisam zaista bila ja", reče En, "iako mu ne mogu reći ko je to bio. A bio je to Džordž Saton. On je sve to shvatio, istražio i prikupio činjenice."

"Sačekaj malo", reče Frost. "Džordž Saton? Ne znam..."

"Da, znaš", reče ona. "Čovek koji te je sklonio s ulice, one noći. Sveti. Stari gospodin koji te je pitao da li veruješ u Boga."

"Dene!" B.Dž. se ponovo okrenuo ka njima sad već u podnožju stepeništa.

"Da, B.Dž."

"Markus je došao ovamo tražeći Monu Kembel. Rekao je da ima dobar dokaz da je ona ovde. Pomenio je staru farmu. Pretpostavljam da je mislio na ovu."

"To mi je i rekao", reče Frost mirno. "Izgleda da je mislio da ja znam nešto o njoj."

"A da li znaš?"

Frost odmahnu glavom. "Ama baš ništa", reče on.

"Pa", reče B.DŽ. "još jedan pucanj u prazno. Ali uskoro ćemo je naći."

On pođe stepenicama.

"Samo pomisli", reče En, "vraćaš se. Mogu ti spremi još jednu večeru."

"A ja ću", reče Frost, "izaći i kupiti crvene ruže i sveće."

Još jednom se setio topline, udobnosti i osećaja života koje je ova žena mogla uneti u tmurnu sobu, setivši se, takođe, kako su praznina i gorčina života iščezli u njenom prisustvu, i kako je prema njoj osećao privrženost i prijateljstvo kakvo nikad ranije nije iskusio.

Ljubav? upitao se. Da li je ovo ljubav? Kako čovek to da zna? U ovom prvom životu koji je čovek živeo, jedva da je bilo vremena za ljubav - čak ni da se otkrije šta je ona. Da li će biti vremena u drugom životu? Vremena sigurno hoće, jer će imati sve vreme na raspolaganju, ali neće li čovek u taj drugi život preneti istu gramzivost, isti sivi materijalizam koji je određivao sve u ovom prvom životu koji je živeo? Hoće li on postati i drugačiji čovek, ili će ostati isti kakav je bio: da li prvi život određuje čovekovo ponašanje za celu večnost?

Ona mu okrenu lice i on vide da su joj obrazi vlažni od suza. "Biće isto", reče ona.

"Da", obeća on. "Biće isto."

Iako, znao je, neće moći biti isto. Svet više nikad neće biti isti. Mona Kembel je otkrila istinu koju ona možda nikad neće obelodaniti, ali za nekoliko godina i drugi će je otkriti, i onda će svet saznati. Još jednom, svet će se suočiti s agonijom savesti. Onda će stara sigurnost i uobraženo samozadovoljstvo biti dovedeni u pitanje, i Centar večnost će dobiti rivala, i ovo drugo obećanje biće obećanje tajne i vere; još jednom će, tako, čovečanstvo biti dovedeno u situaciju da mora da načini izbor.

"Dene", reče En, "molim te, poljubi me, i onda da uđemo u helikopter. B.DŽ. će se već pitati šta je s nama."

37.

Čovek je sedeo pored puta zagledan u daljinu, ali njegove oči, lako se dalo zaključiti, ništa nisu videle; a opet, one nisu bile prazne.

Na sebi je imao samo pantalone, odsečenih malo iznad kolena. Kosa mu je bila dugačka i visila mu oko lica, brada zamršena i puna peska. Bio je mršav, kože pocrnele od sunca.

Mona Kembel zaustavi kola, izađe iz njih i stade, za trenutak, posmatrajući ga. Nije odavao nikakav znak da ju je primetio, i njeno srce se ispuni sažaljenjem - naslutila je u njemu prazninu koja je postojanje lišavala bilo kakvoga značenja.

"Ima li nečega", upita ona, "što mogu da uradim za vas?"

Njegove oči se promeniše na zvuk njenog glasa. Glava mu se malo pomeri i pogled mu se zaustavi na njoj.

"Šta nije u redu?" upita ona.

"Šta nije u redu?" upita i on; glas mu se oštro podigao pri kraju. "Šta jeste u redu? Možete li reći šta jeste u redu, pa onda šta nije?"

"Ponekad", reče ona. "Ne uvek. Razlika je često neznatna."

"Da sam ostao", reče on. "Da sam se molio malo istrajnije. Da sam iskopao duboku rupu, i u nju stavio krst. Ali to je sve beskorisno..."

Glas mu se izgubi i oči se ponovo zagledaše u daljinu, gde nije bilo ničega u šta bi gledao.

Ona tada primeti, po prvi put, vreću koja je ležala na zemlji pored njega, očigledno napravljena od tkanine koju je iscepao sa nogavica pantalona. Ležala je poluotvorena, i u njoj ona razabra nabacane figurice od izrezbarenog žada.

"Jeste li gladni?" upita ona. "Jeste li dobro? Jeste li sigurni da vam ne mogu pomoći?"

Bilo je ludo od nje, pomisli, što se zaustavila i što stoji na putu i razgovara s ovim izgubljenim i praznim čovekom.

On se lagano promeškolji. Usne počеше da mu se otvaraju, kao da hoće da priča, ali onda ih ponovo zatvori.

"Ako ništa ne mogu učiniti", reče ona, "krenuću dalje."

Ona pođe ka kolima.

"Sačekajte", reče on.

Ona se okrete.

Bolan pogled upio se u nju.

"Recite mi", upita je čovek, "postoji li takva stvar kao što je istina?"

To nije bilo neozbiljno pitanje. Osetila je da nije.

"Mislim da postoji", reče ona. "Ima istine u matematici."

"Tražio sam istinu", reče on, "i sve što sam dobio jeste - ovo."

On ispruži nogu i udari vreću. Žad je sad ležao na travi.

"Je l' tako uvek biva?" upita. "Tražiš istinu i dobiješ utešnu nagradu. Nađeš nešto što nije istina, ali ga ipak uzmeš, jer je i to bolje od ničega."

Ona se malo povuče. Čovek je očigledno bio lud.

"Taj žad", reče ona. "Bio je još jedan čovek koji je tražio žad."

"Ne razumete", reče on.

Ona odmahnu glavom, željna da što pre ode.

"Rekoste da ima istine u matematici. Je li Bog stranica ispisana formulama?"

"Ne bih znala", reče ona. "Zaustavila sam se samo da vidim mogu li vam pomoći."

"Ne možete", reče on. "Ne možete ni sebi pomoći. Nekad smo je imali - tu pomoć koja nam sada svima treba - i negde smo je izgubili. Nema načina da je ponovo nađemo. Znam, jer sam pokušao."

"Možda postoji način", reče mu ona blago. "Postoji jedna jednačina, s davno zaboravljene planete..."

On se pridiže a glas mu zapucketa, pa zavrišta: "Nema načina, kažem vam. Nema načina! Oduvek je postoji samo jedan način, i on sad ne radi."

Ona se okrete i potrča. Kraj kola se zaustavi i još jednom okrete ka njemu. Opet se bio skljojao na zemlju, ali njegove oči su još uvek gledale u nju, i strašan užas bio je u njima.

Ona pokuša da nešto kaže, ali reči joj zastadoše u grlu.

I preko prostora što se prostirao između njih, on prošaputa, kao da je odlučio da joj otkrije najveću tajnu:

"Ostavljeni smo", reče joj avetinjski šapat. "Bog nas je napustio."

Sadržaj

- [1.](#)
- [2.](#)
- [3.](#)
- [4.](#)
- [5.](#)
- [6.](#)
- [7.](#)
- [8.](#)
- [9.](#)
- [10.](#)
- [11.](#)
- [12.](#)
- [13.](#)
- [14.](#)
- [15.](#)
- [16.](#)
- [17.](#)
- [18.](#)
- [19.](#)
- [20.](#)
- [21.](#)
- [22.](#)
- [23.](#)
- [24.](#)
- [25.](#)
- [26.](#)
- [27.](#)
- [28.](#)
- [29.](#)
- [30.](#)
- [31.](#)
- [32.](#)
- [33.](#)

34.

35.

36.

37.